

MEDYA İZLEME RAPORU

2023-1

M4D PROJESİ

DEMOKRASİ İÇİN MEDYA, MEDYA İÇİN DEMOKRASİ PROJESİ

This project is funded by the European Union
Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi Yayınıdır

This publication was produced with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of Association of Journalists and do not necessarily reflect the views of the European Union.

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Gazeteciler Cemiyeti'nin Avrupa Birliği finansal desteği ile yürüttüğu **Demokrasi için Medya/Medya için Demokrasi Projesi** ekibi tarafından, açık kaynaklardan, medya taramalarından, proje ofisine çeşitli şekilde yapılan başvuru ve ihbarlardan, M4D Projesi kapsamında yapılan medya sermayesi ve gazetecilerin mesleki memnuniyeti araştırmalarından ve Gazeteciler Cemiyeti Özgürlük için Basın raporlarından faydalanarak hazırlanan bu rapordaki her türlü içerik kaynak gösterilerek kısmen veya tamamen çoğaltılabilir. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Editörler:

Yusuf Kanlı, Kenan Şener

Dizgi:

Elif Gümüşbıçak

Teşekkür:

Bu raporun hazırlanmasında özveriyle ve adanmışlıkla büyük katkılarda bulunan ekip arkadaşlarımıza teşekkür ederiz. Katkıları için, **Dr. Çağrı Kaderoğlu Bulut, Ozan Acar, Cemgazi Yoldaş** ve Özgürlük için Basın Çalışma Grubu üyelerine, çalışmalarımızda değerli rehberliklerinden dolayı **M4D Projesi Ulusal Komite Üyeleri**'ne ve bu çalışmayı mümkün kılan desteğinden dolayı Gazeteciler Cemiyeti Başkanı **Nazmi Bilgin**'e teşekkürlerimizi sunarız. Değerli katkıları olmadan bu rapor tamamlanamazdı.

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi

Telefon

Mobil: +90 533 045 08 67

Telefon: +90 312 468 12 09

Faks: +90 312 468 23 84

E-Posta

info@gc-tr.org

info@media4democracy.org

Web Adresi

www.gc-tr.org

www.media4democracy.org

Adres

Üsküp Caddesi (Çevre Sk.)

No:35, Çankaya, Ankara

İÇİNDEKİLER

TABLO VE GRAFİKLER	4
SUNUŞ	5
1- 2023 YILININ İLK YARISINDA TÜRKİYE'DE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ATMOSFERİ	6
2 - BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNDE YASAL DÜZENLEMELER DEVLET VE HÜKÜMET POLİTİKASI	8
a. Yasal düzenlemeler, davalar, cezaevindeki gazeteciler.....	8
Yasal Düzenlemeler.....	8
Anayasa Mahkemesi kararları.....	8
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları.....	9
Basın davaları.....	9
Dezenformasyon gerekçeli soruşturma ve davalar	11
Gözaltına alınan gazeteciler	12
b. Basın kartı düzenlemeleri.....	13
c. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Basın İlan Kurumu (BİK).....	14
Basın İlan Kurumu.....	14
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.....	15
TRT ve seçim dönemi.....	17
d. Hak ihlalleri: Sansür, şiddet, hedef gösterme, tehdit, ayrımcılık.....	18
Saldırıları.....	18
Engellemeler.....	20
Hedef gösterme.....	21
İnternette sansür.....	23
3- MEDYA EKONOMİ-POLİTİĞİ	25
a. Şeffaf mali politika, yayın ilkeleri, hesap verebilirlik.....	25
b. Medya sahipliği.....	25
Tirajlar.....	26
Reyting Payları.....	28
c. Basın çalışanlarının durumu.....	29
Sendikalaşma Oranı.....	30
4- HABER ÜRETİMİ VE DEĞERİ	31
a. Haber üretimi ve araştırmacı gazetecilik.....	31
b. Dezenformasyon ve bilgi tekeli.....	32
5- SAVUNUCULUK FAALİYETLERİ VE GAZETECİLERİN KURDUĞU YENİ GİRİŞİMLER	35
a. Sendikal çalışmalar.....	35
b. Cemiyet, parti ve diğer STÖ'lerin çalışmaları.....	35
6- DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	37

TABLO VE GRAFİKLER

GRAFİK 1: 2012-2023/6 ay Cezaevindeki Gazetecilerin Sayısı.....	9
GRAFİK 2: Kasım 2018- Ocak 2013 Arası Aktif Basın Kartı Sayıları.....	13
GRAFİK 3: 01.01.2023'ten 01.08.2023'e kadar en çok satan altı gazetenin yedi aylık ortalama tirajı.....	28
GRAFİK 4: "2023 ilk 6 ay – PT 19.00-24.00 Tüm Kişiler Reyting Oranları "	29
GRAFİK 5: 1984-2023 Basında Sendikalaşma Oranı.....	31

TABLO 1 – RTÜK tarafından Ocak-Haziran 2023 döneminde verilen idari para cezaları ve program durdurma cezaları.....	16
TABLO 2 – 01.01.2023'ten 01.07.2023'e kadar olan yılın ilk altı aylık döneminde günlük ortalama satış adedi.	27
TABLO 3 – Gazetecilik faaliyeti yürüten işletmelerdeki kayıtlı çalışan sayısı 2020-2023 ilk 5 ay.....	30
TABLO 4: İletişim Başkanlığının kuruluşundan bugüne kadar yıllık bütçesi -Milyon TL.....	34
TABLO 5: İletişim Başkanlığının 2023 yılı aylık toplam harcaması -Milyon TL.....	34

SUNUŞ

Gazeteciler Cemiyeti'nin Avrupa Birliği finansmanıyla yürüttüğü Demokrasi için Medya/ Medya için Demokrasi (M4D) Projesi 2019 yılından bu yana üç aylık ve yıllık dönemler halinde Türkiye'de medyanın durumunu raporluyor. İlk üç yıllık dönemini 2022 Nisan ayında tamamlayan ve 2022 Temmuz ayında yeni üç yıllık dönemine başlayan M4D Projesi, medya izleme raporlarını altı aylık ve yıllık dönemler halinde yayımlamayı sürdürüyor. M4D Projesi altı aylık raporlarında Ocak-Haziran dönemi gelişmelerini derliyor, yıllık raporlarında ise tüm yılın verileriyle birlikte Yıllık Mesleki Memnuniyet Araştırması sonuçlarını yayımlıyor. Projenin 2022 yılı Medya İzleme Raporu iki bölüm halinde, 2023 Ocak ve Nisan aylarında yayımlandı.

2023 yılının ilk altı ayına ilişkin gelişmeleri içeren bu rapor, M4D Projesi'nin yürüttüğü medya izleme çalışmaları ve gazetecilerle yapılan toplantılar yoluyla edinilen verileri de bir araya getirdi. Ayrıca her dönem raporunda olduğu gibi bu çalışmada da projenin basın özgürlüğüne katkı sunmayı amaçlayan değerlendirme ve nerileri de yer aldı. 2023-1 raporu, ulusal ve uluslararası medya izleme raporları ve araştırmalarının yanı sıra Gazeteciler Cemiyeti'nin özgürlük için Basın (iB) Projesi ile gün gün tüm gelişmeleri not ettiği basın ve ifade özgürlüğü raporlarının da katkısıyla hazırlandı.¹

¹ M4D Projesi raporlarında izlenen veri toplama yöntemi ve göstergeler çizelgesine ve 2022 Yılı Mesleki Memnuniyet Araştırması sonuçlarına projenin internet sitesinde yer alan [2022 Yıllık Medya İzleme Raporu](#) bağlantısından ulaşabilirsiniz.

1- 2023 YILININ İLK YARISINDA TÜRKİYE'DE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ATMOSFERİ

Türkiye'de gazeteciler ve ifade özgürlüğü savunucuları için 2023 yılı umutlu başlamadı. Bunun nedeni, basın meslek örgütlerinin Sansür Yasası diye nitelediği "Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un Ekim 2022'de yasalaşarak yürürlüğe girmesiydi. Ekonomik krizin etkisi ve artan siyasi kutuplaşma, medya sektöründeki krizi derinleştirdi.²

Basın ve ifade özgürlüğüne nefes aldırarak bir yaklaşım ve mevzuat ortaya konulmadı, gazeteciler için özlük hakları, iş güvencesi ve refah düzeyi açısından da bir çalışma yapılmadı. Sahada görev yapan gazetecilerin kolluk tarafından keyfi olarak engellenmesi, gözaltına alınması, fiziksel şiddete uğratarak, tehdit altında tutulup, hedef gösterilmesi tarzındaki uygulamalar sürerken, hapisteki gazetecilere, sonradan geliştirilen iddianameler ve dayanaksız yargılamalar yoluyla yenileri eklendi.

Geçtiğimiz yıl 12 aylık dönem içinde gözaltına alınan gazeteci sayısı 78 olarak kayıtlara geçmişti. Bu yıl ilk altı ayda gözaltına alınan gazeteci sayısında artış kaydedildi. 2023'ün ilk altı ayında tespit edilebildiği kadarıyla en az 56 gazeteci gözaltına alındı. Bu gazetecilerin çoğu görev başındayken, kolluk görevlilerinin uyguladığı şiddete maruz kaldı. Tespit edilebildiği kadarıyla ilk altı ayda gazetecilere fiziksel şiddetle engelleme vakaları 40'ı buldu. Ocak 2023'te 43 gazeteci tutuklu idi. 1 Temmuz 2023 itibarıyla ise tutuklu gazeteci sayısı 56 oldu. Türkiye Gazeteciler Sendikası hukuk birimi Mayıs 2022-23 döneminde yargılanan gazeteci sayısını 264 olarak açıkladı. Yılın ilk altı ayında gazetecilerin yargılandığı basın davaları sayısı 336'yı buldu. Gazeteciler Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, Toplantı Gösterişleri Yürüyüşleri Kanunu, Terörizmin Finansmanı Kanunu çerçevesinde yargılandı, yargılanıyor. Sadece "Cumhurbaşkanına hakaret" suçlamasıyla açılan ve yılın ilk altı ayında süren davalardaki gazeteci sayısı 45 oldu. Dezenformasyon gerekçeli yeni Basın Yasasıyla suç olarak tanımlanan "halkı yanıltıcı bilgi yayma" suçlamasıyla soruşturmaya uğrayan gazeteci sayısı yılın ilk altı ayında en az 23 oldu.

RTÜK yılın ilk altı ayında televizyon ve radyolara 30 kez idari para cezası, 30 kez de program durdurma cezası verdi. Eleştirel yayınlarıyla öne çıkan Halk TV, Tele 1 ve Fox TV en çok ceza alan kuruluşlar oldu. Basın İlan Kurumu'nun muhalif Evrensel ve Yeni Asya gazetelerine süresiz resmi ilan ambargosu sürerken RTÜK ve BİK, bu dönemde M4D Projesi Medya İzleme Raporlarını ve Gazeteciler Cemiyeti'nin çalışmalarını doğrudan hedef alan kamuoyu açıklamaları yaptı.

Yukarıda özetlenen genel duruma karşın Cumhurbaşkanı Erdoğan, seçim propagandaları döneminde Türkiye'nin son 20 yılda demokrasi ile birlikte basın ahlakı ve hürriyetinde de seviye atladığını savundu. Erdoğan, "2023'ün Türkiye'sinde basın 90'lara 70'lere 80'lere göre çok daha özgürdür, serbesttir, halkın gözünde çok daha itibar kazanmıştır. Hangi cenahta yer alırsa alsın, basın yayın kuruluşları asli görevlerini hakkıyla yerine getirebilme salahiyetine bizim dönemimizde kavuşmuştur. Herkes istediğini yazmakta, söylemekte, ifade edebilmektedir" dedi.³ Erdoğan cezaevindeki gazeteciler sorunuyla ilgili olarak şunları söyledi: "Cezaevlerinde şu ana kadar iddia edildiği gibi bol miktarda gazeteci yok. Bunlar yalan. İddiada bulunanlara, 'verin listeyi' diyoruz. Gazetecilerle ilgili hangi cezaevinde ne kadar basın mensubu varsa bilelim. Birçoğu hırsızlık gibi suçlardan içeridedir. Bunların gazetecilikle işleri yoktur."⁴ Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun ise Çalışan Gazeteciler Günü'nü kutlarken "Son yıllarda ülkemizde demokrasinin, hak ve özgürlüklerin tahkim edilmesi için atılan adımlar, basın ve ifade hürriyetinin en geniş şekilde hissedildiği bir medya ikliminin oluşmasına imkan sağlamıştır" dedi.⁵

AK Parti Seçim Beyannamesi'nde gazetecilerin "sansür yasası" olarak nitelediği düzenleme "İfade Özgürlüğünde Yeni Dönem" başlığıyla yer aldı. Beynamede, ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı mevzuatın gözden geçirileceği, uygulama eksilerinin giderileceği sözü verildi. Beynamede basın özgürlüğünün, halkın haber alma hakkını ve demokratik hesap verebilirliği hayata geçirecek şekilde güçlendirileceği savunuldu. Gazetecilerin haber üretme ve mesleki faaliyetlerini yerine getirmelerinin kolaylaştırılacağı vaat edildi. Bu vaatler iki yıl önce 2 Mart 2021'de Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklanan İnsan Hakları Eylem Planı'nda da yer almıştı ancak bugüne kadar hiçbiri hayata geçmedi.⁶

Yurt içinde genel durum ve siyasi iradenin yaklaşımı böyle gözlemlenirken yurt dışından Türkiye'deki demokratikleşme, temel haklar, basın ve ifade özgürlüğü gelişmelerini izleyen uluslararası kuruluşları Türkiye'de basın ve ifade özgürlüğünün gerilemekte olduğu tespitini yaptı.

2 Bu tanımlamaları mümkün kılan ve gazetecilerin bu atmosferden nasıl etkilendiğini anlamayı sağlayan durumu incelemek için M4D Projesi'nin 331 gazetecinin katılımıyla yürüttüğü 2022 yılı Gazetecilerin Mesleki Memnuniyeti Araştırmasına [bakınız](#).
3 <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/kosenden-geregini-yapacaksin-diyen-erdogan-basin-ozgurlugunu-savundu-2018492>
4 <https://www.karar.com/guncel-haberler/son-dakika-erdogandan-kizilay-aciklamasi-cadir-satmasi-beni-uzdu-bu-1750975>
5 https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yere_basin/detay/cumhurbaskanligi-iletisim-baskani-altun-10-ocak-calisan-gazeteciler-gununu-kutladi
6 <https://www.dw.com/tr/i%CC%87nsan-haklar%C4%B1-vaatleri-tutulmayan-s%C3%B6zler-beynamede/a-65294748>

Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütü her yıl yayınladığı Basın Özgürlüğü Endeksi'nde Türkiye'nin geçen yıla göre 16 basamak birden gerileyerek 180 ülke arasında ancak 165'inci sıraya yerleşebildiğini açıkladı. Türkiye endekste Rusya'nın bir basamak gerisinde, Mısır, Irak ve Yemen'in üzerinde yer aldı. RSF bu yılki raporunda Türkiye'de otoriterliğin medya çoğulculuğuna meydan okuyarak zemin kazandığını, eleştirel sesleri baltalamak için olası tüm araçların kullandığını yazdı. Ayrıca internette neredeyse sistematik hale gelen sansür, eleştirel medya kuruluşlarına karşı anlamsız davalar veya yargı sisteminin kötüye kullanılması gibi taktiklerin kullanıldığı tespiti yapıldı. Yargıçların yolsuzluk veya benzer hassas konularda internet haberlerini sansürlediğini, bunun demokratik tartışmayı sınırladığını belirten RSF Türkiye'de ulusal medyanın yüzde 90'ının hükümetin kontrolünde olduğunu yazdı.

AGİT Seçim Gözlem Heyeti, 2023 seçimleriyle ilgili raporunda gazetecilerin tutuklanması ve kamu yayıncısı TRT'nin bile taraflı davranması gibi örneklerle basın ve ifade özgürlüğünün engellendiğini dile getirdi. Raporda, "İfade özgürlüklerine kısıtlamaların getirildiği ortamda hem özel medya kuruluşları hem de resmi yayın kuruluşu, kampanyayı haber yaparken tarafsız olmayıp editoryal bağımsızlığı sağlamamış, seçmenlerin bilinçli bir seçim yapma imkanına gölge düşürmüştür" denildi.⁷

Freedom House Dünyada Özgürlük 2023 raporunda Türkiye özgürlük puanında son 10 yılda en fazla düşüş yaşayan ülkeler arasında bu yıl beşinci oldu. Raporda Türkiye'de hükümetin "seçim yasalarını manipüle ettiği" tespiti yer alırken, 2023 genel seçimlerinde muhalefetin elini zayıflatmak ve bağımsız medyayı baskılamak için "dezenformasyona" ağır cezalar getirdiği ifade edildi.⁸

Uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) 2023 raporunda Türkiye'de seçimlerden önce "otoriter hükümetinin düzenli olarak hükümet karşıtı olarak algılanan kişileri hedef aldığı, medya ve yargı üzerinde güçlü denetim uyguladığı" ifade edildi. HRW'nin Avrupa ve Orta Asya direktörü Hugh Williamson "Erdoğan hükümeti medya ve barışçı muhalefetin susturulmasına yönelik yeni internet sansür ve dezenformasyon yasalarını çıkararak insan haklarından ve hukukun üstünlüğünden geri adım atılmasını hızlandırdı" ifadelerini kullandı.⁹

Uluslararası Af Örgütü'nün Dünyada İnsan Hakları 2023 raporunda da sansür yasası hatırlatıldı, "Türkiye'de meclis, hükümetin sosyal medya üzerindeki yetkilerini artıran yeni bir dezenformasyon yasası çıkarttı ve yetkililer onlarca gazeteciyi, insan hakları savunucusunu ve muhalif siyasetçiyi terörle ilgili asılsız suçlamalarla tutuklamaya ve yargılamaya devam etti" denildi.¹⁰

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi raporunda da ifade özgürlüğü sorununa dikkat çekildi, Türkiye'de en çok düşünce ve ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğüne ilişkin AİHM kararlarının uygulanmadığı belirtildi.¹¹

Kuşkusuz 2023'ün ilk yarısının en önemli olayı 6 Şubat'ta başlayan Kahramanmaraş merkezli depremler ve yarattığı yıkımdı. Deprem ve yarattığı büyük travma uzun yıllar etkisini sürdürecektir bir yara açtı. Son resmi açıklamalara göre 50 bin 783 yurttaş hayatını kaybetti. Günlerce yardım ve kurtarma çalışması ulaşılmayan enkaz bölgelerinde pek çok kişi yakınlarının yanı sıra hayatını kaybetti, hayatta kalanlarsa büyük güçle ayakta durmaya çalıştı, çalışıyor.

Deprem gazetecilik açısından da sonuçlar doğurdu. Bölgede özellikle Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya'da yerel basın ağır kayıplar yaşadı. Edinilen son bilgilere göre 33 gazeteci ve basın çalışanı hayatını kaybetti, en az bir gazeteci uzuv kaybına uğradı, matbaalar, basın ofisleri, televizyon ve radyo binaları yıkıldı. Yıkımın büyük olduğu kentlerden göç edenler arasında gazeteciler de vardı. Afet bölgesindeki tüm yurttaşlar için tüm ülke çapında başlatılan destek çalışmaları gibi yerel basının da yeniden ayağa kalkabilmesi için pek çok meslek örgütü, belediye ve gönüllü kuruluş destek çalışması başlattı.

Afet bölgesinde OHAL ilan edilmesi basın özgürlüğü açısından olumsuz sonuçlar doğurdu. Gazetecilerin deprem bölgesinden haber yaparken yaşadığı zorluklar, engellemeler ve gördükleri şiddet daha önce yaşanmamış düzeylere çıktı. Bununla birlikte deprem bölgesinde sergilenen afet haberciliği gazetecilik mesleği ve etik ilkeler açısından da uzun soluklu değerlendirmelere, eleştiri ve özeleştirilere neden olacak sonuçlar doğurdu.

2023'ün ilk altı ayı sadece depremle değil aynı zamanda Milletvekili Genel Seçimi ve Cumhurbaşkanı Seçimi süreci ile geçti. Sonuçlarından bağımsız olarak, seçim süreci basın ve ifade özgürlüğü açısından pek çok olumsuz gelişmenin not edildiği bir dönem oldu. Sonuçlarıyla değerlendirildiğinde ise 2023 seçimleri, temel hak ve özgürlüklere yönelik tehditlerin arttığı, yaygın ve sistematik bir şekilde resmi makamlarca dezenformasyon çalışmaları örneklerinin sergilendiği ve yakın dönemde karşı karşıya kalınabilecek saldırıların işaret edildiği bir dönem oldu.

Bu raporda deprem veya seçim dönemi olarak ayırmadan 2023'ün ilk altı ayında basın özgürlüğü açısından yaşanan tüm olumsuz ve olumlu gelişmeler daha önce olduğu gibi mevcut başlıklar altında derlendi.

7 https://www.osce.org/files/f/documents/2/6/544726_1.pdf

8 https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-03/FIW_2023_50Years_DigitalPDF.pdf

9 <https://www.voaturkce.com/a/insna-hakari-izleme-orgutu-raporu-turkiyede-secim-oncesi-hukumet-medya-ve-yargida-guclu-denetim-uyguluyor/6914927.html>

10 https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/TR_2022-23%20AnnualReport.pdf

11 <https://www.gazeteduvar.com.tr/rapor-turkiyede-ifade-ve-basin-ozgurlugune-iliskin-aihm-kararlari-uygulanmiyor-haber-1612060>

2 - BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNDE YASAL DÜZENLEMELER DEVLET VE HÜKÜMET POLİTİKASI

a. Yasal düzenlemeler, davalar, cezaevindeki gazeteciler

Yasal Düzenlemeler

Basın İlan Kurumu, yeni Basın Yasası uyarınca mevzuatında internet sitelerinin de resmi ilan alabilmesi amacıyla yeniliğe gitti. Resmi İlan ve Reklam Yönetmeliği Şubat ayı başında yayımlandı.¹² Yönetmelik internet sitelerinin resmi ilan alabilmesi için yerine getirmeleri gereken fiziksel mekan, kadro ve okur sayısı şartlarını, uymaları gereken denetim kurallarını ve bekleme sürelerini düzenledi. Getirdiği ağır şartlar nedeniyle yönetmelik internet basınında endişeyle karşılandı. Buna karşın resmi ilan alabilmek için yürürlüğün Nisan ayına, gerekli şartların yerine getirilip getirilmediğine yönelik olarak internet sitelerinde yapılacak denetimlerin de Eylül 2023'e bırakılması nedeniyle internet medyası 2023'ün ilk altı ayında bu yönetmelikle ilgili olarak sorun yaşamadı.

Yeni resmi ilan yönetmeliği, yurt genelindeki internet sitelerini, buldukları il bazında altı ayrı kategoriye ayırdı. 1. Kategoride sadece İstanbul bulunurken 2. Kategoride Ankara ve İzmir, 3. Kategoride aralarında Adana, Diyarbakır, Gaziantep, Antalya, Konya, Trabzon gibi illerin bulunduğu 21 büyük şehir, diğer kategorilerde ise nüfus yoğunluğu daha az olan iller sırasıyla yer aldı. İnternet haber sitesi vasfını kazanabilmek, resmi ilan yoluyla devletten destek alabilmek ve çalışanlarına basın sigortası yapabilmek ve basın kartı verilebilmesini sağlamak gibi olanaklara kavuşmak için internet habercilerine ağır şartlar getirildi. Bu şartlar kategorilere göre sıralandı. Örneğin 2. Kategorideki internet sitelerinin en az 12 gazeteci çalıştırması, günlük en az 80 haber yayınlaması, günlük en az 30 bin tekil ziyaretçiye (okura) sahip olması ve günlük sayfa görüntülenme sayısının en az 90 bin olması, her bir çalışan için en az 5 metrekare alana sahip ofisi olması gibi şartlar getirildi.

Haberlere ve çalışmaya ilişkin teknik şartlar kadar içerik denetimi getiren şartlar da yeni yönetmelikte ağırlaştırıldı. Her şeyden önce Basın İlan Kurumu, Anayasa Mahkemesi'nin Basın Ahlak İlkeleri hakkında yasal düzenleme için TBMM'ye pilot karar göndermesine karşın, bu pilot kararla üzeri çizilmiş olan Basın Ahlak İlkeleri Hakkında Genel Kurul Kararı uyarınca internet haber siteleri cezalandırılabilir. Yönetmeliğin 68'inci maddesi bu ilkelere uymadığı BİK tarafından tespit edilen internet sitelerinin ek göstergeden yararlandırılmayacağını düzenliyor. Bu durum, medyada etik denetimin mali destek sağlayan kurum tarafından yapılması çelişkinin ve yayıncılar üzerinde ceza baskısının süreceği anlamına geliyor. Bu maddenin yanı sıra yönetmeliğin 114'üncü maddesi de BİK yönetimine keyfi ilan kesme yetkisi tanıyor. Maddeye göre gazete veya internet sitesinin temsilcisi, sahibi, ortağı ya da bu yayınlarda çalışan gazeteciler hakkında Türk Ceza Kanunu'nda yer alan Anayasal Düzene Karşı Suçlar veya Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlar nedeniyle ceza davası açılması halinde bu yayınların resmi ilanları kesilebilecek. Dava açılmasını kriter alan, yani varsa bile suçun kesinleşip kesinleşmediğini değil, davaya konu edilmiş olmasını bile resmi ilan kesmek için yeter gören anlayışla tarafsız biçimde ilan dağıtılamayacağı ortada. Ayrıca bu madde bir gazeteciye açılacak dava nedeniyle çalıştığı kurumdaki tüm gazetecilerin peşinen cezalandırılması anlamına da geldiği için bu bakımdan Anayasa'ya aykırılık taşıyor. Gazeteciler tarafından bu yönleriyle tepki çeken yönetmeliğe karşı aralarında Gazeteciler Cemiyeti'nin de olduğu bazı meslek örgütleri ve gazeteciler yürürlüğünün durdurulması ve iptali için Danıştay'da dava açtı.¹³

Yılın ilk altı ayındaki diğer mevzuat değişikliği yine Basın Yasası uyarınca 10 Nisan 2023'te yayınlanan Basın Kartı Yönetmeliği oldu (Yönetmelikle ilgili değerlendirmeyi bu raporun Basın Kartları ara başlığı altında okuyabilirsiniz).

Yılın ilk altı ayında TBMM, Anayasa Mahkemesi'nin Basın Ahlak Esaslarıyla ilgili kanuni düzenleme gereğini işaret ettiği pilot kararlarını işleme almadı.

Anayasa Mahkemesi kararları

Anayasa Mahkemesi (AYM) 2022 yılı içinde basın özgürlüğünü gözetilen pilot kararlara ve gazetecilerin bireysel başvurularında basın ve ifade özgürlüğü haklarının ihlal edildiği yönünde kararlara imza atmıştı. Yüksek mahkemenin görev süresi dolan başkanı Zühtü Arslan, Şubat ayında yapılan seçimde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da desteklediği aday İrfan Fidan'ı geride bırakarak bir kez daha başkanlığa seçildi.

2023'ün ilk altı aylık döneminde yüksek mahkemenin gündemindeki en önemli dosya, dezenformasyon yasası olarak

¹² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230201-7.htm>

¹³ <https://www.dw.com/tr/resmi-ilan-y%C3%B6netmeli%C4%9Fi-yarg%C4%B1ya-ta%C5%9F%C4%B1n%C4%B1yor/a-64604074>

<https://www.habereguven.com/gazeteciler-basin-ilan-kurumunun-yonetmeligine-karsi-danistayda-dava-acti>

bilinen yeni Basın Kanunu'na yönelik CHP'nin yaptığı iptal başvurusuydu. AYM, "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla 1 ila 3 yıl ceza öngören 29. maddeyi esastan görüşmeye karar verse de CHP'nin aynı kanunla ilgili iki ayrı başvurusu hakkında da Haziran ayı sonuna kadar herhangi bir karar almadı.

AYM, Adıyaman Gerger Fırat gazetesi sahibi Hacı Boğatekin'e 2008 yılındaki bir yazısı nedeniyle "suçluyu övme" gerekçesiyle verilen bir yıllık hapis cezasının hak ihlali olduğuna hükmetti. "İfade ve basın özgürlüklerinin ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması" kararını yerel mahkemeye gönderen AYM, Boğatekin'e yargılama gideri olan 9 bin 900 TL'nin ödenmesine de hükmetti.

Anayasa Mahkemesi gazetecileri yakından ilgilendiren kıdem tazminatları konusunda olumlu bir karara imza attı. AYM, beş yıldan az kıdemi olan gazetecilere işten ayrıldıklarında tazminat ödenmeyeceğini ve bir yıl içinde altı aydan az olan çalışma süresinin tazminat hesabında dikkate alınmayacağını belirten Basın İş Kanunu düzenlemelerini Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı bularak iptal etti. Bu karar ile birlikte gazeteciler de çalıştıkları her yıl için tazminat almaya hak kazanabilecek ve tüm çalışma günleri kıdem tazminatı hesabına dahil edilebilecek.¹⁴

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları

Diyarbakır'da 8 Haziran 2022'de yapılan operasyonla gözaltına alınan ve 16'sı tutuklanan 21 gazeteci Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurdu. Özgürlük haklarının hukuka aykırı şekilde ellerinden alındığını savunan gazeteciler bir yıldır hakim karşısına çıkarılmamaları nedeniyle yargılamayla değil cezalandırmayla karşı karşıya olduklarını savundu. 15 tutuklu gazeteci, bu rapor yayına hazırlanırken 12 Temmuz'da ilk duruşmada serbest bırakıldı.

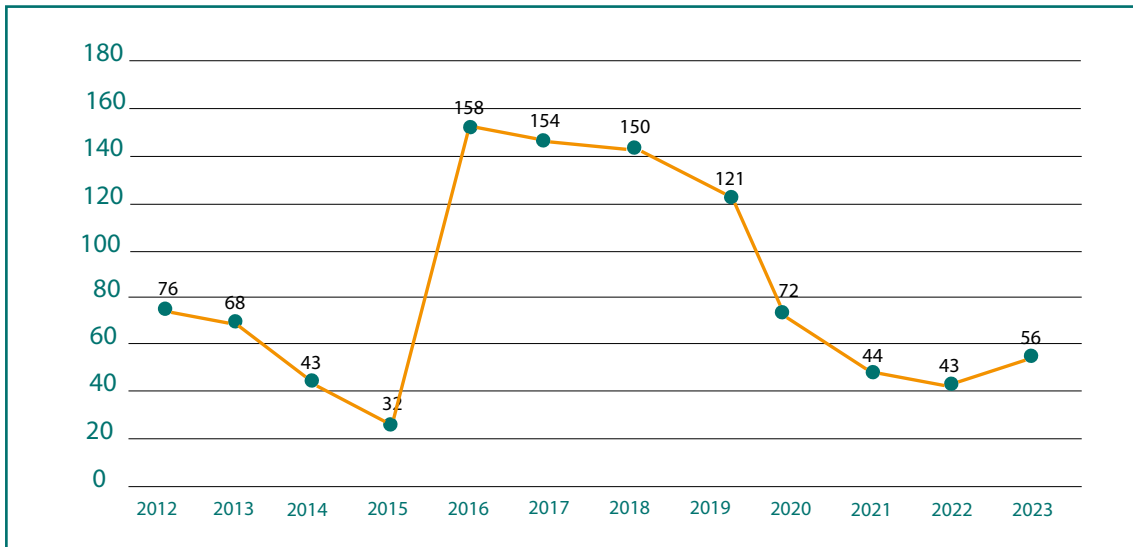
AİHM, FETÖ üyeliğinden yargılanan gazeteci Abdullah Kılıç'ın başvurusu üzerine, ifade özgürlüğü ve güvenlik haklarının ihlal edildiğine hükmetti. Darbe girişiminin ardından tutuklanan Kılıç, tahliye edildiği gün açılan bir başka soruşturma nedeniyle yeniden tutuklanmıştı. AİHM, ikinci tutuklama için yeterli delil bulunmadığına karar verdi ve Kılıç'ın haklarının ihlal edilmesi nedeniyle Türkiye'nin 13 bin 375 avro tazminat ödemesine hükmetti.¹⁵

AİHM Samanyolu Medya Yayın Grubu Başkanı Hidayet Karaca'nın dosyasında tutuklamayı uzatan kararların makul gerekçelere dayanmadığını, Karaca'nın özgürlük ve güvenlik haklarının ihlal edildiğini belirtti. Mahkeme, 18 bin avro tazminata hükmetti.¹⁶

Basın davaları

Gazeteciler Cemiyeti'nin medya izleme ve raporlama çalışmalarına başladığı 2012 yılından bu yana tutulan kayıtlara göre cezaevindeki gazetecilerin sayısına ilişkin grafik 2023 Haziran ayı sonunda şöyle oldu:

GRAFİK 1: 2012-2023/6 ay Cezaevindeki Gazetecilerin Sayısı

¹⁴ <https://yetkinreport.com/2023/05/10/aymden-gazetecilerin-kidem-tazminat-i-icin-kritik-karar/amp/>

¹⁵ <https://expressioninterrupted.com/tr/aihm-gazeteci-abdullah-kilic-icin-ihlal-karari-verdi/>

¹⁶ <https://www.gazeteduvar.com.tr/aihm-samanyolunun-eski-genel-muduru-karacanın-basvurusunda-hak-ihlali-karari-verdi-haber-1624743>

Grafikte dikkat çeken artışın 2016 yılındaki darbe girişimi döneminde yaşandığı görülüyor. Darbe girişiminin ardından Fetullahçı Terör Örgütü bağlantılı oldukları gerekçesiyle cezalandırılanlarla 158'e çıkan sayı, infaz sürelerinin tamamlanmasıyla cezaevinden çıkanlarla o yıllara göre düşük seyrediyor. Ancak daha önceki raporlarımızda da vurguladığımız gibi bu düşüş basın özgürlüğünde bir ilerleme anlamına gelmiyor. Bugün de gazetecilere açılan davalarda suçlamalara bakıldığında öne çıkanlarının Terörle Mücadele Kanunu kapsamında olduğu görülüyor. Gazetecilere en çok "örgüt üyesi olmak", "örgüt propagandası yapmak", "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanuna Muhalefet Etmek", "Cumhurbaşkanına hakaret", "kamu görevlisine görevinden dolayı hakaret" suçlarını işledikleri iddiasıyla soruşturma başlatılıyor. Sansür yasasının yürürlüğe girmesiyle birlikte gazetecilere açılan soruşturmalar arasına "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yaymak" suçlaması da eklenmeye başladı. Bu yeni tanımlanan "suç" kapsamında ilk mahkumiyet kararı da Şubat sonunda Bitlis Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Sinan Aygül hakkında verildi.¹⁷

Türkiye cezaevlerinde bulunan gazetecilerin sayısına ilişkin farklı kurumların farklı tespitleri var. Bu farklılık temel olarak doğrudan haber üretiminde yer alanlar dışındaki basın çalışanlarının da listeye alınmasından veya dosyaya konulan delillerin gazetecilik ürünü olup olmadığına bakılmasından kaynaklanıyor. Gazetecilerin yargılanmasıyla ilgili izleme çalışmaları yürüten meslek örgütleri ve kuruluşlar cezaevinde bulunan gazetecilerle ilgili şu verileri paylaştı:

Gazeteciler Cemiyeti Özgürlük için Basın (ÖİB) Projesi çalışmalarına göre **Haziran ayı sonunda demir parmaklıklar altında 17'si hükümlü olmak üzere toplam 56 gazeteci vardı.** Sosyal medyada yoğun bir trol saldırısıyla hedef haline getirilen Tele 1 Genel Yayın Yönetmeni Merdan Yanardağ'ın terör örgütü PKK'nın kurucusu Abdullah Öcalan hakkında "siyasi rehine" diyerek övgüde bulunduğu gerekçesiyle 27 Haziran'da tutuklanması da dahil olmak üzere yılın ilk altı ayının sonunda 39 gazeteci ya gözaltında ya da tutukluydu.

- Expression Interrupted'a göre Haziran sonu itibarıyla cezaevinde **59** gazeteci ve basın çalışanı vardı.
- Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği'ne göre **53** gazeteci ve medya çalışanı cezaevindeydi.
- Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) verilerine göre ise yılın ilk altı ayı sonunda **34** gazeteci cezaevindeydi.
- Uluslararası Basın Enstitüsü'nün (IPI) yürüttüğü "Free Turkey Journalists" kampanyası verilerine göre de **37** gazeteci cezaevindeydi.

Diyarbakır'da bir yılı aşkın süredir tutuklu yargılanan 13 gazeteci, bu rapor yayına hazırlanırken, 12 Temmuz 2023'te serbest bırakıldı. Yukarıda verilen sayılar 30 Haziran 2023 tarihi itibarıyla tutulan kayıtları işaret ediyor ve dolayısıyla Temmuz ayında serbest kalan gazetecileri de içeriyor.

Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın Mayıs 2022-Mayıs 2023 dönemini kapsayan ve 3 Mayıs 2023'te yayımlanan basın özgürlüğü raporuna göre, 1 Nisan 2023 itibarıyla cezaevinde bulunan gazeteci sayısı 42 gazeteci oldu. Bu gazetecilerin 11'i hükümlü, 29'u tutukluydu. Adı geçen 1 yıllık dönemde tutuklanan gazeteci sayısı ise 27 oldu. TGS raporu aynı dönemde 126 ceza yargılamasında 264 gazetecinin yargılandığını, 90 davada yargılama sürecinin devam ettiğini belirtti. 63 gazetecinin beraat ettiğini, 2 gazeteci hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verildiğini aktaran rapor, verilen hapis cezaları toplamının 55 yıl 11 ay 21 güne ulaştığını kaydetti. Tazminat davalarında ise 16 gazeteci ve 7 gazete yargılandı. 14 yargılama görüldü, karara bağlanan 7 davada gazeteciler aleyhine toplam 120 milyon TL tazminata hükmedildi.¹⁸

Türkiye'de gazeteci davalarını takip eden Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği'nin, Expression Interrupted'ın ve Bianet'in medya izleme raporlarını hazırlayan Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü Türkiye Temsilcisi Erol Önderoğlu'nun çalışmalarına göre yılın ilk altı aylık döneminde gazetecilerin yargılandığı basın davası sayısı 336 oldu. Bu davalardaki gazeteciler ya da basın kurumu temsilcileri Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu ile Toplantı Gösterişleri Yürüyüşleri Kanunu, Terörizmin Finansmanı Kanunu çerçevesinde süren yargılamalarda sanık konumundaydı.¹⁹

Gazetecilere "Cumhurbaşkanına hakaret" suçlamasıyla açılan ve yılın ilk altı ayında süren davalardaki gazeteci sayısı 45 oldu. Bu suçlamayla aralarında Barış Terkoğlu, Ayşenur Arslan, Zafer Arapkirli ve Doğan Akın'ın da olduğu en az 10 gazeteciye açılan davalar ve gazeteci Merve Dişli hakkında başlatılan soruşturma yeniydi. Önderoğlu'nun çalışmasına göre, Venedik Komisyonu'nun "Cumhurbaşkanına hakaret" maddesinin yürürlükten kaldırılmasına dair tavsiyesi ve AIHM'in Vedat Şorli kararına karşın süren "Cumhurbaşkanı'na hakaret" suçlamasıyla yargılamalarda Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçildiği Ağustos 2014'ten bu yana mahkûm olan gazetecilerin sayısı 73'ü buldu. Yılın ilk üç ayında "hakaret", "iftira", "kamu görevlisine hakaret" gibi suçlamalarla yargılanan gazeteci sayısı 29 olurken, ikinci çeyrekte bu sayı 32 olarak tespit edildi. Gazeteci ve TV yorumcusu Levent Gültekin'e "85 milyona bu kadar kolay yalan söylememeli" sözleri nedeniyle "Cumhurbaşkanı'na hakaret" iddiasıyla açılan davada beraat kararı çıktı. Hükümlü gazeteci Mehmet Baransu da aynı suçlamayla yargılandığı davada beraat etti. 2 Mart 2015'de ilk kez tutuklanan Baransu hakkındaki diğer yargılama süreçleri dolayısıyla salıverilmedi.

¹⁷ <https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/274948-dezenformasyon-yasasindan-ilk-ceza-gazeteci-sinan-aygul-e-10-ay-hapis>

¹⁸ <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/TGS-Basin-Ozgurlugu-Raporu-2022-2023.pdf>

¹⁹ Basın davalarını takip eden ve raporlayan kurumların çalışmaları için bakınız:

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/119085-bia-medya-gozlem-raporlari>

<https://www.mlsaturkey.com/tr/dava-takip/durusma-haberleri>

<https://expressioninterrupted.com/tr/raporlar.php>

İsmail Saymaz, Fırat Fıstık ve Ozan Buz, “kişisel verileri yayma” suçlamasından, Alican Uludağ ve Nazlan Ertan “terörle mücadelede görev almış kişileri hedef gösterme” suçlamasından, Mustafa Kömüş “kamu görevlisine hakaret” ve “Cumhurbaşkanına hakaret” suçlamasından, Mustafa Sönmez, Ender İmrek ve Engin Korkmaz ise “Cumhurbaşkanı’na hakaret” suçlamasıyla yargılandıkları davalardan beraat ettiler. “Erdoğan’ın avukatının rüşvet iddialarını haberleştiren gazetecilere dava” haberi nedeniyle “hakaret ve iftira” ile yargılanan Nazan Özcan beraat etti.

Birgün gazetesi editörü Gökay Başcan’a “kamu görevlisine hakaret” ve “Cumhurbaşkanına hakaret” suçlamasından toplam 23 ay 10 gün hapis cezası verildi mahkum oldu. Gazeteci Genççağa Karafazlı’ya “özel hayatın gizliliğini ihlal” suçlamasıyla iki yıl hapis cezası verildi. Gazeteci Sinan Aygül, çocuğa cinsel tacizi duyuran haberinde, kamu görevlilerin varlığından söz ettiği için (hemen ardından düzeltme yayımladıysa da) “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçlamasından 10 ay hapis cezasına çarptırıldı. Aygül hakkındaki hüküm yeni Sansür Yasası altında verilen ilk hapis cezası olarak tarihe geçti. Gazeteciler Doğan Ergün ve İzel Sezer, “hakaret”, “iftira” ve “kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların kaydedilip yayımlanması” suçlamalarıyla yargılandıkları davada ayrı ayrı 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildi (Ergün ve Sezer, Milletvekili Ahmet Şık’ın sosyal medyada yayınladığı ses kaydını iddia olarak haberlerinde kullanmıştı). Gazeteci Oğuz Güven’e, yayına verdiği fotoğrafta Charlie Hebdo karikatürünün gözükmesi nedeniyle “dini değerleri aşağılamak” suçlamasından 6 ay hapis cezası verildi. 14 Mayıs seçimlerinde Yeşil Sol Parti Diyarbakır milletvekili seçilen gazeteci Cengiz Çandar’a, Rakka’da öldürülen, “kırmızı fularlı kız” olarak bilinen Ayşe Deniz Karacagil’i anarak “suçu ve suçluyu övdüğü” gerekçesiyle 7 ay 15 gün hapis cezası karşılığında 4 bin 500 TL adli para cezası verildi. Gazeteci Bülent Mumay’a, İBB parasına haciz konulduğu haberiyle ilgili erişim engeli kararını paylaştığı gerekçesiyle “kişisel verileri hukuka aykırı şekilde ele geçirmek ve yaymak” suçlamasıyla 1 yıl 8 ay hapis cezası verildi. Tele 1 Genel Yayın Yönetmeni Merdan Yanardağ’a, “Düzenin mafyalaşması” başlıklı yazısında “Türk Milleti, Türkiye Cumhuriyeti devleti ve devletin kurumlarını aşağıladığı” gerekçesiyle 6 ay hapis cezası verdi.

Dezenformasyon gerekçeli soruşturma ve davalar

Basın meslek örgütleri ve ifade özgürlüğü savunucuları tarafından sansür yasası olarak nitelenen ve 1 ila 3 yıl hapis öngörülen “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçunu TCK’ya ekleyen yeni Basın Yasası uyarınca ilk gözaltı, tutuklama, yargılama uygulamaları 2023 yılının ilk yarısında gerçekleşti.

Yılın başında Adalet Bakanı Bekir Bozdağ, endişelerle ilgili olarak şunları söylemişti: “Bu suçun unsurları itibarıyla oluşması o kadar zor şartlara bağlanmış ki. Yani öyle bir kişi bir yazı yazdı kamu barışını bozdu denemez, o yüzden de buradan böyle beklenti yükselttiler ‘herkese soruşturma açılacak, şu olacak bu olacak.’ Ama ben buradan fazla bir soruşturma çıkacağı kanaatinde değilim.”²⁰ TBMM’de yasanın komisyon görüşmelerinde tartışmalı 29. Madde ile gazetecilerin hedeflenmediğini belirten, yasanın mimarlarından MHP Genel Başkan Yardımcısı Fethi Yıldız da şunları söylemişti: “Kamu barışına karşı işlenen suçlar kanununun 214, 215, 216 ve 217. maddelerinde düzenleniyor. Tüm bunların müşterek hükümleri TCK 218’de var. Orada diyor ki haber verme sınırını aşmayan, eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları bu suçu oluşturmaz net, bu kanun orada dururken ‘gazetecileri içeri atacaklar’ demek bilgisizlik.”²¹ Yasanın diğer imzacısı AKP Kahramanmaraş Milletvekili Ahmet Özdemir ise şunları belirtmişti: “Burada basından bahsetmiyoruz. Sanki gazetecilere dair düzenleme gibi lanse edildi. Öyle bir şey yok. Basın bu suçun içinde değil.”²² Tüm bu açıklamalara karşın, Ekim 2022’de yürürlüğe giren yasanın yılın ilk altı ayındaki uygulamaları tespit edilebildiği kadarıyla şöyle oldu:

1. 7 Şubat – Gazeteci **Mehmet Güleş**, Diyarbakır’da depremlerle ilgili röportaj yaptığı kişiyle birlikte gözaltına alındı. Güleş’e “halkı yanıltıcı bilgi yayma” suçlamasıyla soruşturma başlatıldı.
2. 12 Şubat – BaBala TV sosyal medya hesapları üzerinden yapılan bazı paylaşımların depremzedeler arasında paniğe neden olduğu, arama kurtarma çalışmalarını aksattığı gerekçesiyle yapımcı **Oğuzhan Uğur** hakkında “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçundan soruşturma başlatıldı.
3. 13 Şubat – Gazeteci **Can Ataklı**’nın depremde devletin ihmalleriyle ilgili yorumlarına tepki gösteren MHP Genel Başkan Yardımcısı Fethi Yıldız şu bilgiyi paylaştı: “Gerçeğe aykırı bilgiyi alenen yaymak, Dini değerleri aşağılamak, Devletin Kurum ve Organlarını aşağılamak suçları sebebiyle tarafımızdan Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına hakkında suç duyurusunda bulunulmuş ve 2023/37590 soruşturma numarası ile işlem başlatılmıştır.”
4. 17 Şubat - Gazeteci **Mir Ali Koçer** deprem bölgesinde yaptığı haberler ve sosyal medya mesajları nedeniyle “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçlamasıyla başlatılan soruşturmada ifade verdi.
5. 27 Şubat - Osmaniye’de Mutlu Şehir Osmaniye internet sitesi yöneticileri gazeteciler **Ali İmat ve İbrahim İmat**, depremzedelere yardım için gelen çadırların bekletildiği iddiası ile ilgili yaptıkları sosyal medya paylaşımları nedeniyle “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçlamasıyla gözaltına alındı ve tutuklandı. İmat kardeşler 33 gün tutuklu kaldı.

20 <https://www.ihf.com.tr/haber-bakan-bozdog-dezenformasyon-yasasi-cok-haksizliga-ugrayan-bir-yasa-1137836>

21 <https://www.haberturk.com/mhp-li-yildiz-dan-dezenformasyon-yasasi-aciklamasi-3526979>

22 <https://bianet.org/biamag/siyaset/263375-dezenformasyon-yasasi-adalet-komisyonu-ndan-da-gecti>

6. 28 Şubat - Gazeteci **Sinan Aygül**'e "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yaymak" suçlamasıyla 10 ay hapis cezası verildi. Bu ceza dezenformasyon düzenlemesi çerçevesinde verilen ilk hapis cezası oldu. Aygül kamu görevlilerine ilişkin bir taciz iddiasını Aralık 2022'de sosyal medyada paylaşmış daha sonra bir düzeltme yayınlara özür dilemişti. Buna karşın gözaltına alınıp 14 Aralık'ta tutuklanan Aygül 22 Aralık'ta tahliye edilmişti.
7. 9 Mart – Serbest Gazeteci **Fırat Bulut**, deprem bölgesinde yaptığı haberler nedeniyle "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla soruşturma başlatıldı. Bulut, deprem bölgesinden dönüşte Ankara Esenboğa Havalimanı'nda gözaltına alındı.
8. 18 Mart – Gazeteci **Canan Kaya** hakkında, depremle ilgili Youtube üzerinden yaptığı yayında "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yaydığı" iddiasıyla soruşturma başlatıldı. Dosyaya 10 Mayıs'ta takipsizlik verildi.
9. 21 Mart – Gazeteci **Medine Mamedoğlu** başka bir nedenle gittiği karakolda hakkında Şubat ayında deprem bölgesinden yaptığı paylaşım nedeniyle "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" ve "halkı kin ve düşmanlığatahrik" suçlamasıyla soruşturma açıldığını öğrendi, ifade verdi. Soruşturmaya takipsizlik verildi.
10. 6 Nisan - Gazeteci **İsmail Arı**'ya "Ev değil resmen ölüm satıyorlar" başlıklı haberi nedeniyle İstanbul Güngören Belediyesi'nin şikayetiyle "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla soruşturma başlatıldı.
11. 13 Nisan – Gazeteci **Emre Orman** deprem bölgesinde Ahmet Güreşçi'nin işkence sonucu öldürüldüğü yönündeki paylaşımının ardından hakkında başlatılan soruşturmada "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçu da dahil olmak üzere suçlamalara karşı ifade verdi, 2 Mayıs'ta kovuşturmayla yer olmadığına karar verildi.
12. 20 Nisan - Gazeteci **Serdar Akinan**'a "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla soruşturma başlatıldı, gözaltına alınan Akinan ilk ifadesinin ardından serbest bırakıldı.
13. 27 Nisan - Gazeteci **Oktay Candemir** hakkında, İpekyolu ilçesi kayyum Belediye Başkanı İhsan Emre Aydın'ın yüksek maaşının eleştirildiği haberi nedeniyle "gerçeğe aykırı bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yaymak" suçlamasıyla soruşturma başlatıldı.
14. 10 Mayıs- Birgün gazetesi muhabiri **İsmail Arı** hakkında Kızılay'ın maden sularında dört yıl önce arsenik tespit edildiği yönündeki haberi ve fabrikadan yayınladığı görüntüler nedeniyle "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla soruşturma başlatıldı.
15. 12 Mayıs - Tele 1 Genel Yayın Yönetmeni **Merdan Yanardağ**'a, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'na yönelik bir suikast hazırlığı iddiasını dile getirdiği paylaşımı nedeniyle "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla soruşturma başlatıldı.
16. 22 Mayıs – Gazeteci **Ruşen Takva**'ya MHP Hakkari İl Başkanı'nın kentte bir silahlı saldırıya karıştığı yönündeki sosyal medya paylaşımı nedeniyle "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla dava açıldı.
17. 24 Mayıs - Mezopotamya Ajansı muhabiri **Yüstra Batuhan** hakkında deprem bölgesiyle ilgili sosyalmedya mesajları nedeniyle "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla soruşturma başlatıldı.
18. 24 Mayıs – İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı gazeteciler **Sevilay Yılmaz ve Zübeyde Sarı**'nın yanı sıra **Artı Gerçek ve Artı TV** gibi haber kurumu sosyal medya hesaplarının da arasında olduğu 34 hesap hakkında "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla soruşturma başlattı.²³
19. 10 Haziran - Mezopotamya Ajansı muhabiri **Ahmet Kanbal** hakkında "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla dava açıldı. Kanbal hakkında Mardin'de kaybolan bir oy sandığı ile ilgili haber ve sosyal medya paylaşımı nedeniyle soruşturma başlatılmıştı.

Gözaltına alınan gazeteciler

Türkiye'de gazeteciler sıklıkla ya toplumsal olayları, sokak eylemlerini takip ettikleri sırada ya da haklarında açılan soruşturmalar nedeniyle evlerinden veya işyerlerinden gözaltına alınıyor. 2023'ün ilk altı ayı boyunca açık kaynaklardan derlenen veriler ve gazetecilerin bildirimlerine göre Türkiye'de gözaltına alınan gazeteci, basın çalışanı sayısı en az **56** olarak tespit edildi.²⁴ Bu son yılların en yüksek sayısı olarak kayda geçti.

²³ Gazeteciler haklarında açılan soruşturmayı resmi bir tebliğatla değil Yeni Şafak gazetesi çalışanları Ersin Çelik ve Burak Doğan'ın sosyal medya paylaşımlarından öğrendiler. <https://t24.com.tr/haber/aralarinda-gazeteciler-sevilay-yilmaz-ve-zubeyde-sari-nin-da-bulundugu-bircok-sosyal-medya-hesabina-sorusturma-acildi,1111754>

²⁴ 2023'ün ilk altı ayında gözaltına alınan gazeteciler: Sezgin Kartal, Sinan Aygül, Rojin Atay, Metin Uca, Nazlıcan Yıldız, Volkan Pekal, Mahmut Altıntaş, Sema Çağlak, Mehmet Güleş, Taner Talaş, Ali İmat, İbrahim İmat, Gökhan Özbek, Asena Tunca, Fırat Bulut, Buse Söğütü, Gaye Şeyma Aslan, Ferhat Çelik, Aren Yıldırım, Hamdullah Bayram, Gülistan Dursun, Mahmut Şan, Özgür Avcu, Sercan Yılmaz, Dilan Akyol, Faruk Eren, Serdar Akinan, Abdurrahman Gök, Ahmet Kanbal, Mehmet Şah Oruç, Osman Akin, Kadri Esen, Beritan Canözer, Mehmet Yalçın, Mikail Barut, Salih Keleş, Remzi Akkaya,

2022’de yıl boyunca gözaltına alınan gazeteci sayısı 72 olurken, bu yılın ilk yarısında 56 gözaltı kaydedilmesi dikkat çekiciydi. Gözaltına alınan gazeteciler arasında Mezopotamya Ajansı çalışanlarına yönelik Diyarbakır ve Ankara’da başlatılan iki büyük soruşturmanın, deprem bölgesinde görev yapan gazetecilerin engellenmesi ve bu sırada gözaltına alınmasının, sansür yasası kapsamında “halkı yanıltıcı bilgi yayma” suçlamasıyla soruşturma başlatılmasının sayının artışı belirleyici olduğu not edilmeli.

b. Basın kartı düzenlemeleri

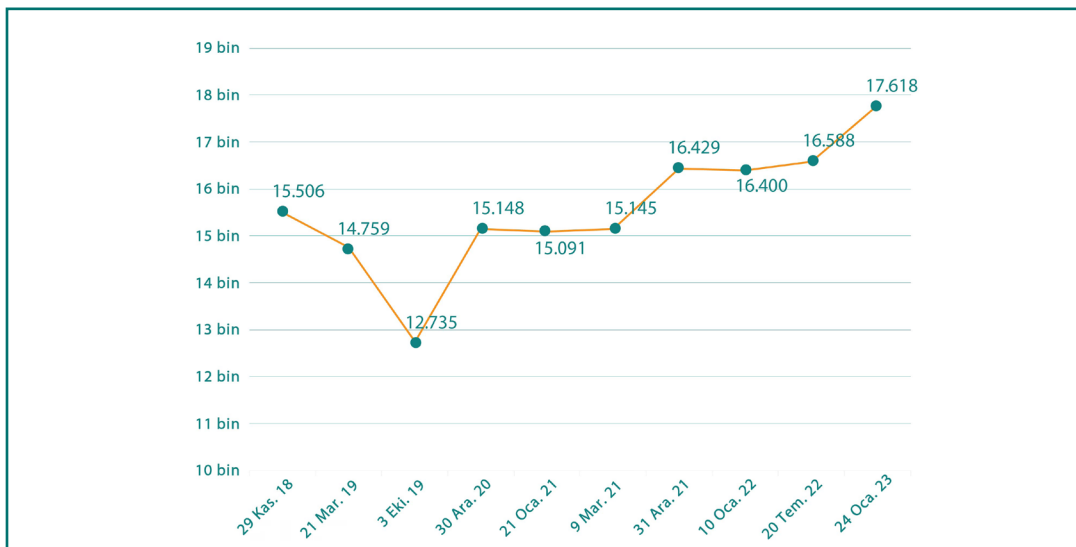
Cumhurbaşkanlığı yönetim sistemine geçişin ardından 2018 yılında Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü’nün lağvedilip İletişim Başkanlığı’nın oluşturulmasından bu yana deyim yerindeyse yamalı bohçaya çevrilen Basın Kartı Yönetmeliği, aralarında Gazeteciler Cemiyeti’nin de bulunduğu meslek örgütleri tarafından defalarca Danıştay’a taşındı, başvuruların bazılarında itiraz edilen maddelerin yürütmesi durduruldu ve sonuç gazetecilerin hukuk zaferi olarak nitelendi. Ancak itiraz edilen ve Danıştay tarafından da hukuka aykırı bulunan bazı maddelerin Ekim 2022’de yürürlüğe giren ve sansür yasası olarak nitelenen Basın Kanunu içine alınması, bu maddeleri idari yüksek yargı denetiminden çıkarmış oldu. Yine de 2018’den bu yana süren basın kartı mevzuatı mücadelesinde meslek örgütlerinin kazanımı kayıtlara geçti. Basın Kanunu uyarınca 10 Nisan 2023’te yayımlanan yeni Basın Kartı Yönetmeliği, İletişim Başkanlığı’nın bazı maddelerdeki ısrarından vazgeçtiğini gösterdi.²⁵ Örneğin, Gazeteciler Cemiyeti ev sahipliğinde meslek örgütlerinin katılımıyla oluşturulan Medya Dayanışma Grubu’nun açtığı davalarda itiraz ettiği ve Danıştay tarafından yürütmesi durdurulan “basın meslek onurunu zedeleyecek işler yapması”, “milli güvenlik ya da kamu düzenine aykırı davranışlarda bulunması veya bu tür davranışları alışkanlık edinmesi” halinde kartın iptal edilebileceği gibi hükümler yeni yönetmelikte yer almadı. Buna karşın Basın İlan Kurumu Genel Kurulu kararıyla kabul edilen Basın Ahlak Esaslarına aykırı davranış halinde gazetecinin basın kartının Komisyon tarafından iptal edilebileceği ya da kamu enformasyon görevlilerine de basın kartı verilebileceği yönündeki tartışmalı maddeler yeni yönetmelikte korundu. Ayrıca Basın Ahlak Esasları çerçevesinde kartı iptal edilen gazetecinin bir yıl süreyle yeni kart alamayacağı hükmü de yönetmelikte yer aldı. Bu nedenle Gazeteciler Cemiyeti ve Türkiye Gazeteciler Sendikası, yeni yönetmeliğin bu maddelerini de Danıştay’a götürerek yürürlüğün durdurulması ve iptal davası açtı.

İletişim Başkanlığı basın kartlarıyla ilgili sayısal verileri, başvurular ve iptalleri kamuoyuna açıklamadığı için basın kartlarıyla ilgili mevcut durum, muhalefet milletvekillerinin soru önergelerine sınırlı yanıtlarla, CİMER başvurularına verilen yanıtlarla ve basın meslek örgütlerindeki sınırlı verilerle izlenebiliyor.

2015 yılında 863, 2016 yılında 927, 2017 yılında 590, 2018 yılında 709, 2019 yılında 892 basın kartı iptal edildi.²⁶ 2015’ten 2020’ye kadar geçen 5 yılda toplam 3 bin 981 basın kartı iptal edildi. 2020 yılındaki iptal sayısı ise 322 oldu.²⁷ (Bu veri resmi olarak paylaşılan son iptal verisi oldu). 24 Ocak 2023 itibariyle aktif basın kartı sayısı 17 bin 618 olarak açıklandı.²⁸

Soru önergeleri dahil resmî kurumlardan verilen tüm bilgilerin yıllara göre derlenmesiyle basın kartlarına ilişkin son sayısal tablo şu şekilde gerçekleşti.

GRAFİK 2: Kasım 2018- Ocak 2013 Arası Aktif Basın Kartı Sayıları

Arif Akkaya, Kadir Bayram, Dicle Müftüoğlu, Sedat Yılmaz, Eylem Nazlier, Pınar Gayıp, Serpil Ünal, Yadigar Aygün, Esra Soybir, Zeynep Kuray (2 defa), Nadiye Gürbüz, Delal Akyüz, Vedat Aker, Hakkı Boltan, Fırat Can Arslan, Mehmet Yetim, Merdan Yanardağ, Mehmet Yalman.

25 <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/basin-karti-yonetmeli-10-04-2023>

26 http://media4democracy.org/public/uploads/reports_1246863.pdf

27 <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-44923sgc.pdf>

28 <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y6/T7/WebOnergeMetni/ef88f6fc-c8b9-46ea-a0a3-fd61450515be.pdf>

Yeni yönetmelik uyarınca ilk Basın Kartı Komisyonu toplantısı yaklaşık 2 bin 400 başvuruyu görüşmek üzere, bu rapor yayına hazırlanırken 11 Temmuz 2023'te toplandı. Toplantıda yeni Basın Yasası ve yeni Basın Kartı Yönetmeliği uyarınca Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve İzmir Gazeteciler Cemiyeti temsilcileri ilk kez yer aldı. Uzun süre komisyonun toplanmaması nedeniyle aktif görevdeki yüzlerce gazetecinin aylardır basın kartı başvurusunun yanıtlanmaması toplantıda eleştirildi. Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nazmi Bilgin'in önerisiyle başvuruların tamamının kabulüne karar verildi. Bununla birlikte basın kartı sayısına ve toplantı sonuçlarına ilişkin henüz resmi bir veri açıklanmadı.

c. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Basın İlan Kurumu (BİK)

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Basın İlan Kurumu (BİK), Türkiye'de televizyon ve gazete yayınlarının düzenlenmesi, denetlenmesi ve desteklenmesi amacıyla kurulmuş olsa da 2023'te de yayıncılar için ağır sansür ve ceza uygulayıcısı olmayı sürdürdü.. BİK, Anayasa Mahkemesi'nin pilot kararı sonrasında Basın Ahlak Esasları Hakkında Genel Kurul kararı uyarınca resmi ilan kesme cezası vermiyor. Bununla birlikte önceki bölümlerde aktarıldığı gibi gerek internet siteleri gerekse gazeteler üzerinde antidemokratik tahakkümünü koruyor. RTÜK ise eleştirel yayınlarıyla öne çıkan televizyon kanalları başta olmak üzere, basına dönük ceza politikasını sürdürüyor. Her iki kurum da "mevzuatı iktidar partisi ve ortaklarının medyaya karşı silahı" olarak kullanmakla eleştirilirken bu tutumla Anayasayı ve yasaları çiğnedikleri savunuluyor.

Gazeteciler Cemiyeti'nin Avrupa Birliği finansal desteğiyle yürüttüğü M4D Projesi, periyodik ve kapsamlı medya izleme çalışmalarıyla alanın en etkili raporlarından birini ortaya koyuyor. M4D Projesi, bu raporlarında açık kaynaklardan ulaşılabilecek olmayan bazı bilgi ve belgelere, gazetecilik faaliyetleriyle erişilen bazı verilere ve gazetecilik çerçevesinde kimi analizlere de yer veriyor. Bu hatırlatmanın nedeni, M4D Projesi 2022 Yıllık Medya İzleme Raporu'nun 2023'ün ilk yarısında BİK ve RTÜK tarafından yapılan açıklamalarla hedef alınması, iktidar yanlısı basında bu açıklamalar doğrultusunda Gazeteciler Cemiyeti ve M4D Projesi'nin karalanmaya çalışılmasıdır.

Basın İlan Kurumu

M4D Projesi 2022 yıllık raporunda BİK Faaliyet Raporu çerçevesindeki bazı bilgilerin yer alması kurum yönetiminin tepkisine neden oldu. Daha önce hangi gazeteye ne kadar ilan dağıtıldığını, BİK yönetiminin nasıl siyasi saik ile hareket ettiğini, yıllık ceza bilançolarını, BİK'in kendi raporlarına dayanarak yayınlayan M4D Projesi, son raporunda da BİK'in yıllık mali bilançolarından hareketle kurumun uğratıldığı zararı ve ilan kesme cezası bilançosunu yayınladı. Ayrıca Gazeteciler Cemiyeti ve İzmir Gazeteciler Cemiyeti'nin gazetelerinin de aralarında olduğu, BİK Genel Kurulu muhalif üyelerinin yayın organlarına yönelik cezayla yıldırma politikası M4D Raporunda yer aldı. Raporla, "Basın İlan Kurumu, 31 Aralık 2021 itibarıyla 436 bin 427 lira dönem kârını bilançosuna işlemişti. Ancak bir yıl içinde çok yüksek miktarda zarar etti. BİK 2022 Faaliyet Raporu'na göre kurumun yıllık net zararı 80 milyon 406 bin 935 Türk Lirası oldu. Yıl başında taşıt alım bakiyesi olarak 574 bin 680 TL'si bulunan kurum zarar ettiği 2022 içinde araç alımı için 13 milyon 587 bin 874 TL harcadı" denilmişti. Raporun yayınlanmasının ardından BİK yönetimi, kurum tarihinde görülmemiş bir üslupla kaleme aldığı bir açıklama yayınlamakla M4D Raporu ile Gazeteciler Cemiyeti'ni hedef aldı. Rapora "sözde medya raporu" denilen metinde, "oluşturulmak istenen dezenformasyona" karşı açıklama yapıldığı savunuldu. Açıklamada Gazeteciler Cemiyeti'nin 24 Saat gazetesine ceza kesilmesi nedeniyle raporun "BİK'e duyulan kin ve kontrolsüz öfkenin etkisinde" kaleme alındığı öne sürüldü. 24 Saat gazetesinin 2 bin 400 olması gereken baskı sayısının altında basıldığı için cezalandırıldığı belirtilen açıklamada şunlar vurgulandı:

"Kanun önünde eşitlik ilkesinin hassasiyetle gözetildiği idari sürecin tamamlanmasının ardından mevzuatın gereği olan işlemler tatbik edilmiştir. Uygulanan mahsup bedeli kadar ilan tutarı, Kurumumuza irat kaydedilmemiş, yine mevzuatın öngördüğü şekilde hakları gasp edilen diğer gazetelere dağıtılmıştır. Sözde rapor, bu durumu bile ayırt etme kabiliyetinden yoksun, gerçeklikten kopuk ve hukuki süreçlere yabancıdır. Unutulmamalıdır ki, herkes meşru vasıta ve yollarla hak arama hürriyetine sahiptir. Bu meşru çizginin dışına çıkılmak suretiyle Anayasa'da öngörülen hak arama yollarını işletmek yerine böyle korsan raporlarla hukuki süreçlerin baltalamaya çalışılmasını, üstelik de bunun AB fonlarıyla yapılmasını kamuoyunun ve basın camiasının takdirlerine sunuyoruz."²⁹

BİK yönetiminin "hukuki süreci baltalamaya çalışmakla" suçladığı M4D Raporu'nun ilgili bölümünde söz konusu durum şu cümlelerle aktarılmıştı: "BİK, 2022 yılı içinde resmi ilan kesme cezalarında sansür yasası olarak nitelenen yeni Basın Yasası'na karşı çıkan cemiyetlerin ve yayıncıların gazetelerini de hedefine koydu. Yasaya karşı ülke çapında karşı koyuşu örgütleyen basın meslek örgütleri arasında başı çeken Gazeteciler Cemiyeti'nin gazetesi 24 Saat, yaklaşık 1,5 milyon TL'lik resmi ilan cezasıyla karşı karşıya kaldı. İzmir Gazeteciler Cemiyeti'nin gazetesi Dokuz Eylül'e de 750 bin TL'lik ceza verildi." Basın İlan Kurumu Genel Kurulu'nda 25-27 Mayıs 2022'de Basın Ahlak Esasları Hakkında kararın yenilenmesi görüşmelerinde karşı oy kullanan yedi üye vardı.³⁰ Kurumun yaptığı denetimlerde sadece muhalif üyelerin sahibi ya da ortağı olduğu gazetelere ceza çıktı. Yine bu gazetesi ceza alan bu üyelerin ortak özelliği BİK Genel Müdürü'nün

²⁹ <https://www.odatv4.com/guncel/basin-ilan-kurumu-nun-hedefinde-fon-destekli-rapor-var-5660950>

³⁰ <https://t24.com.tr/haber/yasa-cikmadan-basin-ilan-kurumu-harekete-gecti-turk-toplumunun-milli-ve-manevi-degerlerini-aile-yapisini-bozmaya-yonelik-yayin-yasak,1039526>

tüm Anadolu'yu dolaşarak gazete sahipleriyle toplantılar yapmasına neden olan sansür yasasına karşı etkinliklerde yer almalardı.

Deyim yerindeyse dezenformasyonu kamunun resmi yazışma biçimi haline getiren, kamu kurumlarında kaleme alınan karalama amaçlı haberleri el altından iktidar yanlısı basına gönderip ilan gibi yayınlanmasını sağlayan kamu görevlileri yetkilerini ve kamu gücünü kötüye kullanmaktadır. RTÜK'te de bunun bir benzeri görülmüştür.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

RTÜK de BİK'in yukarıdaki açıklamasının hemen ardından M4D medya izleme raporuna karşı bir açıklama yayınladı. M4D raporu için "Çarpıtma, yalan ve iftiralarla dolu fonlu rapor" nitelemesi yapılan açıklamada şunlar vurgulandı:

"Bahse konu 2022 yılı Medya İzleme Raporu, ülkemizin gelişen demokrasisini görmezden gelerek Türkiye'yi batıya şikâyet etme mekanizması olarak dikkat çekmektedir. Rapordaki 'RTÜK cezaları siyasi silah olarak kullanıldı' iddiası tam bir Kanun tanımazlıktır. RTÜK, aldığı kararları TBMM'de seçilerek görev yapan bağımsız Üyelerden oluşan Üst Kurul kararıyla verir. Yaptırım kararları, kendilerini inandırmaya çalıştıkları şekilde eleştirel yayın yapanlara değil, Yasanın 8. Maddesindeki yayıncılık ilkelerini ihlal eden yayıncılara verilmiştir. Belli kesimlerin bir süredir RTÜK'e yönelik planlı bir şekilde yürüttüğü karalama kampanyasında çarpıtma ve manipülasyon girişimlerinin devam ettiğini ibretle izliyoruz. Anayasal bir kurum olan RTÜK'te görev yapan Üyelerin iradesiyle alınan kararları suç işlemek olarak gören zihniyet, haksız itham ve iftiralarla asıl kendisi suç işlemektedir. Üst Kurul Üyelerimizi hedef gösteren art niyetli tavra karşı gereken yasal girişimlerde bulunacağız."³¹

RTÜK açıklamasında tepki gösterilen "suç işlemek" eleştirisi M4D raporunda değil Gazeteciler Cemiyeti'nin RTÜK cezaları karşısındaki kinama açıklamalarında yer almaktadır. Deprem bölgesindeki yayınları için televizyon kanallarını cezalandıran RTÜK'e karşı yapılan kinama açıklamasında Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nazmi Bilgin şu ifadeleri kullandı:

"Tek bir haberden, tek bir yorumdan bile korkan iktidar üyeleri ve yetkililer bugüne kadar belli ki depremden bile bu kadar korkmamış. Sansürle, hakaretle, dezenformasyonla gerçeklerin üstünü örtmeye çalışıyorlar. Üstelik tüm Türkiye'nin yüreğini dağlayan bu afette hepimizin bölgeden çok çeşitli kaynaklardan gerçekleri öğrenmeye, haber almaya en çok hakkımız olan dönemdeyiz. Sadece halkın haber alma hakkı değil, bölgede afetin yakıcı acısını en derinden yaşayan halkımızın da 'haber olma hakkı' vardır. Feryatlarının duyulmasını sağlayan bu haklarını Ankara'daki bir grup bürokratin gasp etmesi kabul edilemez. RTÜK'ün televizyon kanallarına son cezaları işte bu nedenle halka karşı suç işlemek, onların hak ve hukuklarını hiçe saymak demektir."³²

RTÜK televizyon kanallarını Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. Maddesinin birinci fıkrasına dayanarak cezalandırıyor. Madde tarafsızlık, hukukun üstünlüğü, milli ve manevi değerler, bölücülük, ayrımcılık, kin ve düşmanlığa tahrik, eleştiri sınırları ötesinde hakaret ve iftira, haksız çıkar, insan onuru ve özel hayatın gizliliği gibi bentlerle yayıncılara sorumluluk yüklüyor. CHP kontenjanından seçilen iki üyenin muhalefetine karşın kararlar Üst Kurul'un AK Parti ve MHP kontenjanından seçilen üyeleri tarafından alınıyor. Bu kararlarının siyasi olmadığını, tarafsızca alındığını söylemek imkânsız.

RTÜK, yasa çerçevesinde hareket edildiğini savunsa da basın özgürlüğünü tehdit eden ceza kararlarına dayanak yapılan 8. Maddenin birinci fıkrası, içerdiği 23 ayrı bentte yayıncılarla birlikte RTÜK üyelerine de sorumluluk yüklüyor. Birkaçını hatırlatmak gerekirse, yayınların "siyasi partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamayacağı", "suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilan edilemeyeceği veya suçluymuş gibi gösterilemeyeceği, yargıya intikal eden konularda yargılama süresince haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte yayınlar yapılamayacağı", yayınların "tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak" zorunda olduğu da aynı madde içinde yazıyor. Ancak RTÜK, açıkça iktidar partisini destekleyen, muhalif siyasetçileri suçlayan, karalayan, hedef gösteren, siyasi iktidar lehine dezenformasyon yapan televizyon kanallarını bu nedenlerle hiç cezalandırmadı. Bu kanallarla ilgili uzman raporlarının Üst Kurul toplantı gündemlerine bile girmediği belirtildi.³³ Hatta kurulun başkanı Ebubekir Şahin, örneğin, hakkında hüküm olmadığı halde Selahattin Demirtaş'ı suçlu gösterdi, sosyal medyada "silahlı terör örgütüne üye olmaktan hükümlü bulunan biri övülemez" paylaşımı yaptı.³⁴ Dolayısıyla M4D Projesi ve Gazeteciler Cemiyeti'ne karşı RTÜK açıklamasında yer alan "Yaptırım kararları, kendilerini inandırmaya çalıştıkları şekilde eleştirel yayın yapanlara değil, yasanın 8. Maddesindeki yayıncılık ilkelerini ihlal eden yayıncılara verilmiştir" cümlesinin inandırıcılıktan uzak olduğu yorumu yapılabilir.

Gazeteciler Cemiyeti ve diğer meslek örgütlerinin tepkilerine neden olan RTÜK cezaları 2023'ün ilk altı ayında geçtiğimiz yıla kıyasla arttı. Deprem ve seçim süreciyle ilgili yayınlarda hükümeti gözetmeyi hedeflediği anlaşılan Üst Kurul, Ocak-Haziran 2023'te şu cezalara imza attı:

31 <https://www.rtuk.gov.tr/kamuoyunun-dikkatine/4506>

32 <https://gc-tr.org/rtuk-deprem-gerceklerini-gizlemeye-calisiyor-halka-karsi-suc-isliyor/>

33 <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/rtuk-uyesi-tascidan-dikkat-cek-en-aciklama-iktidara-yakin-bir-tek-kanalla-ilgili-672352h.htm>

34 <https://www.gazeteduvar.com.tr/demirtastan-rtuk-baskani-sahine-tepki-hakkimda-orgut-uyeliginden-hukum-yok-bos-herif-haber-1608975>

TABLO 1 – RTÜK tarafından Ocak-Haziran 2023 döneminde verilen idari para cezaları ve program durdurma cezaları

Yayıncı	2023/6 ay para cezaları ve toplamı	2023/6 program durdurma cezaları
Halk TV	8 ceza, 2.181.803 TL	10 kez program durdurma
Tele 1	9 ceza, 771.642 TL	5 kez program durdurma
Fox TV	4 ceza, 17.646.327 TL	
Show TV	1 ceza, 1.089.209 TL	5 kez program durdurma
Habertürk	2 ceza, 495.965 TL	
Flash Haber	2 ceza, 171.476 TL	3 kez program durdurma
TV 5	1 program durdurma cezası	3 kez program durdurma
Beyaz TV	1 ceza, 342.526 TL	
Yıldız EN TV	1 ceza, 85.738 TL	
Virgin Radyo	1 ceza, 72.600 TL	
Radyo Sputnik	1 ceza, 3.831 TL	3 kez program durdurma

RTÜK'ün bu süre içinde verdiği cezalar arasında iktidar yanlısı yayınlarıyla öne çıkan Beyaz TV'ye verilen ceza yorumcu Rasim Ozan Kütahyalı'nın kamera karşısındaki küfürleri nedeniyle oy birliğiyle kararlaştırıldı. Tele 1'e verilen cezalardan üçü tele alışveriş yayını süresinin aşıldığı gerekçesiyle aynı reklam kuşağı için üç ayrı ceza verilmesi şeklinde gerçekleşti.

Halk TV'ye bu dönemde verilen cezalardan biri, Medya Mahallesi programında "mimiklerle terör övgüsü" yapıldığı gerekçesine dayatılan cezanın Ayşenur Arslan ve Emin Çapa tarafından maske takarak yapılan yayında eleştirilmesi nedeniyle verildi. İlahiyatçı Cemil Kılıç'ın Flash Haber'deki programında depremin ardından tarikat ve cemaatleri, felaketi "takdir-i ilahi" diye karşılayan yöneticileri eleştirdiği yayını nedeniyle ceza kesildi. Tele 1 ve Halk TV, milletvekilleri Sera Kadıgil ve Ahmet Şık'ın konuk oldukları programlardaki siyasi eleştirileri nedeniyle cezalandırıldı.

RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin depremin hemen ardından yaptığı açıklamayla deprem yayınlarına müdahale etti. "Yayıncıların deprem bölgesinde yapılan arama kurtarma faaliyetlerine zarar verici, halkı paniğe sürükleyen ve dezenformasyona yönelik bilgileri paylaşmamaları yasal zorunluluktur" diye yazan Şahin, "Resmî ve sivil tüm ekiplerin canla başla yürüttüğü çalışmaları sekteye uğratacak moral bozucu yayınlar yapmak hiçbir medya kuruluşunun hakkı ve haddi değildir" ifadelerini kullandı, yayınları görmezden gelemez dedi. Üst Kurul, kurumsal olarak da yayıncıları ceza hatırlatmasıyla uyardı. Bazı kuruluşlarının depremle ilgili yayınları "yalan ve iftira" olarak nitelendi. "Uyarıları hiçe sayan adeta toplumu kutuplaştırmayı hedef edinmiş medya kuruluşlarına kanun gereği yaptırımları uygularken de kimseden izin alacak değiliz" denilen açıklamada, muhalefet partilerinden gelen RTÜK'e yönelik eleştirilere "Hiçbir siyasi partinin tehditlerine boyun eğmeyeceğimiz gibi RTÜK'ü hedef alan açıklamaların kanunla bize verilmiş görevleri yerine getirmemize engel olmasına müsaade etmeyeceğiz" yanıtı verildi.

RTÜK depremle ilgili yayınları nedeniyle Halk TV'ye 4 idari para cezası ve 5 kez program durdurma cezası, Tele 1'e 3 idari para cezası, Flash Haber'e 2 idari para cezası ve 3 kez program durdurma cezası, Fox TV'ye 2 idari para cezası, Yıldız EN TV'ye 1, Habertürk'e 1 idari para cezası verdi. Deprem bölgesindeki yayıncılıkları nedeniyle eleştirilen hatta depremden sesini ekrana yansıtmamak için çaba sarf eden televizyon kanalları hakkında hiçbir işlem yapılmadı.

RTÜK cezalarının yoğunlaştığı diğer konu seçimlerdi. Seçim öncesi ve seçim günü yayınları nedeniyle eleştirel yayıncılar cezalandırıldı. Halk TV'de tutuklu eski HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın yazdığı Dad isimli kitaptan söz edildiği yayın nedeniyle "suçluyu övmek" gerekçesiyle idari para cezası ve 5 kez program durdurma cezası verildi. Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ'ın katıldığı canlı yayında "Seçim sonucuna hukuken saygım var, politik olarak yok" açıklaması nedeniyle Halk TV'ye para cezası verildi. Fox TV, gazeteci Çiğdem Toker'in "demokrasi sadece sandıktan ibaret değildir" sözleri nedeniyle para cezasına çarptırıldı. Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Cemal Enginyurt'un Sinan Oğan'ın Cumhuriyet'i'ne katılmasını eleştirdiği yayın nedeniyle Flash Haber'e para cezası verildi. Bu cezaları eleştiren Üst Kurul üyesi İlhan Taşçı, "Oğan tarafsız kalsaydı acaba RTÜK yine bu cezayı verir miydi" diye sordu.³⁵

Uluslararası 20 basın ve ifade özgürlüğü örgütü seçim öncesinde Tele 1, Fox TV ve Halk TV'yi cezalandıran RTÜK'e tepki gösterdi, ortak açıklama yayınladı. Açıklamada RTÜK'e, eleştirel haberlerinden dolayı yayıncılara para cezası vermeyi derhal durdurması çağrısı yapıldı. "Gazetecilerin ve yayıncıların eleştirel konularda kamuoyunu bilgilendirme ve hükümetten hesap sorma yükümlülüklerini yerine getirmelerine izin verilmelidir" denilen açıklamada RTÜK'ün, ülkede

35 <https://twitter.com/ilhantasci/status/1666417450932482055?s=20>

ifade hürriyeti ve medya çoğulculuğunu desteklemek yerine, meşru eleştirileri susturmak ve 14 Mayıs 2023 seçimlerinde kendilerine haksız bir avantaj sağlamak için iktidar ittifakı tarafından bir araç olarak kullanıldığı bu durumun seçim sürecini baltalamak olduğu ifade edildi. İmzacılar arasında Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ), Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECPMF), Freedom House, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ), Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) ve Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) de vardı.³⁶

Yukarıdaki cezalara karşın RTÜK iktidar yanlısı yayınlarıyla öne çıkan hiçbir televizyon kanalına siyasi nedenle ceza vermedi. En çarpıcı örnek A Haber'de yer alan, Cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu'nun fotoğrafı kapatılarak, sadece Cumhurbaşkanı adayı Erdoğan'ın fotoğrafı gösterilerek yapılan "nasıl oy kullanacaksınız" yayınıydı. RTÜK üyesi İlhan Taşcı, "Sayın Kemal Kılıçdaroğlu'nun fotoğrafının sansürlenmesi YSK kararına aykırıdır; RTÜK mutlaka incelemelidir" açıklaması yaptı.

Haberlerde müzik kullanılması yasak olmasına karşın ATV'nin Kılıçdaroğlu'nun karşı yayınları RTÜK tarafından görmezden gelindi. Bu durum Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Uluslararası Seçim Gözlem Heyeti raporunda şöyle vurgulandı: "ATV kanundaki hükümlerin aksine siyasi haberlerine sık sık arka plan müziği, Erdoğan için moral yükseltici, ve Kılıçdaroğlu için rahatsız edici müzik, eklemiş ve haberlerinde Sayın Kılıçdaroğlu'nun grotesk görüntülerini kullanmıştır. Ayrıca üç yayın kuruluşu da (TRT1, TRT Haber ve ATV) CHP ve Sayın Kılıçdaroğlu'nun Halkların Demokratik Partisi ile ittifak ettiği iddiasını vurgulayarak, kendilerini terör örgütleriyle işbirliği yapmakla suçlamışlardır."³⁷

Seçim döneminde RTÜK incelemesi için şikâyet edilen kanalların başında kamu yayın kuruluşu TRT vardı. TRT'yle ilgili gelişmeler bu bölümün sonunda ayrı bir ara başlık altında aktarıldı.

RTÜK sadece iktidara yönelik siyasi eleştiriler nedeniyle sansür uygulamakla eleştirilmiyor. Kurum aynı zamanda toplumun sadece bir bölümünün yaşam tarzına yönelik yayınların televizyonlarda yer alması için devreye giriyor. Daha önce LGBTİQ bireylere karşı nefret söylemini sahiplenen, bu amaçlı mitingin duyurusunu kamu spotu olarak televizyonlara gönderen RTÜK, bu dönemde Kızılıçık Şerbeti dizisi için harekete geçti. Seküler ve muhafazakâr olarak nitelenebilecek toplum kesimlerinin karşıtlığı üzerine kurulu dizide, başörtülü baş karakter Nursema'nın ailesine isyanı gibi sahneler izleyiciler tarafından çok benimsense de muhafazakârlara yönelik eleştirel içeriği nedeniyle RTÜK radarına takıldı. Üst Kurul kadın karaktere şiddet sahnesi gerekçesiyle Show TV'ye para cezasının yanı sıra 5 kez program durdurma cezası verdi. RTÜK, dizinin yayın saatinde İslamofobi hakkında belgesel yayınlanması kararını verdi.³⁸ RTÜK üyesi İlhan Taşcı, kadına yönelik şiddet gerekçesinin ceza için bir bahane olduğunu savundu. Taşcı sosyal medyada, kadına şiddet sahneleri içeren bir TRT dizisini paylaşarak şöyle yazdı "Bu görüntüler için TRT'ye neden rapor yazılmıyor? Neden Kurul gündemine gelmiyor? Yoksa bu görüntülerde sorun yok mu!? Cevap bekliyorum."³⁹ Kanalın avukatlarının başvurusu üzerine Ankara Bölge İdare Mahkemesi RTÜK kararının yürütmesini durdurdu.⁴⁰

Oyuncu Emre Kınay, RTÜK'ün televizyon kanallarını Ramazan ayı nedeniyle uyardığını, dizilerdeki yeme-içme sahnelerinin çıkarılmasının/çekilmemesinin istendiğini savundu. Kınay, "hani kimsenin yaşam biçimine karışmazdınız" diye sordu.⁴¹

RTÜK Başkanı Şahin Ocak ayında Üst Kurul'da yapılan oylama ile yeniden başkan seçildi. Milletvekili adayı olmak için görevden Okan Konuralp'in Üst Kurul üyeliğinden ayrılması nedeniyle CHP kontenjanından aday, gazeteci Tuncay Keser TBMM tarafından RTÜK üyesi olarak seçildi ve göreve başladı.

TRT ve seçim dönemi

TRT'de seçim günü için özel bir hazırlık yapıldığı, kurum dışından bazı kişilerin özel oluşturulan bir bölümde çalışma yapacağı yönündeki iddialar önce gazeteci Devrim Gürkan tarafından dile getirildi.⁴² Ardından RTÜK üyesi İlhan Taşcı TRT Genel Müdürü'nden randevu istedi. "Seçim günü TRT ekranlarına 'kozmetik odalarda' oluşturulmuş 'paralel verilerin' yansıtılarak, sonuçların manipüle edileceği iddiaları" hakkında TRT Genel Müdürü Zahid Sobacı'dan randevu talep ettiklerini açıklayan Taşcı daha sonra "TRT'de, seçim günü kuruma giriş için neden ve neye göre 'özel kart' hazırlandı? Kurum giriş kartından daha özel bir karta niçin ihtiyaç duyuldu?" sorularını yöneltti.⁴³

Propaganda döneminde TRT Haber'in haberlerinde siyasetçilerin yer alma süresini tespit eden RTÜK üyeleri Taşcı, 1 Nisan-11 Mayıs 2023 tarihleri arasında Cumhurbaşkanı Erdoğan TRT Haber'de 48 saat 45 dakika 53 saniye süreyle yayında yer alırken Cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu'na ayrılan sürenin sadece 32 dakika 23 saniye olduğunu duyurdu. Bu süre içinde diğer muhalif siyasetçiler Meral Akşener ile Sinan Oğan'ın tek bir saniye bile kanalın ekranında yer almadığını belirten Taşcı, Cumhuriyet liderleri Devlet Bahçeli'ye 28 saat 53 dakika 54 saniye, Mustafa Destici'ye 45 dakika yer ayrıldı.⁴⁴

36 <https://www.politikyol.com/uluslararasi-20-orgutten-rtuke-tepki-baskiya-son-verin/>

37 <https://www.osce.org/odihr/elections/turkiye/544660>

38 <https://bianet.org/bianet/diger/277319-kizilcik-serbeti-yerine-islamofobi-belgeseli-yayimlandi>

39 <https://twitter.com/ilhantasci/status/1638837988808589317?s=20>

40 <https://medyascope.tv/2023/04/26/kizilcik-serbetine-program-durdurma-cezasina-mahkeme-dur-dedi/>

41 <https://t24.com.tr/haber/emre-kinay-rtuk-un-butun-dizilerde-1-ay-boyunca-yeme-icme-sahnelerini-yasakladigini-duyurdu-4-murat-doneminden-beter,1101839>

42 <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/gazeteci-gurkandan-rtde-secim-oncesi-kozmetik-oda-iddiasi-basinda-aanin-veri-akisini-kesen-hasan-oymez-var-2079652>

43 <https://pencere.tv.com/guncel/chpli-tasci-secim-gunu-kuruma-giris-icin-ozel-kart-hazirlandi-265649h>

44 <https://twitter.com/ilhantasci/status/1657338806507380738?s=20>

TRT'ye reklam vermek isteyen CHP'nin talebinin 8 gün boyunca kabul edilmediğini belirten İzmir Milletvekili Tuncay Özkan, TRT hakkında suç duyurusunda bulduklarını duyurdu.

TRT propaganda dönemi boyunca yasaları ve YSK yasaklarını aşmak amacıyla belgesel yayınlarıyla dolaylı olarak AK Parti reklamı yaptı. "Kalkınma Yolunda 100 Yıl" temalı, 3 ila 10 dakikalık belgeseller hazırlayan TRT İstanbul Havalimanı, Nükleer Enerji, Milli Savunma Sanayi, Sosyal Yardımlar gibi başlıklarla belgeseller yayınladı.⁴⁵ Seçim günü de yasak olmasına karşın parti reklamı yine belgesel görüntüsü altında yapıldı. Seçim günü olan 14 Mayıs'ta "Türkiye Yüzyılı" logosu ile hazırlanan yaklaşık 2 dakikalık reklam filmleri TRT 1'de saat 10.00 ile 16.00 saatleri arasında altı kez yayınlandı. Reklamlar Anneler Günü teması arkasına saklandı ve AK Parti'nin seçim propagandasında kullandığı TGC Anadolu gemisi, TOGG fabrikası, Filyos Doğalgaz İşleme Tesisi gibi yerlerde görevli asker ve sivil personelin anneleriyle görüşmeleri yer aldı.⁴⁶

Cumhurbaşkanı adayı Sinan Oğan seçimin ilk turundan önce TRT'den tarafsız davranmasını ve Cumhurbaşkanı adayı Erdoğan gibi adaylardan biri olarak kendisine de yer vermesini istemiş ancak karşılık alamamıştı. Bunun üzerine TRT, RTÜK ve Demirören Medya önünde eylem yapan Sinan Oğan, ikinci turda Cumhurbaşkanı adayı Erdoğan'ı destekleme kararı aldı ve ardından TRT'de programa davet edildi.⁴⁷

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı seçim gözlem raporunda TRT'nin taraflı yayıncılığı şu ifadelerle yer aldı: "Anayasa ile tarafsızlık güvence altına alınmasına rağmen, kamu televizyonu TRT-1 ve TRT Haber, ağırlıklı olarak olumlu bir tonla siyasi içerikli haberlerin yüzde 64 ve 73'ünü kendilerine ayırarak Sayın Erdoğan'a destek vermeye devam etmişlerdir. Sayın Kılıçdaroğlu ise kullanılan tonun büyük ölçüde olumsuz olduğu bu tür haberlerin yüzde 36'sı ve yüzde 27'sinde yer almıştır."⁴⁸

Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütü de seçim sonrası yaptığı açıklamada TRT'nin taraflı yayıncılığını da eleştirdi. TRT Haber'in 1 Nisan-1 Mayıs arasındaki canlı yayınlarında Erdoğan'a Kılıçdaroğlu'ndan tam 60 kat daha fazla yer verdiğini belirten RSF, "Bir başka deyişle, bir kamu televizyon kanalı sadece bir devlet televizyonu olarak hareket etmekle kalmadı, aynı zamanda bir adayın tarafını tuttu" dedi.⁴⁹

CHP teşkilatı, bu raporun yayına hazırlandığı Temmuz ayında 81 ilde TRT hakkında suç duyurusunda bulundu.⁵⁰

d. Hak ihlalleri: Sansür, şiddet, hedef gösterme, tehdit, ayrımcılık

Gazetecilerin güvenliğini doğrudan etkileyen toplumdaki siyasi kutuplaşma seçim ve deprem gündeminde pek çok saldırı vakasının kaydedilmesine neden oldu. Sokak eylemlerini, protestoları, hak arama eylemlerini takip eden gazeteciler bu protestoların haber olmasını engellemek isteyen yetkililerin talimatıyla kolluk güçlerinin saldırılarıyla karşılaştı. Sadece hak arayışlarının haber olmasının önüne geçmek için değil, açık ki bu tür protestoları bastırırken kullanılan polis şiddetinin görüntülenmesini, kamuoyunda eleştiri konusu olmasını ve davalarda delil olarak kullanılmasını önlemek için de gazeteciye şiddet bir tür refleks olmaktan çıkıp bir yöntem haline gelmeye başladı.

Yılın ilk altı aylık döneminde gözaltına alınan 54 gazetecinin pek çoğu, hak arayışlarını ya da protestoları haberleştirmek için görev başında bulunduğu sırada ve darp edilerek, şiddet uygulanarak gözaltına alındı. Gazetecilere yetkililerin uyguladığı şiddetin normalleştirilmesi, siyaset kürsülerindeki liderlerin veya üst düzey yetkililerin sözleriyle gazetecileri hedef göstermesi ve tüm bunların üzerine şiddet faillerinin cezasız kalması gazetecilere şiddeti tırmandıran en önemli nedenler arasında. Tespit edilebildiği kadarıyla gazetecilere uygulanan şiddet, engelleme, tehdit, hedef gösterme, ayrımcılık vakaları şöyle oldu:

Saldırıları

- 1 Ocak - Aydın'ın Nazilli ilçesinde bir restoranda 30 Aralık'taki patlamada 7 kişi hayatını kaybetmişti. Yargılama aşamasını takip eden gazeteciler Abdülkadir Gökçe, Sevgi Demir ve Mert Cona tutuklu işletme sahiplerinin yakınlarının saldırısına uğradı. Polis saldırganları engellemeyen tutumu nedeniyle eleştirildi.
- 24 Ocak – Gazeteci Yıldız Yazıcıoğlu, TBMM'de MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'ye sorduğu soru nedeniyle Bahçeli'ye eşlik eden milletvekilleri tarafından itilerek uzaklaştırıldı. Tepkiler üzerine MHP Genel Başkan Yardımcısı İsmail Özdemir yaptığı açıklamada Yazıcıoğlu'nu hedef gösterdi, yaptığının gazetecilik değil ajan provokatörlük olduğunu savundu.

45 <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/trt-yasayi-delmenin-yolunu-belgesel-adiyla-buldu-2076512>

46 <https://www.birgun.net/haber/trtde-secim-gunu-erdogan-reklam-437814>

47 <https://www.diken.com.tr/sinan-ogan-trt-ve-demiroren-medyanin-kapisina-dayandi/>

48 <https://www.osce.org/odhr/elections/turkiye/544660>

49 <https://www.dw.com/tr/rsf-erdo%C4%9Fan-medya%C4%B1-kullanarak-se%C3%A7imlerde-hile-yapm%C4%B1-C5%9F-oldu/a-65745227>

50 <https://www.evrensel.net/haber/494515/chpden-trt-hakkinda-suc-duyurusu-haber-alma-hakkini-engelliyor>

3. 2 Şubat – Bodrum’un Ortakent mahallesinde bir marketin istinat duvarının çökmesini haberleştirmek üzere olay yerinde bulunan gazeteci Yaşar Anter AVM güvenlik görevlilerinin saldırısına uğradı. Anter’in uğradığı bu saldırıyla birlikte Bodrum’da son üç yılda 5 gazetecinin saldırıya uğraması İçedeki meslek örgütleri tarafından protesto edildi.⁵¹

4. 7 Şubat – Diyarbakır’da Kürdistan 24 TV muhabiri Sıddık Eren Galeria İş Merkezi enkazında yüzü maskeli bir polis tarafından küfür ve hakarete uğradığını, tartaklanarak uzaklaştırıldığını söyledi.

5. 9 Şubat – Gazeteci Ferit Demir Malatya Battalgazi’de arama kurtarma çalışmalarını takip ederken TEM yeleği giyen polislerce engellendiğini, kendisine kimlik sorulduğunu, bölgeden ayrılırken de polislerden birinin tekme attığını canlı yayında anlattı. Demir, “Ben yere düştüm, pantolonum yırtıldı, bacağım kısmen yaralandı” dedi.

6. 10 Şubat – Fox TV muhabiri Sevgi Şahin ve Haber Kameramanı Ömür Dikme, Kahramanmaraş’ın Pazarcık ilçesinde yayın sırasında çevrede bulunan kişilerin saldırısına uğradıklarını anlattı.

7. 11 Şubat - CNN Türk muhabiri Serdar Er Adıyaman’da yaptığı bir canlı bağlantı sırasında bir depremzedenin saldırısına uğradı. Saldırı anı yayına yansısı da stüdyoda o anı gören CNN Türk spikeri hiçbir şey olmamış gibi yayına devam etti.

8. 11 Şubat – Artı Gerçek Muhabiri Yağmur Kaya Malatya’da Yeniköy Garajında bölgedeki bir grup kişinin linç girişimine maruz kaldığını anlattı.

9. 11 Şubat - Gazeteci Rabia Çetin, Adıyaman’da Umut Sitesi enkazında gazeteci olduğunu fark eden korucuların saldırısına uğradığını aktardı. Yaklaşık 15 kişilik bir grubun saldırısına uğrayan gazeteci, sosyal medyada “Linçten bir grup depremzede kurtardı. Yaşadığım endişeyi anlatmam mümkün değil. Biri makineyi görüp yanıma gelip ‘5. gün geldiler buraya’ deyince bunu örtbas etmek için yaptılar” diye yazdı.

10. 11 Şubat – Gazeteci Anıl Olcan, Twitter’den yaptığı açıklamada, Hatay’da çekim yaptığı esnada bir polisin yönlendirmesiyle yurttaşların saldırısına maruz kaldığını duyurdu. Olcan, polisin basın kartı, kamera bataryası ve harddiskini ateşe atarak yaktığını iddia etti

11. 17 Şubat – Hatay’ın Defne ilçesinde silahlı bir grup Tele 1 TV’den muhabir Hazal Güven ve kameraman Umuncan Yitük’ün kullandığı aracın önünü kesti. Muhabir Güven, sosyal medyada silahlı grubun yağmacılar olduğunu, yaptıkları manevrayla bölgeden uzaklaşabildiklerini yazdı.

12. 23 Şubat –Malatya’dan canlı yayın bağlantısı yapan Halk TV muhabiri Ferit Demir’e aracından elinde çekiçle inen bir kişi sözlü saldırıda ve tehditte bulundu.

13. 24 Mart – İlahiyatçı yazar Cemil Kılıç evine yürüdüğü sırada tekbir getirerek gelen bir grubun saldırısına uğradı. Kendisine sopayla saldıran kişiyi 8 Haziran’da da kapısının önünde gören Kılıç, sosyal medyada şöyle yazdı: “Konutumda kendimi güvende hissetmiyorum. Kamuoyunun bilgisine. Karakola gidip şikayetçi oldum. Polis şahsın gözaltına alındığını söyledi.”

14. 25 Mart - Hatay’ın Defne ilçesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın katılımıyla temel atma töreni yapılan ancak temeli atılmayan hastanenin atılmayan temelini görüntülemek için arsaya giden Atayurt gazetesi muhabiri Seyfettin Uygun yaklaşık 10 kişinin saldırısına uğradı. Arazi sahibi olduğunu söyleyen kişi tarafından tartaklanarak uzaklaştırıldı.

15. 26 Mart – İlahiyatçı yazar Cemil Kılıç’a yapılan saldırıyı protesto etmek için Kılıç’ın evinin önünde toplanan Eğitim-İş üyesi bir grup eğitim çalışanına bir başka grup tarafından sözlü saldırıda bulunuldu. Kılıç’a saldırganları savunan grubun, saldırıyı protesto eden gruba yönelmesi üzerine olayı izleyen Toplumsal internet sitesi muhabiri Özgür Avcu ve Sercan Yılmaz darp edilerek gözaltına alındı.

16. 30 Mart – Aydın’da uyuşturucu suçu zanlılarının adliyeye getirilmesini takip eden gazeteciler Burhan Ceyhan, Melek Fırat, Abdurrahman Fırat ve Murat Uçkaç zanlı yakınlarının saldırısına uğradı. Aydın Gazeteciler Cemiyeti adliye önünde saldırıyı kınadı.

17. 31 Mart - Kocaeli’de gazeteci Merve Dişli, AK Parti içinde gençlik ocağı kurduğu belirtilen Barış Çiftçi tarafından, yaptığı haberler nedeniyle ölümle tehdit edildi. Dişli, Çiftçi’nin “haber bedelini ödeteceğini” söylediğini belirtti, “can güvenliğim tehlikede” dedi.

18. 30 Nisan – Gözaltındaki gazeteci Sedat Yılmaz emniyette polislerin şiddetine uğradı. DİSK Basın-İş sendika-

51 <https://www.sozcu.com.tr/2023/gundem/son-dakika-bodrumda-gazeteciler-saldirlara-karsi-tek-yurek-oldu-7580128/>

sından yapılan açıklamada, "Gözaltında tutulan gazeteci Sedat Yılmaz, kafasına yediği tekme darbeleri nedeniyle işitme kaybı yaşadı. Ankara Valiliği ve Ankara Emniyeti işkencenin sorumlusudur. Sessizlik işkencenin önünü açıyor. Haberin ve gazetecilerin yanında yer alın" denildi.

19. 1 Mayıs – İstanbul'da gazeteciler 1 Mayıs gösterilerini takip ettikleri sırada polis şiddetine maruz kaldı. Tak-sim ve Beşiktaş'ta gazeteciler Zeynep Kuray, Sultan Eylem Keleş, Gencer Ketten, Bülent Kılıç ve Hazar Dost darp edildi. Kuray gözaltına alındı.

20. 10 Mayıs – Çanakkale'nin Çan ilçesinde Ülkü Ocakları'nın astığı, muhalefet liderlerini hedef alan pankartla ilgili haber yapan gazeteci Muhammed Yavaş, Ülkü Ocağı İlçe Başkanı Hasan Dinç'in saldırısına uğradı. Ölümle tehdit edildiğini söyleyen Yavaş, şikayetçi oldu.

21. 13 Mayıs – Kocaeli Gazeteciler Cemiyeti yöneticisi ve Kocaeli Gündem İnternet Gazetesi Genel Yayın Koor-dinatörü Hakan Süer ve oğlu Umut Süer, sokakta yürüdükleri sırada küfürle hakaret eden bir saldırganın bıçaklı saldırısına uğradı. Saldırıda Umut Süer yaralandı.

22. 28 Mayıs – Seçim günü İstanbul Hürriyet mahallesindeki bir okulda görev yapan Dokuz8haber muhabiri Fatoş Erdoğan okulun AK Partili görevlisinin fiziksel saldırısına uğradı, elinden yaralandı.

23. 30 Mayıs - Medyascope muhabiri Ali Macit, İstanbul Büyükşehir Belediyesi AKP'li Meclis Üyesi Uğur Korkmaz tarafından darp edildi. Macit belediyede Meclis toplantısı çıkışında Korkmaz'a küfür edilmesini görüntülemişti.

24. 9 Haziran - Düzce Posta Gazetesi Sahibi Ömer Faruk Kubilay kent merkezinde bıçaklı saldırıya uğradı, hafif yaralandı. Üç saldırgan yakalandı. Düzce Gazeteciler Cemiyeti saldırıyı kınadı.

25. 17 Haziran – İstanbul polisi Cumartesi Anneleri eylemlerini izleyen gazetecileri sistematik olarak zor kullanarak engellemeye, şiddet göstererek uzaklaştırmaya, zaman zaman da darp ederek gözaltına almaya devam ediyor. Eylemi takip eden gazeteciler yine saldırıya uğradı, kalkanlarla itilip kakıldı, çembere alınıp hakaretlere maruz kaldı. TGS İstanbul Şubesi "Basına yönelik Cumartesi şiddetinden vazgeçin" çağrısı yaptı.⁵²

26. 18 Haziran – Bitlis Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Sinan Aygül ağır bir saldırıya uğradı. Bitlis'in Tatvan ilçesinde belediyedeki usulsüzlük iddialarını yazan Aygül, belediye başkanının korumalarının fiziksel saldırısına uğradı, hastaneye kaldırıldı. Aygül saldırı sırasında "Bir daha başkan hakkında yazarsan geberirsin" diye tehdit edildiğini söyledi. Saldırının güvenlik kamerası görüntüleri ortaya çıkınca Aygül'ün nasıl saldırıya uğradığı, koruma polisinin ayırmaya gelen vatandaşları silahla tehdit ederek uzaklaştırdığı görüldü. Basın meslek örgütlerinin yanı sıra 15 baro ortak açıklamayla olayı kınadı, Aygül'e saldırganların cezalandırılmasını istedi. Görüntülerin ortaya çıkmasının ardından polis memuru açığa alındı ve saldırganla birlikte tutuklandı.

27. 30 Haziran – Malatya'da Haber24 internet sitesi sahibi Mehmet Yalman, Yeşilyurt ilçesindeki tren kazasını görüntülediği sırada jandarma tarafından darp edilerek gözaltına alındı.

Engellemeler

Gazetecilerin görev yapmasının zor kullanılarak ya da akreditasyon, çekim izni gibi bahanelerle engellendiği vakalar özellikle deprem/OHAL bölgesinde sıkça yaşandı. Engellemenin dozu sertleştiğinde gazeteciler ya tartaklandı ya da gözaltına alındı. Yılın ilk altı ayında tespit edilebilen engelleme vakaları şöyle oldu:

1. 7 Şubat – Diyarbakır'da bazı gazeteciler yıkılan Diyar Galeria İş Merkezi'nin enkazından polis tarafından uzaklaştırıldı. Polis, Olağanüstü Hal gerekçesiyle turkuaz basın kartı taşımayan gazetecileri alana sokmadı.

2. 7 Şubat – Diyarbakır'da bazı gazeteciler Cengizler Apartmanı enkazında polis tarafından engellendi, bölgeden uzaklaştırıldı. Gazetecilere kimlik soruldu, Genel Bilgi Taraması (GBT) yapıldı.

3. 8 Şubat – Gazeteci İrem Afşin depremle ilgili olarak Şanlıurfa'da görev yaptığı sırada Olağanüstü Hal ilanının ardından polisin çekim yapmalarını engellemeye başladığını bildirdi.

4. 9 Şubat – Adalet Bakanı Bekir Bozdağ'ın Diyarbakır programını takip eden Sur Ajans muhabiri Arif Bulut, akredite olmadığı gerekçesiyle alandan uzaklaştırıldı.

5. 9 Şubat – Hatay'da bulunan Halk TV muhabiri Fırat Fıstık yalnızca bir saat içerisinde birçok kez hiçbir belge gösterilmeden "çekim yasak" diyen jandarma tarafından engellendiğini bildirdi. Gazetecinin engellenme anları canlı yayına da yansıdı.

⁵² https://twitter.com/TGS_org_tr/status/1670085110606045184?s=20

6. 10 Şubat – Gazeteci Kazım Kızıl Kahramanmaraş'ta çevik kuvvetin engeliyle karşılaştığını ve hedef gösterildiğini aktardı. Kızıl sosyal medyada “Basın kartımı göstermeme rağmen çekim yapmam çevik kuvvet tarafından sözlü ve fiziksel olarak engelleniyor. Engellediği gibi beni çevredekilere hedef gösteriyor” diye yazdı.

7. 10 Şubat – Gazeteci Mir Ali Koçer, Kahramanmaraş'ta arama-kurtarma çalışmalarındaki koordinasyon eksikliğini eleştiren bir depremzede ile yaptığı röportajın, “devlet burada” diyen bir polis memuru tarafından engellendiği bir video paylaştı.

8. 10 Şubat - Gazeteci Şirin Payzın Antakya'da yayın yaptıkları sırada bir grup sivil kişinin kendilerini engelleme ye çalıştıklarını anlattı.

9. 11 Şubat – Adıyaman'da çalışan gazeteci Hatice Kamer, basın kartı olmasına rağmen akreditasyonu olmadığı gerekçe gösterilerek Diyarbakır'da bir enkaz noktasına izin verilmediğini bildirdi.

10 11 Şubat – Gazeteci Zübeyde Sarı Hatay'da arama kurtarma çalışması sona eren enkazda çekim yapmaya çalıştığını ancak engellendiğini bildirdi.

11. 16 Şubat – Antakya'da Yunanistanlı gazeteciler Kyriakos Finas, Victoras Antonopoulos ve Konstantinos Zilos yeni açılan toplu mezarı görüntüledikleri gerekçesiyle Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin engeliyle karşılaştı. Gazetecilerin el konulan ekipmanları daha sonra kırılmış olarak teslim edildi.

12. 16 Şubat – Enkaz çalışmalarını incelemeye giden Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı Hayrettin Güngör'e Fox TV muhabiri Gülşah İnce soru sormak istedi. Ancak Güngör'ün yanındaki bir kişi elinden tutarak İnce'yi engelledi.

13. 26 Nisan - HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan'ın da katıldığı Van'daki Kadın Mitingi'ni izlemek isteyen gazeteciler Ruşen Takva, Kadir Cesur ve Sıddık Güler “turkuaz kart taşımadıkları” gerekçesiyle sahne alanından zorla dışarı çıkarıldı.

14. 28 Nisan – Gazeteci Filiz Gazi İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'ya “14 Mayıs darbe girişimidir” sözlerini sordu, Soylu'nun koruma ekibi Gazi'nin kimliğini ve telefonunu aldı, videoları silmeye çalıştı.

15. 28 Mayıs – Kadıköy'de çekim yaparken AK Partili okul sorumlusu tarafından engellenen KRT TV Muhabiri Sultan Eylem Keleş, olayla ilgili tutanak tutturdu.

16. 28 Mayıs – Gazeteci Cengiz Anıl Bölükbaş, yurtdışı oyların sayıldığı merkez ATO'dan zor kullanılarak çıkarıldı.

17. 24 Mayıs - K24 TV ekibi, Özdağ ve Kılıçdaroğlu'nun ortak açıklaması beklediği sırada Zafer Partisi ekibi tarafından engellendi. Ekibin mikrofonu kürsüden kaldırıldı.

18. 25 Haziran – 21. İstanbul LGBTİ Onur Yürüyüşü sonrasında DİSK Basın-İş Yönetim Kurulu üyesi gazeteci Candan Yıldız bir dans sanatçısı Serkan Bozkurt ile birlikte polisin alıkoymasıyla karşılaştı. Bir süre etrafı polis tarafından çevrilen ve ayrılmasına izin verilmeyen Yıldız ve Bozkurt için açıklama yapan DİSK Basın-İş, gazetecilerin görev yapmasını engelleyen polisler hakkında işlem yapılmasını istedi.

Hedef gösterme

Gazetecilere saldırmanın, onları zor kullanarak görevlerinden alıkoymanın ve engellemenin sıradanlaşmasına neden olanlar arasında onların hedef gösterilmesi ve suçlanması var. Üstelik pek çok örnekte bunu bir devlet yetkilisi ya da iktidarda bir siyasetçi yaptığında gazetecilerin şiddete uğradığı görülüyor. Yılın ilk altı aylık döneminde seçim ve deprem gündeminin etkisiyle siyasetçilerin ya da taraftarlarının gazetecileri hedef aldığı söylemler arasında öne çıkanlar şunlar oldu:

1. 9 Şubat – Etkin Haber Ajansı (ETHA) muhabiri Elif Bayburt deprem bölgesinde çalıştığı 9 Şubat tarihinde Yeni Şafak muhabiri Taha Hüseyin Karagöz tarafından sosyal medyada hedef gösterildi.

2. 10 Şubat - MHP Medya, Tanıtım ve Halkla İlişkilerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı İsmail Özdemir, deprem bölgesinden yayın yapan Habertürk ve Show TV'yi hedef aldı. “Bu sinsilik ve rezillik artık tahammül boyutunu iyice aşmıştır” diyerek RTÜK ve İletişim Başkanlığı'nı önlem almaya çağıran Özdemir sosyal medyada “Ciner grubu, Habertürk ve Show Tv üzerinden yapılan yayınlarla nereye varmak istiyor? Afet karşısında verilen gayretleri yok

saymak ve sergilenen üstün mücadeleyi gölgelemekle elinize ne geçecek? Kimin figüranısınız?” diye yazdı.

3. 12 Şubat – Gaziantep İslahiye’de ekibiyle birlikte çekim yapan gazeteci Şilan Çelik, sivil kişiler tarafından hedef alındı. Çelik, engelli oğlu için çadır isteyen bir kadınla röportaj yaptığı sırada dört erkek tarafından hedef gösterildiğini duyurdu.

4. 18 Şubat – Ebabil Harekâtı adlı bir internet hesabı Adıyaman’da yardımlarla ilgili haber yapan DW Türkçe muhabiri Alican Uludağ’ı sosyal medyada hedef göstererek, “Alman ajanı” olmak “Aleviler üzerinden manipülasyon yapmakla suçladı.

5. 21 Şubat - MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, partisinin grup toplantısında BirGün, Sözcü ve Cumhuriyet’in deprem felaketiyle ilgili eleştirel manşetlerini hedef aldı. İki büyük depremin ardından gündeme gelen seçimlerin ertelenmesi yönündeki tartışmalara da değinen Bahçeli, “Rahat olun, biraz sabredin, Türk Milleti sizin boyunuzun ölçünüzü yakında sandığa gömerek ilan edecektir. Ne sandıktan kaçırız ne demokrasiyi yok sayarız. Zillet ittifakı paranoyaktır” şeklinde konuştu.

6. 28 Şubat - MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli “Haykırmak istiyorum” başlıklı bir yazısında “Depremi üzerinden iki hafta geçti. İnsanlar hâlâ başını sokacak çadıra muhtaç. Gördük ki çadır devleti bile değiliz” eleştirilerini dile getiren Cumhuriyet yazarı Mustafa Balbay’ı hedef gösterdi. Bahçeli, grup konuşmasında, “Türkiye’yi çadır devletinin bile aşağısına çekmeye çalışan bu sapık milletvekili ve çürük köşe yazarı edepsizdir, kemiksizdir, ciğersizdir, vicdanını da kin ve nefret sarmıştır” ifadelerini kullandı.

7. 5 Mart - MHP Genel Başkan Yardımcısı Semih Yalçın CNN Türk’ü hedef alarak sosyal medyada “Lütfü Türkkan denen bir siyasi müptezelin tweet’ini konu eden CNN TV ne yapmaya çalışıyor anlamakta zorluk çekiyoruz” diye yazdı.

8. 18 Mart - MHP Genel Sekreteri İsmet Büyükataman, programda HDP’nin eski eş genel başkanı Selahattin Demirtaş’ın kitabı Dad hakkında bilgi veren gazeteci Serhan Asker’i hedef gösterdi, “Depremi fırsata çevirip terör propagandası yapan, çocuklarımızın istismar etmeye, tertemiz zihinlerini kirletmeye yeltenen bu kepaze anlayış kesinlikle bölgeden ve çocuklarımızdan uzak tutulmalı” diye yazdı.

9. 7 Nisan - Aydınlik gazetesi, Süleyman Soylu hakkında yazdıkları SS kitabı nedeniyle gazeteciler Barış Pehlivan ve Barış Terkoğlu’nu hedef gösterdi. “Gazetenekecilerin sipariş kitabı” manşetini atan Aydınlik, “Soylu ABD ve İsrail’in hedefinde” diye yazdı.

10. 30 Nisan - Çalışan Gazeteciler Günü olan 10 Ocak’ta ev baskınıyla gözaltına alınan ve tutuklu olan gazeteci Sezgin Kartal hakkında hedef gösteren ve yargıyı etkilemeye çalışan haberler yayımlandı. Önce Sabah gazetesinde yayınlanan ardından diğerleri tarafından kopyalanan haberde “Kartal’ın Suriye’nin Ayn el-Arab kentinde YPG’li teröristlerle birlikte elinde AK-47 kaleşnikof marka tüfekle fotoğraflandığı ortaya çıktı” ifadelerine yer verildi, “sözde gazeteci” denildi. Bu haberlerin ardından Temmuz ayı başında yapılan duruşmada Mahkeme 7 aylık tutukluluğun ardından Kartal’ı tahliye etti.

11. 29 Mayıs – Gazeteci Çiğdem Toker, Fox TV’de yayınlanan seçim özel programında “Demokrasi sadece sandıktan ibaret değildir” sözleri nedeniyle Yeni Şafak, Takvim, Sabah, Yeni Akit ve A Haber gibi iktidar yanlısı yayın yapanlarca hedef gösterildi. TGRT sunucusu Cem Küçük, canlı yayında Çiğdem Toker’i yanlış bilgilerle hedef gösterdi. Küçük, Toker’in İsmet İnönü’nün damadı Metin Toker’in kızı olduğunu iddia etti, “Toker Menderes’i ölümle tehdit etmiş, idam sehpaalarını göstermişti. Babasının birebir genini almış” ifadelerini kullandı.

Büyükşehirlerde hak arayanların haberlerini yapan gazetecilerin, yerel ölçekte de görev yaptıkları kentlerde yerel yöneticilerin ya da güç sahiplerinin hedefi olan gazetecilerin saldırılara karşı daha korumasız olduğu, tehditle, şiddetle sindirilmeye çalışıldığı bir dönem daha geride kaldı. 2023’in ilk altı ayında da basın meslek örgütlerinin gazetecilere karşı işlenen suçlarda cezasızlığa karşı çağrı ve açıklamaları yanıt bulmadı. Bu konuyla ilgili tek olumlu örnek maalesef yargının tarafı tutumuna da örnek oldu: Bir televizyon kanalındaki tartışma programında gazeteci Latif Şimşek’i darp ettiği için yargılanan, DP Milletvekili Cemal Enginyurt’un koruması Emrah Topal’a “yaralama” ve “hakaret” suçlarından 11 ay hapis cezası verildi.

Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) Almanya örgütü tarafından yayımlanan basın açıklamasında, Türk hükümetine ülkede yaşanan deprem felaketinin basın özgürlüğünün “daha da kısıtlanması” için kullanılmaması uyarısı yapıldı. Örgütün yöneticisi Christian Mihr, “Türk mercileri trajediyi basın özgürlüğünü daha da kısıtlamak için kullanmamalı. Basın mensuplarına yönelik çok sayıda saldırı, gözaltı ve caydırma girişimleri alarm verici. Buna derhal son verilmeli! Deprem bölgesine giden gazeteciler korkunç koşullar altında işlerini yapıyor. Onların yaptıkları haberler her zamankinden daha önemli” dedi.⁵³

53 <https://www.gazeteduvar.com.tr/sinir-tanimayan-gazetecilerden-turkiye-ye-trajedi-basin-ozgurlugunu-engellemek-icin-kullanilmamali-haber-1603891>

ABD merkezli insan hakları örgütü Human Rights Watch, 2023 yılı raporunu açıkladı. Raporda, seçimlerden önce Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "otoriter hükümetinin düzenli olarak hükümet karşıtı olarak algılanan kişileri hedef aldığı, medya ve yargı üzerinde güçlü denetim uyguladığı" tespitine yer verildi. Kuruluşun Avrupa ve Orta Asya direktörü Hugh Williamson şunları vurguladı: "Erdoğan hükümeti medya ve barışçı muhalefetin susturulmasına yönelik yeni internet sansür ve dezenformasyon yasalarını çıkararak insan haklarından ve hukukun üstünlüğünden geri adım atılmasını hızlandırdı."⁵⁴

İnternette sansür

M4D raporları, internet alanındaki sansürü açık kaynaklardaki gelişmelerden, İfade Özgürlüğü Derneği'nin (İFÖD) Engelliweb internet sitesi ve raporlarından, uluslararası ifade özgürlüğü örgütlerin çalışmalarından derleyerek bir araya getiriyor.

Yılın ilk altı ayındaki sansür uygulamalarına deprem döneminde sosyal medya ve iletişime karşı Ankara'nın almaya çalıştığı önlemler damgasını vurdu. Depremlerin ardından Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) sosyal medyada bant daraltma uygulamasına gitti. Twitter başta olmak üzere sosyal medya platformları 8 Şubat saat 15.00'ten itibaren çalışmaz hale geldi.

Depremde arama kurtarma koordinasyonunda ve yardım çağrılarında da kullanıldığı için sosyal medyanın engellenmesi büyük tepki çekti. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, "Yardımlaşma koordinasyonu için sahada bulunan arkadaşlarıma VPN kullanmalarını söyledim. Bu aklını yitirmiş Saray iktidarı, sosyal medya iletişimini kesti. Bunun sonucu yardım çığlıklarının daha az duyulmasıdır. Gizlemeye çalıştığınız her şeyi biliyoruz" diye yazdı.⁵⁵ CHP milletvekilleri BTK'ya giderek yetkililerle görüşmek istedi ancak muhatap bulamadı.⁵⁶

MFRR (Media Freedom Rapid Response), "Yıkıcı depremlerin ardından MFRR ortakları, gazetecilerin ve medya çalışanlarının gözaltına alınması, toplumda kin ve nefreti kışkırtmaktan soruşturma açılması, etkilenen bölgelere erişimin kısıtlanması ve sosyal medya platformu Twitter'ın bant genişliğinin daraltılması da dahil olmak üzere basın ve medya özgürlüğü ihlallerine ilişkin çok sayıda ihbar aldı" açıklaması yaptı ve medyaya daha fazla kısıtlama yapılmaması için Ankara'ya çağrı yaptı.

Ulaştırma ve Altyapı Bakan Yardımcısı Ömer Sayan, bant daraltma uygulanan 8 Şubat günü Twitter yetkilileriyle toplantı yaptı. Anadolu Ajansı'nın haberine göre Twitter, dezenformasyonla mücadele konusunda Türkiye ile daha fazla iş birliği içerisinde olma taahhüdü verdi. Aynı gün gece saatlerinde uygulamalara erişim normale döndü.

Aralarında Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği'nin ve CHP'nin de olduğu başvuruçular sosyal medya erişimini kısıtlayan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) yetkilileri hakkında "görevi kötüye kullanma", "haberleşmenin engellenmesi", "bilinçli taksirle öldürme" ve "bilinçli taksirle yaralama" yönünden suç duyurusunda bulundu.⁵⁷

2023 yılının ilk yarısında Sulh Ceza Hakimlikleri veya Erişim Sağlayıcıları birliği tarafından erişime engellenen haber ve haber içerikli sosyal medya paylaşımı sayısı en az 423 oldu. İfade Özgürlüğü Derneği'nin verilerine göre erişim engelleme kararlarında en çok "kişilik hakları" gerekçe gösterildi. En çok engellenenler yolsuzluk ve rüşvet konularını işleyen haberlerdi. Sağlık Bakanlığı ile ilgili 180 haber, TV100'de Kemal Kılıçdaroğlu'nun katıldığı yayın sırasında eleştirdiği askeri şirket SADAT'ın bant reklamının yayınlanmasının ardından kanalın sahibiyle ilgili 67 haber ve aralarında Faruk Bildirici, İsmail Arı, Mehveş Evin gibi gazetecilere ait olanların da bulunduğu 1073 Twitter paylaşımı, Cumhurbaşkanlığı'na katılan ve terör örgütü Hizbullah'la ilişkili olmakla eleştirilen Hüda-Par ile ilgili haberler, deprem yardımlarındaki usulsüzlükler ya da deprem bölgesindeki inşaat ihalelerinde kayırmacılık gibi konulardaki haberler engellenenler arasındaydı. Yetişkinlere yönelik içerikli OnlyFans sayfası da "kişilik hakları" gerekçesiyle engellenendi. DW Türkçe İstanbul Koordinatörü Gazeteci Bülent Mumay, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin metro kredisine haciz koyduran Met-Gün İnşaat'ın başvurusuyla alınan erişim engeli kararını sosyal medyada paylaştığı için 1 yıl 8 ay hapis cezası aldı. Bu hapis cezasıyla ilgili haberler ve sosyal medya paylaşımları da "kişilik hakları ihlali" gerekçesiyle erişime engellendi.⁵⁸ Ekşisözlük platformu depremle ilgili yorumlar nedeniyle erişime engellendi. Ali Yeşiladağ ve Muhammed Yakut gibi isimlerin iktidar üyelerine yönelik iddialarını yayınladıkları seri videolara da erişim engeli getirildi. Hatta Türkiye Büyük Millet Meclisi eski Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın, bu isimlerin iddialarıyla ilgili yargıyı ve polisi göreve çağırması ve iddiaların incelenmesini istemesiyle ilgili haberlere, yani Arınç'ın açıklamalarına da erişim engeli getirildi.⁵⁹ Engelleme haberlerini duyuran İFÖD'ün 2021 yılı erişim engellemeleriyle ilgili EngelliWeb raporu ve EngelliWeb internet sayfası da hâkim kararıyla erişime engellendi. Prof. Dr. Yaman Akdeniz karara tepki gösterdi. Akdeniz Twitter hesabından yaptığı paylaşımında şunları kaydetti: "İfade Özgürlüğü Derneği'nin 127 sayfadan oluşan ve 500'den fazla erişim engeli duyurusunun bulunduğu EngelliWeb sayfaları, içeriğine dahi bakılmadan Rize'de bulunan bir 'süper' hakimlik tarafından toptan erişime engellendi. Peşini asla bırakmayacağız!"

54 <https://www.voaturkce.com/a/insna-hakari-izleme-orgutu-raporu-turkiyede-secim-oncesi-hukumet-medya-ve-yargida-guclu-denetim-uyguluyor/6914927.html>

55 <https://medyascope.tv/2023/02/08/guneydogudaki-depremin-ardindan-sosyal-medyada-bant-daraltma-elektronik-haberlesme-kanunu-mu-uygulandi/>

56 <https://www.politikyol.com/chpli-vekiller-btkya-gitti-bant-daraltma-karari-hangi-gerekceyle-yasanin-hangi-maddesine-gore-verilmistir/>

57 <https://yesilgazete.org/sosyal-medyada-bant-daraltmalari-icin-suc-duyurulari/>

58 <https://ifade.org.tr/engelliweb/met-gun-insaatin-sikayetiyile-gazeteci-bulent-mumaya-verilen-hapis-cezasi-hakkindaki-haberler/>

59 <https://www.gazeteduvar.com.tr/arincin-ali-yesiladag-aciklamalarina-engelleme-geldi-haber-1617639>

Twitter seçimden bir gün önce Türkiye'deki mahkeme kararlarına uyduklarını ve buna göre bazı içerikleri engellediklerini duyurdu. Açıklamada, "Twitter'a iletilen erişim engellenmesine yönelik mahkeme kararları uyarınca ve Twitter'ın Türkiye'de kullanıma açık kalmasını sağlamak amacıyla, Türkiye'de bazı içeriklerin erişimine engelleme getirdik" denildi. Twitter'ın uyguladığı sansür dünya ölçeğinde tartışıldı. Elon Musk bir gazetecinin eleştirisi üzerine "Beynin yerinde mi? Seçenekler, Twitter'ın tamamen kısıtlanması veya bazı tweetlere erişimin sınırlandırılmasıdır. Hangisini istersin?" yanıtını verdi. Wikipedia'nın kurucusu Jimmy Wales de tartışmaya katıldı ve Türkiye'de Wikipedia'ya getirilen erişim engeline karşı verdikleri mücadeleyi hatırlattı. Wales Musk'a yanıt olarak şöyle yazdı: "Wikipedia, şunu yaptı: İlkelerimiz için güçlü durduk ve Türkiye Anayasa Mahkemesi'ne dek savaştık ve davayı kazandık. İfade özgürlüğüne bir slogan olarak değil, bir ilke olarak muamele etmenin anlamı budur" dedi.⁶⁰

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye'de erişimin engellendiği Deutsche Welle Türkçe haber merkezi ofisinin çalışma lisansını uzatmadı. DW Türkçe, ofisini kapattı.⁶¹

60 <https://www.gazeteduvar.com.tr/wikipedianin-kurucusu-walesten-elon-muska-turkiye-tepkisi-haber-1618352>

61 <https://www.diken.com.tr/lisans-yenilenmeyen-dw-turkce-ofisini-kapatiyor/>

3- MEDYA EKONOMİ-POLİTİĞİ

a. Şeffaf mali politika, yayın ilkeleri, hesap verebilirlik

Türkiye’de medya sahipliğinin iktidar yanlısı-iktidar karşıtı şeklinde ikiye bölünmüş, kutuplaşmış yapısı sürüyor. Yayın sayısının fazla olması medyanın çoğulcu yapıya sahip olduğunu söylememizi sağlamıyor.

Sektörün beş büyük holdinginin medya alanı dışındaki ekonomik faaliyetleri sürüyor. Turkuvaz, Doğuş, Demirören, Ciner ve İhlas’tan oluşan bu beş büyük holdingin, medya sektöründeki yatırımları için kamu kurumlarıyla kurdukları mali ilişkilerinde şeffaflık yok. Bu durum medya üzerinde hükümet kontrolü açısından belirleyici bir göstere. Doğuş Holding, İhlas Holding ve Demirören’e bağlı Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık’ın bazı verileri kamuoyuna açık. Bunların bağımsız denetçi raporlarına ve yıllık konsolide finansal tablolarına zorunlu olarak yayınladıkları “yatırımcı ilişkileri” internet sayfalarından ulaşmak mümkün. Ancak bu veriler medya sektöründeki yatırımlarına ilişkin şeffaf mali politika ve hesap verebilirlik ölçütlerini karışılmıyor.

b. Medya sahipliği

En büyük beş grup açısından 2023 yılının ilk yarısında da medya sahiplik yapısına yönelik yeni bir gelişme yaşanmadı. 2022 yıllık raporumuzda belirtildiği gibi Demirören Medya Grubu’nun ya da bazı medya şirketlerinin iktidara yakın bir başka sermayedara satılacağı yönündeki iddialara Ciner Medya Grubu’nun satılacağı yönündeki iddialar da eklendi. Yine de bunlar basın koridorlarında konuşulan iddialar olarak kaldı. Yılın ilk altı ayında bu konuda kayda değer bir gelişme yaşanmadı.

Medya sermayesinin hükümetlerle ya da siyasi partilerle ilişkileri yayın politikalarını doğrudan etkileyen sonuçlar doğurduğu için basın özgürlüğü çerçevesinde en önemli konulardan biri. Bu alanda çalışan uluslararası kuruluşların bazı tespitleri şöyle:

Ana akım medyanın çoğunun hükümete bağlı olduğunu vurgulayan Medya Çoğulculuğu ve Medya Özgürlüğü Merkezi 2023 Türkiye medyasında çoğulculuk raporuna göre siyasi bağımsızlık alanı yüzde 89 ile en yüksek risk puanına sahip alan durumunda. Bu alanın alt alanlarını puanlayan rapora göre, editöryal bağımsızlık ise yüzde 97 ile en yüksek risk altındaki alan, kamu medyasının bağımsızlığı yüzde 92, medyanın siyasi bağımsızlığı yüzde 90, medya sektörüne kaynaklar ve desteğin devlet tarafından düzenlenmesi yüzde 83 risk puanına sahip bulundu. Pazardaki çoğulculuk yüzde 73 ile yüksek risk altında. Rapor, medya sahipliğine yönelik göstergeleri orta riskli olarak bulgulasa da medyanın büyük çoğunluğunun sahiplerinin inşaat, enerji, madencilik ve turizm gibi sektörlerdeki yatırımları nedeniyle Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AK Parti ile yakın ilişki içinde olduğunu hatırlattı. Ana akım medya sermayedarlarının bu ilişkileri koruma arayışı nedeniyle yayınlarındaki hükümet yanlısı söylemin yüksek zemin bulunduğu ifade edilen raporda, bu boyutuyla medya mülkiyet yapısının bir önceki yıla göre bir değişiklik göstermediği ifade edildi.⁶²

Oxford Üniversitesi Reuters Gazetecilik Çalışmaları Enstitüsü’nün 2023 Dijital Haber Raporu’nda da Türkiye’de dijital ve sosyal medyadaki eleştirel seslerin de düzenli olarak kısıtlandığı hatırlatıldı ve büyük ölçüde Erdoğan ve destekçileri tarafından kontrol edilen medyanın Erdoğan’ın yeniden seçilmesinde kilit bir rol oynadığı belirtildi.⁶³

Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütü tarafından Türkiye’de yıllardır bağımsız gazetecilerin hapse atılması, devlet medyası üzerindeki kontrolün artırılması, Türkiye’nin en büyük özel medya grubunun iktidara yakın Demirören Holding tarafından satın alınması ve hükümeti destekleyen yayın organlarına yapılan maddi destek gibi faktörlerin, Erdoğan’a ulusal medya üzerinde yüzde 85’ten fazla kontrolü sağlama olanağı verdiği ifade edildi. RSF raporunda ayrıca, hükümetin ve onla işbirliğindeki özel şirketlerin kendilerinden taraf medya kuruluşlarına reklamlar ve sübvansiyonlar kanalize ettiğini, bunun medya çoğulculuğunu tehlikeye attığı belirtildi.⁶⁴

Uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütü raporunda da Türkiye’de yazılı basın ve özel televizyon kanallarının hükümetle yakın ilişkileri bulunan şirketlerde olduğu ve bu durumun haber ve yayın içeriklerine yansdığı vurgulandı.

Yayın politikasını etkileyebileceği varsayılan her türden mali ilişkinin şeffaf biçimde açıklanması, okura ve izleyiciye duyurulması, denetime ve eleştiriye açık olması gazeteciliğin evrensel etik ilkeleri arasında yer alıyor. Bu açıdan geride

62 https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/75744/turkey_results_mpm_2023_cmpf.pdf?sequence=1&isAllowed=y

63 https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-06/Digital_News_Report_2023.pdf

64 <https://www.dw.com/tr/rsf-erdo%C4%9Fan-medya%C4%B1-kullanarak-se%C3%A7imlerde-hile-yapm%C4%B1%C5%9F-oldu/a-65745227>

birakılan altı ayda ortaya çıkan en önemli gelişme Cumhuriyet gazetesinde yaşanan “para karşılığı haber” tartışmasıydı. Reuters-Oxford 2023 Dijital Haber Raporu’nda da Türkiye’deki en güvenilir gazete olarak tespit edilen köklü Cumhuriyet’te ortaya çıkan “para karşılığı haber” tartışması Cumhuriyet Gazetesi Vakfı Yönetim Kurulu’nun suç duyurusuyla kamuoyuna yansıdı. Vakıf yönetimi Vakıf Başkanı Alev Coşkun’u istifaya davet etti ve gazetenin eski Genel Yayın Yönetmeni Arif Kızıyalın, İdari-Mali İşler Müdürü Osman Selçuk Özer ve Reklam Müdürü Esra Bozok hakkında, bir e-ticaret firmasından “e-ticaret yasası aleyhine” manipülatif haber yapma karşılığında “kayıt dışı para aldıkları” iddiasıyla suç duyurusunda bulundu.⁶⁵ Gazeteden yapılan açıklamada Cumhuriyet gazetesinin ele geçirilmeye çalışıldığı, iddiaların doğru olmadığı ifade edildi. Gazetenin Yayın Kurulu Üyesi ve internet portalı genel yayın yönetmeni Mustafa Sipahi istifa ederken, “Etik dışı eylemi hamaset dolu yazılarla aklamaya çalışanlara, yaşananları görmezden gelmeye çalışanlara kayıtsız kalmak mümkün değildir” açıklaması yaptı. Sipahi, Genel Yayın Yönetmeni Tuncay Mollaveisoğlu’nun bu etik dışı davranışa kayıtsız kalmadığı için görevden alındığını, gazeteci Ferda Öngün’ün istifa ettiğini, yazar Barış Doster’in etik vurgulu yazısı nedeniyle yazılarına son verildiğini ve durumu kabul etmeyen vakıf yöneticisi avukat Turan Karakaş’ın azledildiğini yazdı.⁶⁶ Cumhuriyet’te çalışan gazeteciler, “Cumhuriyet’in hiçbir emekçisi bu utanç eylemine tepkisiz kalmamıştır” diye vurguladıkları ortak açıklamada, “Onurlu gazetecilik yapmak için varını yoğunu ortaya koyan bizler, bu aşağılık eylemi şiddetle reddediyoruz, kınıyoruz” dedi.

Yeni Şafak gazetesinde yıl başında gazeteyle birlikte sunulan 192 sayfa reklam ya da haber-köşe yazısı görünümü AK Parti ve hükümet reklamından oluşan “Türkiye Yüzyılı” eki, kamu kaynaklarının iktidar yanlısı basına aktarılması açısından önemli bir örnekti. 4 ayrı “Türkiye Yüzyılı 2023 Vizyonu” başlıklı ek çıkaran gazete, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bakanlar ve Belediye başkanlarının yazılarını yayınladı, Merkez Bankası dahil kamu bankalarından reklam aldı. Dürüst ve güvenilir haberciliği kendisine ilke edindiğini savunan Yeni Şafak’ın bağlı olduğu Albayrak Grubu internet sitesinde “Yeni Şafak’ın Türkiye Yüzyılı 2023 Vizyonu eki, diğer medya gruplarının ekleriyle kıyaslandığında sayfa sayısı ve reklam veren sayısı olarak yine en başarılı yayın oldu” denildi.⁶⁷

Yeni Şafak gazetesi Cumhurbaşkanı seçimi ikinci tur oylamasının yapılacağı gün seçim yasaklarını ihlal ederek Cumhurbaşkanı Erdoğan için okurlarından oy istedi. Gazete “Türkiye seninle kazanacak” manşeti atan gazete, spotta “Türkiye bugün yüzyılın seçimi için sandığa gidiyor. Bir tarafta ‘Türkiye Yüzyılı’ ve şahlanış dönemini başlatacak Cumhurbaşkanı Erdoğan var. Diğer tarafta terör örgütlerine sözler veren, çok parçalı koalisyonun başındaki Kılıçdaroğlu var” diye yazdı.⁶⁸

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, seçim sonrası Meclis Grubu konuşmasında propaganda döneminde Yeni Şafak gazetesinin sadece Facebook’a 3 milyon lira tutarında kendisi aleyhine reklam verdiğini açıkladı, “Benim seçilmemem için harcıyor. Bu nasıl bir gazetecilik anlayışıdır? Nasıl bir ahlak anlayışıdır? 3 milyon lira parayı nereden buldun, kim sana verdi o parayı?” diye sordu. Gazete ertesi gün Kılıçdaroğlu’na yanıt verirken “3 değil 5 milyon harcadık” manşeti attı.⁶⁹ Kılıçdaroğlu gazeteyle dava açacağını söyledi.

Türkiye’nin en büyük gazete baskı tesisi olan Demirören Printing Center (DPC) İstanbul tesisi 2022 Ağustos’unda kapatılmıştı. İstanbul DPC tesisleri, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın damadı Selçuk Bayraktar’ın insansız hava aracı üreten şirketi Baykar Makine’ye satıldı. Esenyurt’taki dev matbaa, arsası ile birlikte 816 milyon 551 bin TL’ye satıldı. KAP’a yapılan bildirimde satışa konu olan gayrimenkulün değerlemesinin 925 milyon TL belirlendiği, Hürriyet’in satış nedeniyle 108 milyon 448 bin TL zarara uğradığı görüldü.⁷⁰

Tirajlar

Türkiye’de basılı gazeteler gün geçtikçe daha da tiraj kaybediyor. Tirajlarda temel veri kaynakları olan Türkiye İstatistik Kurumu’nun yılda bir kez açıkladığı Yazılı Basın İstatistikleri ile Basın İlan Kurumu’nun yazılı basın çalışanları ve resmi ilan alan gazetelere ilişkin istatistikleri yayın dönemlerinde M4D raporlarında yer alıyor.

Gazetelerin temel gelir kaynağını reklamlar, resmi ilanlar, abone ve bayi satışları oluşturuyor. Satışa ilişkin veri resmi tiraj olarak BİK tarafından, dağıtım şirketi verileri ve denetimler yoluyla kayıt altına alınıyor. Resmi ilanlar da yayın ölçeği ve toplam satış üzerinden hesaplanarak verildiği için tiraj gazetelerin temel gelir kaynakları arasında sayılıyor. Ancak bu veri Basın İlan Kurumu tarafından açıklanmıyor. Resmi ilan dağıtımında da temel kriter olan tirajı ve hangi gazeteyle ne kadar resmi ilan verildiğini kurum en son 2020 yılı Genel Kurulu’nda sunulan faaliyet raporunda açıkladı. Resmi ilan dağıtım bedelleri üç yıldır açıklanmıyor, soru önergeleri yoluyla bilgi almak isteyen milletvekillerine de “ticari sır” gerekçesiyle yanıt verilmiyor.⁷¹ M4D Projesi, medya takip şirketleriyle iş birliği yaparak tirajları raporlarında yayınlıyor ancak sektördeki idari sorumlular ve gazetecilerle yapılan görüşmelerde resmi tiraj bilgilerinin gerçeği yansıtmadığı yönünde görüşü ortak görüş olarak öne çıkıyor.

65 <https://t24.com.tr/haber/cumhuriyet-vakfi-ndan-cumhuriyet-gazetesi-yonetimine-suc-duyurusu-cikolata-kutusunda-gelen-paralar-karsiliginda-kasitli-haberler-yapildi,1114205>

66 https://www.medyatava.com/haber/cumhuriyet-gazetesinde-bir-deprem-daha-zehir-zemberek-aciklama-yapti-istifa-etti-mustafa-bu-yuksipahi-cumhuriyetteki-gorevini-birakti_315191

67 <https://albayrakmedya.com/yeni-safak-vizyon-eki-yine-rekor-kirdi/>

68 <https://penceretv.com/guncel/yeni-safak-erdogan-icin-oy-dilendi-269645h>

69 <https://www.yenisafak.com/gundem/kilicdaroglusun-iddialarina-yeni-safaktan-yanit-sana-yanlis-bilgi-vermisler-3-degil-5-milyon-harcadik-4539969>

70 <https://www.diken.com.tr/hurriyet-matbaa-binasini-baykara-zararina-satti/>

71 <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-h%C3%BCK%C3%BCmete-yak%C4%B1n-medyaya-para-akt%C4%B1/a-57699280>

TABLO 2 – 01.01.2023'ten 01.07.2023'e kadar olan yılın ilk altı aylık döneminde yaygın gazetelerin günlük ortalama satış adedi. (Kaynak: Medya Takip Merkezi)

1	Sabah	167.036	17	Fanatik	37.837
2	Hürriyet	151.501	18	Fotomaç	34.737
3	Sözcü	132.409	19	Türkgün	34.122
4	Türkiye Gazetesi	110.387	20	Milli Gazete	22.084
5	Posta	102.731	21	Cumhuriyet	20.838
6	Milliyet	100.892	22	Diriliş Postası	18.576
7	Akşam	100.116	23	Doğru Haber	10.260
8	Takvim	56.632	24	Aydınlık Gazetesi	8.584
9	Yeni Akit	53.661	25	Yeni Asya	8.388
10	Korkusuz	52.385	26	BirGün	5.168
11	Yeni Şafak	51.683	27	Dünya	4.539
12	Yeni Birlik	51.446	28	Yeni Mesaj	3.615
13	Analiz	51.390	29	Evrensel	3.430
14	Karar	51.348	30	Nasıl Bir Ekonomi	3.094
15	Milat	50.717			
16	Yeni Asır	50.376			

Mevzuata göre günlük ortalama satışı 50 binin üzerinde olan gazeteler bu sayının altında satış yapan gazetelerden yaklaşık iki kat fazla bedelle resmi ilan alıyor.⁷² Bu nedenle BİK tarafından dağıtılan kaynaklardan daha fazla yararlanmak için gazetelerin çoğunun tirajlarını yüksek gösterdiği, gerçek tirajın açıklanan tirajdan çok daha düşük olduğu, sektörde genel bir gözlem olarak ifade ediliyor.

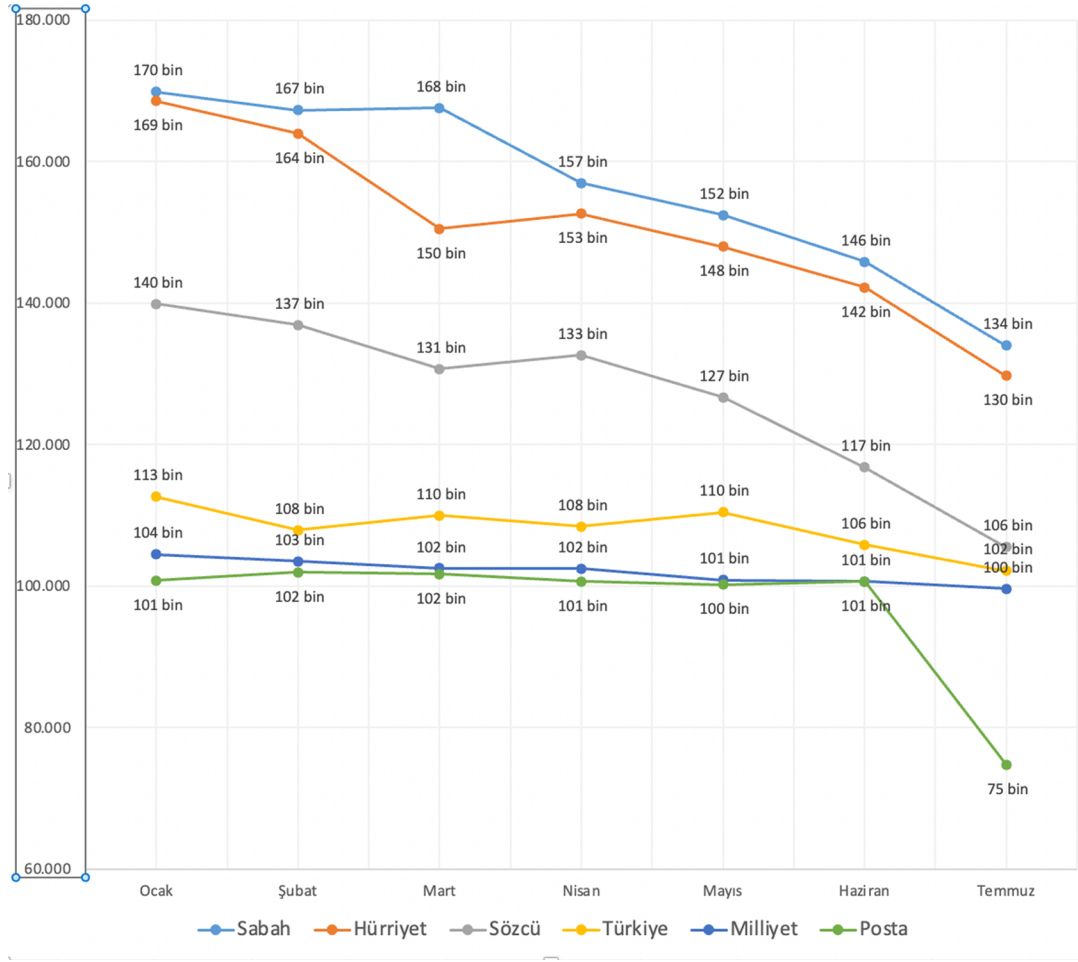
Sonuç olarak tirajların kesin olarak açıklanmamasının kamu kaynaklarının nasıl harcandığının gizlenmesi sonucunu doğurduğu ortadadır. Ayrıca hangi kamu kurumu hangi gazeteyle ne kadar reklam veriyor, hangi gazete okunmadığı halde kamu kaynaklarıyla beslenerek basın faaliyeti yürütüyor gibi sorular TBMM gündemine gelse de bugüne kadarki araştırma önermeleri işleme alınmadığı gibi soru önermelerine de yanıt verilmiyor. Bu durum Türkiye'de medya özgürlüğü açısından önemli bir gösterge olmaya devam ediyor.

2020 yılında yüzde 20.9 oranında azalan gazete-dergi toplam tirajı 2022'ye girerken yüzde 7.2'lik azalışla 925 milyon 56 bin olmuştu. Bu rapor yayına hazırlandığı dönemde yayınlanan 2023 yılı Yazılı Basın İstatistiklerine göre 2022'de azalış yüzde 8.3 oldu. 2022'de gazete ve dergilerin yıllık toplam tirajı 848 milyon 365 bin 241 oldu (Yüzde 95,4'ü gazetelere ait). 2015'te toplam tiraj 2,1 milyar seviyesindeydi. 2023 yılı ilk altı ayına ait tiraj tablosunda eleştirel yayınlarını sürdüren 9 gazetenin (Sözcü, Korkusuz, Karar, Milli Gazete, Cumhuriyet, Yeni Asya, BirGün, Yeni Mesaj, Evrensel) toplam tirajı 299 bin 600'ler seviyesindeyken sıkı sıkıya iktidarı destekleyen 17 gazetenin (Sabah, Hürriyet, Türkiye, Posta, Milliyet, Akşam, Takvim, Yeni Akit, Yeni Şafak, Yeni Birlik, Analiz, Milat, Yeni Asır, Türkgün, Diriliş Postası, Doğru Haber, Aydınlık) toplam tirajı 1 milyon 170 binin üzerindedir.

⁷² 2023 için geçerli Resmi İlan Fiyat Tarifesine göre, resmi ilanların bir sütun/santim ücreti günlük fiili satışı 50 bin adedin altındaki gazeteler için KDV hariç 70 TL, 50 bin adetten az olmayan gazeteler için ise KDV hariç 100 TL'dir.

GRAFİK 3: 01.01.2023'ten 01.08.2023'e kadar en çok satan altı gazetenin yedi aylık ortalama tirajı

(Kaynak: Medya Takip Merkezi tiraj raporu)

Yukarıdaki son TÜİK verisini ve tabloları dikkate aldığımızda Türkiye’de yazılı basındaki erimenin sürdüğü ortadadır. Okurun en çok habere ihtiyacı olan seçim ve afet döneminde bile tiraj artışı sağlayamayan en büyük gazetelerin tamamının istikrarlı biçimde okur kaybettiği görülüyor. Hürriyet ve Sözcü’nün Cumhurbaşkanı ve Milletvekili seçimleri öncesinde kısa süreliğine kazandığı birkaç bin okurunu da seçim sonrasında tutamaması tabloya yansımış durumda.

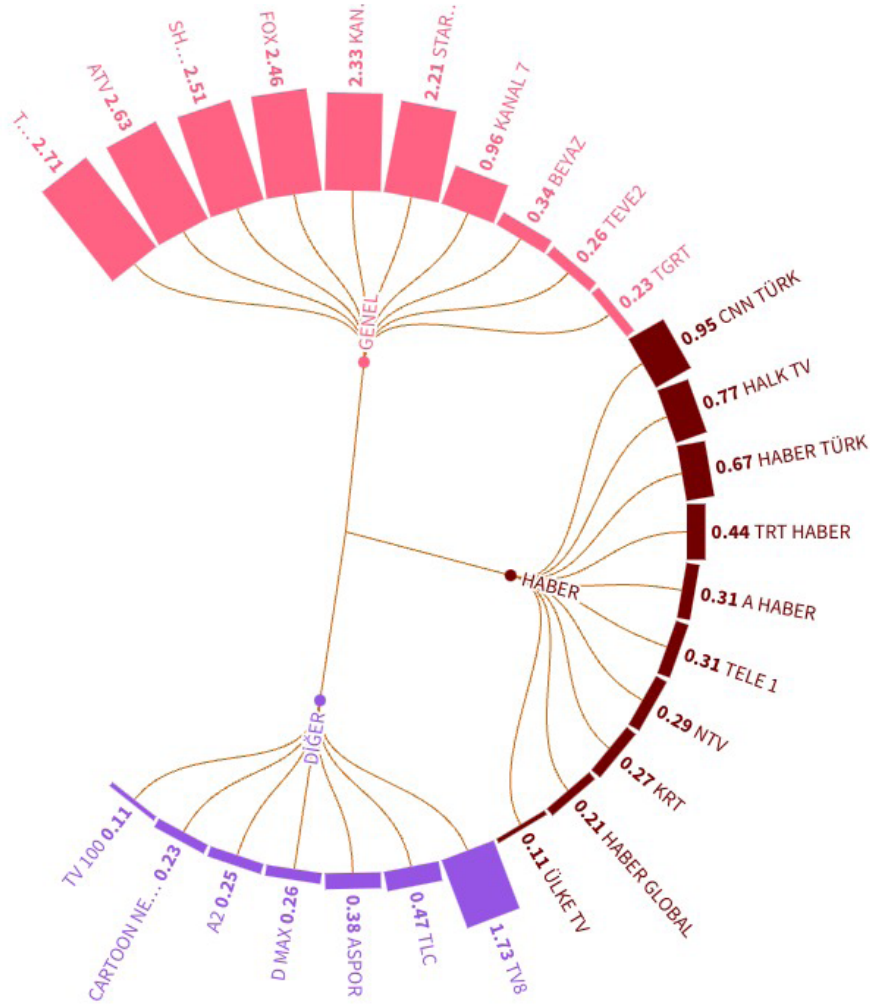
Reyting Payları

Reyting payları sıralaması M4D Projesi’nin önceki raporlarında olduğu gibi izleyici ölçümü yapan Televizyon İzleme Araştırmaları A.Ş. verilerine dayanarak hazırlandı. Hem prime-time saatlerde haber bülteni bulunan hem de dizi, yarışma programları gibi farklı türlerde eğlence yayınları içeren ATV, Fox TV, Show TV, Kanal D, Star TV, TRT 1, Kanal 7 ve Beyaz TV gibi kanallar “Genel”; spor, çizgi film, çocuk programları, belgesel gibi tematik yayın yapan ve haber bülteni bulunmayan kanallar “Diğer” kategorisinde, tematik haber kanalları ise “Haber” kategorisinde yer aldı.

Televizyonların en çok izlendiği saat dilimi olan 19.00-24.00 arasındaki ölçüm tüm kişiler bazında süzüldü ve kanalların bu saat diliminde izlenme oranının günlük bazda ortalaması esas alındı. Buna göre, ATV’nin 2022 yılı ortalaması 3.77 olmuştu. 2023’ün ilk altı ayında ise ATV 2.63’lük ortalamaya gerilemiş görünüyor. 2022’de yıllık ortalama 2.88 reytinge ulaşan FOX TV’nin 2023 yılı ilk altı aylık izlenme oranı 2.46 oldu. 2.71 reytinge ulaşan TRT 1’i dışarda tutarsak 2023 yılının ilk yarısında en çok izlenen televizyon sıralaması ATV, Show TV, FOX TV, Kanal D, Star TV şeklinde gerçekleşti.

Haber kanallarına bakıldığında ise TRT Haber’in 2022’de 0.63 olan reytinginin, 2023’ün ilk yarısında 0.44’e gerilemesi dikkat çekiyor. Geçen yıl 0.34 reyting ortalamasına sahip A Haber’in, bu yılın ilk altı ayında 0.31 reyting aldığı, izleyici kaybı ya da kazanımı yaşamadığı görülüyor. CNN Türk 2022’de 0.54 reyting alırken 2023’ün ilk yarısında 0.95 reytinge imza attı. Habertürk de 0.34’le girdiği 2023 yılında Haziran sonunda 0.67 reyting ortalamasına ulaştı. NTV geçen yıl 0.25 olan reytingini 0.29 olarak korudu. Halk TV de geçen yıl 0.41 olan ortalamasını bu yılın ilk altı ayında 0.77’ye çıkardı. Haber televizyonlarının tamamında yılın ilk altı ayında yaşanan izleyici artışının depremler ve seçim dönemiyle ilgili olduğu belirtilmeli.

GRAFİK 4: “2023 ilk 6 ay – PT 19.00-24.00 Tüm Kişiler Reyting Oranları (Kaynak: TİAK)”

Oxford Üniversitesi Reuters Gazetecilik Çalışmaları Enstitüsü'nün 2023 Dijital Haber Raporuna göre Türkiye'de haber için televizyonu ana kaynak olarak değerlendirenlerin oranı yüzde 56. Çevrimiçi haber kaynaklarını tercih edenlerin oranı ise yüzde 8'lik azalışla yüzde 75 olarak tespit edildi. Haberleri sosyal medyadan aldıklarını söyleyenlerin oranı da 2015'te yüzde 67 iken bugün televizyonun iki puan gerisinde yüzde 54 olarak bulundu. Basılı yayınları haber için ana kaynak olarak değerlendirenlerin oranı da 2015'te yüzde 50 seviyesindeyken 2023'te yüzde 21 olarak tespit edildi.⁷³

Medya Çoğulculuğu ve Medya Özgürlüğü Merkezi (CMPF) 2023 Raporu'na göre, Türkiye'de dijital medyada çoğulculuk yüzde 78.6 ile yüksek risk altında bulunuyor, siyasi bağımsızlığın risk puanı da 78 olarak saptandı. Mevcut mevzuatın, dijital medyadaki çapraz sahipliği kontrol etmediği belirtilen raporda, çevrimiçi ortamın siyasi bağımsızlık sağlamak amacıyla bir düzenlemeye sahip olmadığı hatırlatıldı. Raporda seçim kampanyaları sırasındaki internet reklam harcamalarının şeffaflığının da sağlanmadığı ayrıca TRT'nin çevrimiçi kamu hizmeti misyonunun da düzenlenmemiş olduğu da anımsatıldı.⁷⁴

c. Basın çalışanlarının durumu

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Ocak 2023 istatistiklerine göre “Basın, Yayın ve Gazetecilik” işkolunda 99 bin 384 kayıtlı işçi bulunuyordu. Bu rapor yayına hazırlandığı dönemde yayınlanan yeni istatistiğe göre işkolundaki kayıtlı işçi sayısı 97 bin 720'ye geriledi. İşkolu sadece haber üretiminde çalışanları değil, ambalaj, matbaa, baskı, grafik, tasarım işçilerini de kapsıyor. İşkolunda sendikalı işçi sayısı ise Temmuz 2022'de 10 bin 180 olarak belirlenirken Ocak 2023'te bu sayı 10 bin 700 oldu. Temmuz 2023'te ise Basın Yayın ve Gazetecilik işkolundaki sendikalı çalışan sayısı 11 bin 370, sendikalaşma oranı ise 11,6 oldu.

⁷³ https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-06/Digital_News_Report_2023.pdf

⁷⁴ https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/75744/turkey_results_mpm_2023_cmpf.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Türkiye Gazeteciler Sendikası, Çalışma Bakanlığı'nın her ay sendika yöneticilerinin erişimine açtığı verileri esas alarak Mayıs 2023 itibariyle işkolu içinde gazetecilerin sayısının 27 bin 241 olduğunu (yüzde 27,4) hesapladı.⁷⁵

TABLO 3 – Gazetecilik faaliyeti yürüten işletmelerdeki kayıtlı çalışan sayısı 2020-2023 ilk 5 ay. (Kaynak: TGS)

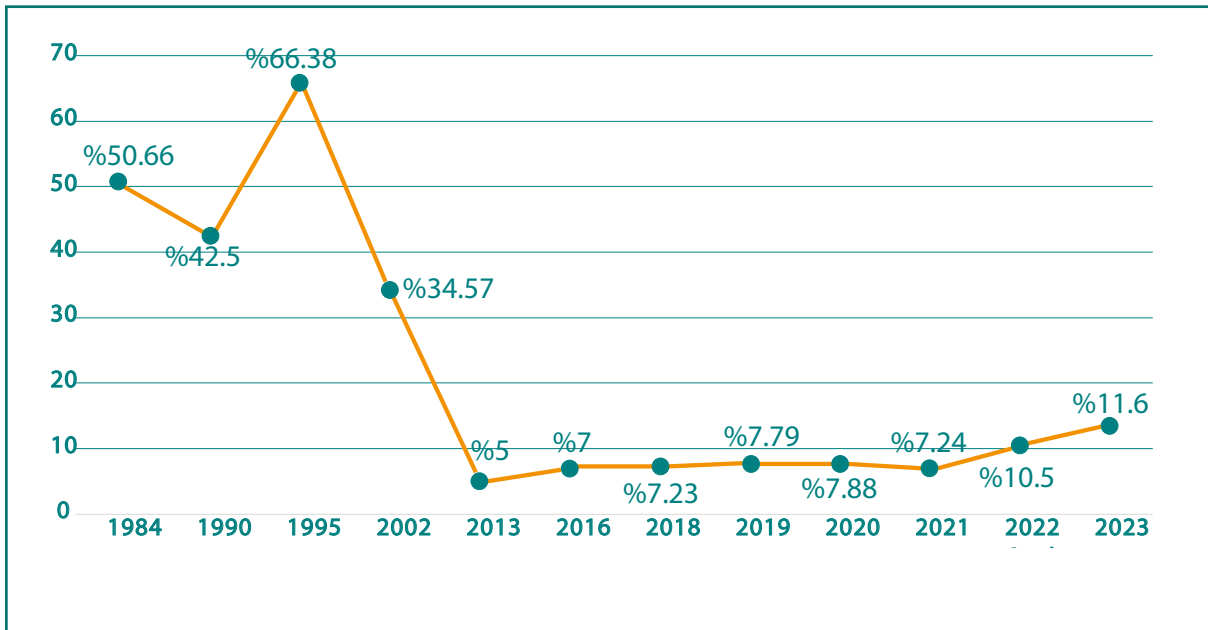
SINIF	Çalışan Sayısı			
	2020	2021	2022	2023
Gazetelerin Yayınlanması	9.748	10.015	10.148	11.934
TV Programcılığı ve Yayıncılığı Faaliyetleri	7.139	8.038	8.354	9.341
Haber Ajanslarının Faaliyetleri	3.920	4.097	4.378	4.969
Radyo programcılığı	945	1.184	1.027	997
Toplam	21.752	23.424	23.907	27.241

M4D Projesi 2022 yılı Mesleki Memnuniyet Araştırmasının ortaya koyduğu gibi TGS'nin yıllık Basın Özgürlüğü Raporu da gazetecilerin ücretleri ve çalışma şartlarıyla ilgili benzer bulguları ortaya koydu. Gazetecilerin çoğu asgari ücret seviyesindeki maaşlarla ve uzun mesai saatleriyle çalışıyor. TGS raporunda, gazetecilerin üzerindeki işsizlik baskısına dikkat çekildi, bunun aktif istihdama katılma ve istihdamda kalma süresi üzerinde baskı oluşturduğu belirtildi. Ayrıca çalışan gazetecilerin iş ve gelir güvenceleri ile hakları üzerindeki tehditlerden birinin de işsizlik olduğu vurgulandı. Sendika, istisnalar hariç yerel medyada ücretlerin asgari ücret düzeyinde olduğunu, yerel ya da ulusal ölçekte olsun gazetecilerin işyerlerinde telifli ya da stajyer olarak kimi zaman ücretsiz kimi zaman asgari ücretin altında maaşlarla ve sigortasız çalışmaya zorlandığını aktardı. Ayrıca uzun çalışma saatleri ve ödenmeyen mesailerin yanı sıra işe alımlarda gazetecilerden birçok farklı işi (editörlük, muhabirlik, foto muhabirliği, kurgu operatörlüğü, seslendirme vb) aynı anda yapmasının istendiği, sahadan gelen bilgiler arasında yer aldı.

Sendikalaşma Oranı

Türkiye'de basın en önemli sorunlarından biri örgütsüzlüktür. 1995'te işkolunda yüzde 66'yı aşan örgütlenme oranı varken o tarihten itibaren keskin düşüş dikkat çekicidir. İşkolu kriterlerindeki değişiklikler, sendikaların basından silinmesi için işverenlerin işbirliği yapması, sendika üyelerinin istifası için haber merkezlerine noterlerin getirilmesi ve gazetecilerin işsizlikle tehdit edilerek sendikaların boşaltılması, direnenlerin işten atılması gibi uygulamalar, basın tarihimize kara leke olarak geçmiştir. Önceki raporlarımızda belirttiğimiz gibi iş güvencesine sahip olamayan, mesleki dayanışmadan yoksun ve ev kirası, çocuğunun okul giderleri ve diğer ödemeler sarmalında her türlü baskıya açık hale gelen gazeteciye sahip çıkmadan, özgür gazeteciliğe de sahip çıkılmayacağı ortadadır.

GRAFİK 5: 1984-2023 Basında Sendikalaşma Oranı (Kaynak: ÇSGB, TGS)

4- HABER ÜRETİMİ VE DEĞERİ

a. Haber üretimi ve araştırmacı gazetecilik

Bu raporun önceki bölümlerinde aktarılan basın özgürlüğünün temel sorunları haber üretim sürecini olumsuz etkileyen ana sorunlardır. Türkiye’de haber üretim sürecini sağlıklı hale getiren unsurları sıralayacak olursak, habere kaynaklık edecek bilgi ve verilere ulaşmanın önündeki engeller, sansür ve otosansür, yöneticilerin talimatlarıyla haber değeri taşımadığı halde bazı olayların habere dönüştürülmesi, birincil/doğrulanmış haber kaynağı olarak iktidar ve devlet sözcülerinin dayatılması, partizan bürokrasi tarafından dayatılan ve kamuoyuna gösterilmesi istenenler ve bu yolla gerçeklerin “göstererek gizlenmesi” sayılabilir. Bu durum habere ve konvansiyonel haber mecralarına duyulan güvenin sarsılmasının nedenleri arasında sayılmalıdır.

Geçtiğimiz yıllarda M4D Projesinin yıllık medya izleme raporlarında yapılan tespitler haber üretim sürecinin bu sorunlu yanlarına odaklanmıştır. Bugün de bu sürecin olumlu işlemlerini sağlayacak en ufak bir düzelme görülmemektedir. Bilgiye erişim yollarının kapalı olması ve haber merkezlerinin içselleştirdiği otosansür temel sorunlar arasındadır. Gazetecilerin karşı karşıya kaldığı saldırılarda yaşanan artış, tehditlerin yaygınlaşması, yargılamalar ve sosyal medya linçleri de haber üretim sürecindeki bu sorunların sürmesine hizmet etmektedir. Akreditasyon uygulamaları da habere erişimin önündeki engeller arasında yer aldı. Bu dönem kamuoyunun en çok habere ihtiyaç duyduğu olay olan deprem ve sonrasındaki gelişmeler için de akreditasyon devreye girdi. İletişim Başkanlığı deprem bölgelerinde görev yapacak gazetecilere turkuvaz basın kartı, yabancı gazetecilere de akreditasyon şartı getirdi.

Depremlerin ardından devlet kurumlarının hazırlıksız ve koordinasyonsuz oluşu yoğun eleştirileri de beraberinde getirdi. Aynı eleştirileri paylaşan bazı gazetecilerin yukarıdaki örneklerde olduğu gibi engellendiği veya hedef gösterildiği durumların yanı sıra işsiz kaldığı durumlar da yaşandı. Kahramanmaraş’taki depremin ardından sunduğu programda “Ders çıkarmak gerek” diyen konuşuna tepki gösteren ve eleştirilerini sıralayan Show TV sunucusu Dilara Gönder istifa etti. Gazeteci Cem Seymen, CNN Türk’teki görevinden deprem eleştirileri nedeniyle istifasının istendiğini ifade etti. “Kanalın bu konudaki tavrı ortada” diyen Seymen istifa etti. Oktay Kaynarca ve Kenan İmirzalıoğlu’nun, “Tek Yürek Türkiye” başış gecesine kabul edilmediğini yazan TV100 magazin müdürü Birsen Altıntaş işten çıkarıldı, yazısına erişim engeli getirildi. Habertürk’e iktidar ve ortaklarından getirilen eleştirilerin dozu seçimin ardından giderek yükseldi. Habertürk’te tüm köşe yazarlarının siyaset yazmasına son verildiği yönünde kulis haberler doğrulandı. Köşe yazarları Kemal Öztürk, Kübra Par ve Nihal Bengisü Karaca’nın siyasi yazı yazmalarına son verildi. 14 Nisan’da Ebru Baki kanaldan ayrıldı, ardından yazar Sevilay Yılman. Kanalın ve gazetenin kuruluşundan beri görevde olan Fatih Altaylı 17 Mayıs’ta kurumdan ayrıldığını duyurdu. Ardından kanalın Programlar Koordinatörü Kürşad Oğuz ve programcı-yazar Kübra Par kanaldan ayrıldı.

Çoğu kez depremzedelerin canlı yayınlara da yansıyan isyanlarına karşı uygulanan otosansür izleyenlerin de tepkilerine neden oldu. Bu konudaki sayısız örnekten biri NTV’nin deprem bölgesinden yaptığı yayında yaşandı. Depremzedelerin gelip eleştirilerini dile getirmek istemesi üzerine yayının önce sesi kısıldı ardından yayın sonlandırıldı. TV100 canlı yayınına müdahale ederek eleştirilerini dile getirmeye çalışan bir depremzede muhabir mikrofonu saklayarak uzaklaştırmaya çalıştı. Show TV’nin bir canlı yayınında depremzede öğrenci kayıplarını anlatırken muhabir sözünü keserek arkasını döndü. İskenderun’da bir depremzede “Erdoğan diyor ki AFAD yetişti... Nerede” dediği sırada Habertürk yayını sesini kapattı.

Kamu yararına sorgulama olmaksızın araştırmacı gazetecilik yürütülmesi imkansız olduğu için Türkiye ana akım medyasında yayınlanan araştırma dosyalarının otosansürle doğduğunu öne sürebiliriz. Yukarıdaki örnekler sorgulayıcı yorumların ya da eleştirilerin bile medyada yaygın otosansürle engellendiğini göstermektedir. Bu örnekler, sıradan canlı yayın kazalarının bile kasıtlı olarak iktidara karşı yapılmış gibi algılanmasından kaçınmak için ana akım medyanın düştüğü durumu göstermesi bakımından önem taşır. Günlük haber pratiğinde de demeç ve açıklama haberciliğine, rutin takibine daha fazla önem verilmesinin temel nedeni de budur. Değil araştırmacı gazetecilik dosyaları, özel haber üretimi bile neredeyse durma noktasına gelmiştir. Bu koşullarda araştırmacı gazetecilik ürünleri için okurun yöneldiği mecralar bağımsız haber kurumları ve çeşitli nedenlerle ana akım dışında kalan ve kişisel çabalarıyla yeni yayın platformları oluşturan gazeteciler olmaktadır.

b. Dezenformasyon ve bilgi tekeli

Basın meslek örgütleri ve ifade özgürlüğü savunucuları, geride bıraktığımız yıl “sansür yasası” olarak ifade ettikleri dezenformasyonu önleme gerekçesi arkasına saklanan 29. maddesi ile “halkı yanıltıcı bilgi yayma” suçuna 1 ila 3 yıl hapis cezası öngören yeni Basın Yasası’nı var güçleriyle önlemeye çalıştılsa da başarılı olamadılar. M4D 2022-2 Yıllık Medya İzleme Raporu’nda bu mücadeleye ayrıntılarıyla yer vermiştik. Yasaya karşı çıkanlar, bu maddeyle toplumda bir tür otosansür eğilimi oluşacağı, pek çok kişinin ve gazetecinin tarafsızlığı tartışmalı yargıçlar tarafından “yanıltıcı bilgi yayma” suçuyla cezalandırılabilmesi endişesini dile getirmişti. İktidar sözcüleri TBMM’de ve ekranlarda aksini iddia etseler de meslek örgütlerinin dediği çıktı. Bu raporun “Basın Davaları” ara başlığı altında yılın sadece ilk altı ayında en az 20 gazeteci ve basın kuruluşunun bu maddeyle yargı sürecine dahil edildiği aktarıldı.

Daha önce de ifade edildiği gibi hakikati belirlemeyi tekelinde gören otokratik yönetimlerin ortak özellikleri arasında, yankı odalarına sıkışmış kutuplaşmış toplumu, duygusal reflekslerini de kullanarak, yanıltıcı bilgiyle ve kötü niyetle yönlendirme var. Bunun için kimi ülkelerde partizan medya, kimi ülkelerde maaşlı trollar, kimilerinde bot yazılımlar, sahte haber siteleri ya da siyasetçilerin kullanıldığını, bilgi düzensizliği aktörlerinin zaman zaman iç içe veya birlikte hareket ettiği durumların da söz konusu olabildiğini daha önceki raporlarımızda aktarmıştık. M4D 2022-2 Yıllık Medya İzleme Raporu’nda da Türkiye’deki trol ağları ve iktidarla ilişkileri üzerine ortaya çıkan bulgulara değinmiştik. 2023’ün ilk altı ayını kapsayan bu raporda ise seçim sürecinde belirgin biçimde ortaya çıkan “gerçek dışı içerikle kamuoyu yönlendirme” vakalarına yer veriyoruz.

Siyasi seçimlerdeki propaganda serbestisi çoğu zaman doğruluğu hiçbir zaman kanıtlanamayacak ve tek önemli noktası seçmeni yakalamak olan, ayakları yere basmayan siyasi vaatlere de sahne olmaktadır. Bununla birlikte, 2023 seçimleri ayağı yere basmayan vaatlerin çok daha ötesine geçen, bilinçli oluşturulmuş gerçek dışı enformasyon içeren medya metinlerinin, Cumhurbaşkanı Erdoğan dahil, bazı siyasetçiler tarafından topluma sunulmasına sahne oldu. Seçim sürecindeki sayısız dezenformasyon girişimi, manipülatif bilgi bombardımanı ve algı çalışmasının Cumhurbaşkanı adaylarını ilgilendiren üç ana örneğine bu bölümde yer veriyoruz.

Seçim süreci boyunca başını CHP ve İYİ Parti’nin çektiği Millet İttifakı’nda bir araya gelen ve onu destekleyen muhalefet bloğu “terör örgütü PKK ile ilişkili” gösterildi. Bunun için hazırlanmış sahte bilgilerle dolu broşürler, pankartlar, billboardlar, sosyal medya içerikleri ve videolar dolaşıma sokuldu. Bunlar arasında en bilineni CHP’nin bir reklam filmine terör örgütü PKK yöneticilerinin alkış tutarken görüldüğü bir videonun montajlanmasıydı. Bu montaj videoyu herkesin bilmesini sağlayansa Cumhurbaşkanı Erdoğan oldu. Erdoğan, bu videoyu önce seçim mitinglerinde toplanan seçmene izletmeye başladı. CHP’nin yoğun tepkisine neden olsa da Cumhurbaşkanı bu videoyu izletmeyi sürdürdü ve katıldığı bir TRT canlı yayınında da bu videoyu savundu, hatta montaj olduğunu bizzat kabul etti. Erdoğan yayında önce “Kılıçdaroğlu, Kandil’dekilerle video çekimleri var, bunları yayımladılar” dedi, bunun üzerine kısa süreli sessizliğin ardından “Kandil’dekilerle. Ama montaj ama şu ama bu” ifadelerini kullandı.⁷⁶ Bu açıklama çok tartışıldı. Kemal Kılıçdaroğlu, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın katıldığı yayından videonun montaj olduğunu söylediği bölümü sosyal medyada paylaştı.⁷⁷ Kılıçdaroğlu’nun “montajcı sahtekâr” yazdığı paylaşımın altına eklediği video TRT’nin yayınıydı. Kamu yayıncısı TRT telif hakları ihlali başvurusunda bulunarak videoyu kaldırttı.⁷⁸ Cumhurbaşkanı’nın açıklaması sonrası iktidar kanadında da bu videonun rahatsızlığa neden olduğu konuşuldu. Ardından iktidar sözcülerinin bu konudaki söylemi değişti. Cumhurbaşkanı Erdoğan Sivas mitinginde “Gençlerimizin kıvrak zekasının ürünü 5 saniyelik bir video üzerinde arsızca tepiniyorlar” dedi.⁷⁹ Daha sonra Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın da katıldığı canlı yayında videonun gençlerin kıvrak zekasının ürünü bir kurgu olduğunu ancak “unsurlarının gerçek” olduğunu söyledi.⁸⁰ Cumhurbaşkanı’nın seçimi kazandıktan sonraki konuşması da Cumhurbaşkanlığı sitesinde yayınlanırken bu videoyu savunduğu bölümlerin ya da muhalefeti terörle ilişkilendiren cümlelerin İngilizce metinden çıkarılmış olması dikkat çekti.⁸¹

Türkiye’de dezenformasyonun varabileceği boyutu göstermesi açısından bir örnek de CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun İletişim Başkanı Fahrettin Altun’u⁸² ve Rusya’yı⁸³ hedef alan trol açıklamalarıydı. CHP lideri 1 Mayıs’ta sosyal medyadan Altun ve ekibinin dark web olarak bilinen takibi güç sanal ağlar için anlaşma yapmaya çalıştığını iddia etti ve “Cambridge Analytica’cılık oynamak sizi aşar” diye yazdı. Altun bu mesaja verdiği yanıtta bunun “iftira siyaseti” olduğunu savundu.⁸⁴ Gazeteci Murat Yetkin, edindiği bilgilere göre CHP’ye seçime son 10 gün için bir uyarı geldiğini yazdı. Bu uyarının Kılıçdaroğlu’nu yıpratmak amacıyla İletişim Başkanlığı üzerinden, “sahte video ve ses kayıtları” üretileceği yönünde olduğunu, Kılıçdaroğlu’nun da bunu önlemek için sosyal medya paylaşımı yaptığını ifade etti. Buna göre CHP’ye gelen bilgiler, bazıları “dark web” üzerinden, yurtdışından çok sayıda hacker kiralandığı, “DDoS” saldırılarıyla eleştirel ve muhalif sitelerin engelleneceği, iktidar yanlılarının öne çıkarılacağı bir kampanya hazırlandığı yönündeydi.⁸⁵

Kılıçdaroğlu’nun Rusya’yı hedef alan açıklamasına da neden olan Cumhurbaşkanı Adayı Muharrem İnce’nin adaylıktan

76 <https://artigercek.com/politika/erdogan-sahte-videoyu-ama-montaj-su-bu-diye-savundu-251020h>

77 <https://t24.com.tr/video/erdogan-miting-alanlarinda-izletti-montaj-goruntuleri-sahiplendi-kilicdaroglu-nun-kandil-dekilerle-video-cekimleri-var-ama-montaj-ama-su-ama-bu,54169>

78 <https://www.gazetepencere.com/trt-kilicdaroglundun-paylastigi-videoyu-telif-atarak-kaldirtti/>

79 <https://www.gazeteduvar.com.tr/erdogan-genclerimiz-kivrak-zekasinin-urunu-5-saniyelik-video-haber-1620015>

80 <https://www.gazeteduvar.com.tr/ibrahim-kalin-videonun-kendisi-kurgu-unsurlari-gercek-haber-1620033>

81 <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/saraydaki-balkon-konusmasina-ingilizce-ayari-sansurlenerek-cevridi-2085919>

82 <https://twitter.com/kilicdarogluk/status/1653142263340359691>

83 <https://twitter.com/kilicdarogluk/status/1656705796208574468>

84 <https://www.bbc.com/turkce/articles/cj5ezgq83zqo>

85 <https://t24.com.tr/haber/chp-ye-gelen-son-10-gun-istihbarati-erdogan-kilicdaroglu-nu-hedef-alan-sahte-video-ve-ses-kayitlari-icin-dugmeye-basti,1107421>

çekilmesiyle sonuçlanan dezenformasyon süreciydi. Muharrem İnce sosyal medyada yayınlanan cinsel içerikli sahte fotoğraflar üzerinden hedef alınmasının ardından adaylıktan çekildiğini açıkladı. Kılıçdaroğlu arkasında Rusya var dese de İnce'nin adaylığı Kılıçdaroğlu'nun oylarını böleceği ve iktidara avantaj sağlayacağı gerekçesiyle iktidar yanlısı troller İnce'yi destekledi, Kılıçdaroğlu'nu suçladı. Ancak bu süreçte ilginç bir tesadüf yaşandı. Sosyal medyada sıkça karalama kampanyalarında bulunan Yeni Şafak muhabiri Taha Hüseyin Karagöz, sosyal medya hesabından şu ifadeleri paylaştı: "Memleket Partisi'nden bir dostumun sözlerini aynen aktarıyorum; 'Selam Taha geçirdiğimiz birkaç haftayı tahmin bile edemezsin. Bize bunları yaşatanları asla unutmayacağız. Elbette er ya da geç hesabını soracağız. Kasetle geldiler ama kasetle kazanamayacaklar.'" Sözde kulis bilgisi olan bu metnin yüzlerce hesap tarafından kendilerine gelmiş gibi paylaşılması pek çok kullanıcının dikkatini çekti, başarısız bir trol operasyonu olarak nitelendi.⁸⁶

Seçimler dışında muhalif kişi ve kurumlara yönelik karalama kampanyaları, dezenformasyon içerikli yayınlar da sürdü. Örnek vermek gerekirse Yeni Şafak gazetesi barış bildirisini imzaladıkları gerekçesiyle yargılanan ama beraat eden Türkiye İşçi Partisi üyesi akademisyenleri "İBB'de çalışan terör iltisaklılar" ifadesiyle haberleştirdi. TİP bu habere erişim engeli talep etse de hakimlik bu talebi reddetti. Bir diğer örnek, TRT'nin altı yıldır cezaevinde tutulan muhalif iş insanı Osman Kavalayı hedef alan bir diziyi yayınlamaya başlamasıydı. Metamorfoz isimli dizi, Kavalayı casusmuş gibi gösteren komplo teorilerinden oluşan dizinin kamu yayıncısı tarafından milyonlara sunulması örneğine az rastlanan bir gelişme oldu.

İletişim Başkanlığı'nın düzenli olarak yayınlamaya başladığı Dezenformasyon Bülteni, geçtiğimiz dönem raporlarımızda belirtildiği ve beklendiği gibi iktidara yönelik eleştirileri yalanlamaya ya da eleştirilen siyasi bürokrasiyi aklama çabasına odaklandı.⁸⁷ Örneğin deprem dönemindeki eleştiriler nedeniyle görevden ayrılmak zorunda kalan Kızılay Başkanı Kerem Kınık hakkındaki haberleri yalanlamak için deprem öncesi fotoğrafları kanıt gibi göstermesi ya da Resmi Gazete'de yayımlanmasına karşın 2023 yılında İzmir'deki Halkapınar-Otogar metro hattı için sadece 3 bin TL bütçe ayrılması haberine "manipülasyon" açıklaması yapması gibi.⁸⁸

İletişim Başkanlığı'nın bütçesi uzun zamandır tartışma konusu. Başkanlığın bütçesindeki değişimi ve gerçekleştirmeleri Birgün gazetesi muhabiri Mustafa Mert Bildircin düzenli olarak haberleştiriyor. Onun haberleri ile Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerine göre İletişim Başkanlığı'nın bütçe gerçekleştirmeleri şöyle oldu:

TABLO 4: İletişim Başkanlığı'nın kuruluşundan bugüne kadar yıllık bütçesi -Milyon TL (Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı)

Yıllar	2019	2020	2021	2022	2023 – (ayrılan)
Gerçekleşen Bütçe / milyon	344.5	368.1	422.7	746	1.631

2019'da 344 milyon 531 milyon TL olan İletişim Başkanlığı bütçesi 2023 için 1,6 milyar liraya çıkarıldı. CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel, bütçe artışı için "Yaklaşan seçim süreci de dikkate alındığında, İletişim Başkanlığı'nın sürekli artan temsil ve tanıtma ödeneğinin bu tür trol ağları için kaynak oluşturabileceğinden endişe etmekteyiz" diye konuştu.⁸⁹

TABLO 5: İletişim Başkanlığı'nın 2023 yılı aylık toplam harcaması -Milyon TL (Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı)

2023	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran
Aylık Harcama	44.3	188.8	130.9	282.9	521.4	125.7

Seçimden önce Nisan ayında harcamaların dikkat çeken biçimde yükseldiği seçim ayı olan Mayıs ayında ise zirveye çıktığı görülüyor. Ardından Haziran ayında düşüşe geçmiş olması dikkat çekici.⁹⁰ Tablo sadece seçim döneminde harcamaların nasıl zirveye çıktığını göstermiyor. Aylık değişimlere baktığımızda da çarpıcı bir durumla karşılaşıyoruz. Yılın ilk ayında 44 milyon 331 bin TL harcayan İletişim Başkanlığı, ikinci ayda harcamasını 188.8 milyon seviyesine çıkardı. 2022 Şubat ayında 50 milyon 415 bin TL olan harcamalar, Şubat 2023'te yüzde 274 artışla 188 milyon 810 bin TL'ye yükseldi. 2023'te yıllık başlangıç ödeneği olan 1 milyar 631 milyon 576 TL'nin yüzde 80'inin yılın ilk altı ayında harcadığı görülüyor.

86 <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/muharrem-incenin-adayliktan-cekilmesi-uzerine-trollerin-almi-operasyonlari-basladi-kotu-kurgu-otur-sifir-2080174>

87 <https://jurno.com.tr/dezenformasyon-bulteni>

88 <https://teyit.org/analiz/fotografin-deprem-sonrasi-kizilay-baskaninin-fabrika-ziyaretini-gosterdigi-iddiasi>

<https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/iletisim-baskanligi-resmi-gazeteyi-manipulasyon-ile-sucladi-2021710>

89 <https://www.birgun.net/haber/butce-trollerden-daha-hizli-artti-417709>

90 <https://www.birgun.net/haber/propagandanin-bedeli-agir-oldu-454124>

Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütü Türkiye’deki durum ve seçimler nedeniyle yaptığı açıklamada “Erdoğan medya üzerindeki kontrolünü Türkiye’deki seçimlere hile karıştırmak için kullandı” dedi. RSF Temsilcisi Erol Önderoğlu, “Türkiye’de basın özgürlüğü ve çoğulculuğun son derece ciddi şekilde ihlal edilmesine yönelik bir düzen kuruldu. İki adayın ve politikalarının artılarını eksilerini ya da ülkenin siyasi sosyolojisini tartışabilirsiniz. Ama gerçek şu ki bu seçimlerde fazlasıyla, Türkiye’deki vatandaşları demokratik şekilde karar vermektan mahrum bırakan bir medya düzeni vasıtasıyla hilekâr manevralar yapıldı. Bu aleni adaletsizlik, kuşkusuz seçimin güvenilirliğini de sarsıyor” diye konuştu.⁹¹

Oxford Üniversitesi Reuters Gazetecilik Çalışmaları Enstitüsü’nün 2023 Dijital Haber Raporu’nda da Türkiye’de dijital ve sosyal medyadaki eleştirel seslerin de düzenli olarak kısıtlandığı hatırlatıldı ve büyük ölçüde Erdoğan ve destekçileri tarafından kontrol edilen medyanın Erdoğan’ın yeniden seçilmesinde kilit bir rol oynadığı belirtildi.⁹²

İletişim Başkanlığı seçimden hemen önce “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçlamasıyla dezenformasyon yaptığını öne sürdüğü sosyal medya hesapları hakkında suç duyurusunda bulundu. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, soruşturma başlatabilmek için yaklaşık 40 milyon kullanıcıya eriştiği ifade edilen paylaşımların sahipleriyle ilgili Emniyet Genel Müdürlüğü’nün tespit yapmasını istedi.⁹³

Seçim öncesinde Google ve Facebook gibi kuruluşların algoritmalarının öne çıkardığı haberler üzerine inceleme yapan Journo ekibi kullanıcıların yanlış, dezenformasyon içerikli, siyasi olarak taraf tutan haberlere maruz bırakıldığına ilişkin örnekler saptadı. Facebook’un, nefret söylemini, şiddet teşviğini yasaklaması ya da ücretli içeriklerde siyasi parti savunuculuğuna izin vermemesi gibi kendi kurallarını kendi çiğnediği görüldü. Örneğin, CHP’li İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu ve seçim mitingine katılanların taşlı saldırıya maruz kaldığı Erzurum’dan gelen haberler. 131 haber kuruluşunun ilgili haftada Facebook’ta yaptığı 33 bin 258 paylaşım arasında en çok etkileşim alan içerik, Erzurum Belediye Başkanı Mehmet Sekmen’in TRT Haber sayfasından canlı yayımlanan ve saldırıyı meşrulaştırıcı ifadeler kullandığı açıklaması oldu.⁹⁴ Yine Google algoritmalarının milyonlarca kişiye ulaştırdığı içerikler arasında CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu aleyhine hazırlanmış yalan haberlerin de olduğu tespit edildi. Çalışmaya göre, Google, yüzde 81 oranında iktidar medyasını öne çıkarıyor. Örneğin Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın da mitinglerde gösterdiği yukarıda anlatılan montajlanmış videoyla birlikte “Kemal Kılıçdaroğlu’na terör örgütü PKK’nın destek verdiği” yönündeki Yeni Akit haberi. Teyit “yanlış olduğunu” Google’ın da erişebildiği veri tabanına işlemesine karşın Google bu içeriği anahtar kelime aramasında en üst sıralara yerleştirerek hiç erişemeyeceği kitlelere eriştirmiş oldu. IPI Türkiye Ulusal Komitesi Başkanı ve Journo editörü Emre Kızılkaya’nın çalışmasına göre, Google muhalefetin açıklamalarını baskılamayı, Sözcü, Halk TV, Cumhuriyet, Gazete Duvar, BirGün, T24, Medyascope, Tele 1, Evrensel ve Diken gibi iktidar güdümünde olmayan yayıncıların haber aramalarından aldığı payı yoğun kullanıcı talebinin çok altında tutmayı sürdürdü.⁹⁵

91 <https://www.gazeteduvar.com.tr/rsf-erdogan-medyayi-kullanarak-secimlerde-hile-yapmis-oldu-haber-1620614>

92 https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-06/Digital_News_Report_2023.pdf

93 <https://www.trthaber.com/haber/gundem/iletisim-baskanligindan-dezenformasyon-icerigi-yayanlar-hakkinda-suc-duyurusu-766734.html>

94 <https://journo.com.tr/secim-haberleri-facebook-erzurum-mitingi>

95 <https://journo.com.tr/secim-haberleri-google>

5- SAVUNUCULUK FAALİYETLERİ VE GAZETECİLERİN KURDUĞU YENİ GİRİŞİMLER

2022’de gazeteci örgütlerinin, mesleki kuruluşların, siyasi partilerin ve uluslararası kurumların çalışmalarına ilişkin bir özetin aktarıldığı bu bölüm, alandaki sendikalar ve sivil toplum örgütlerinin yanı sıra basın özgürlüğü için çalışan diğer kuruluşların verileriyle hazırlandı.

a. Sendikal çalışmalar

Basın özgürlüğü mücadelesi, editoryal bağımsızlık kadar gazetecilerin ekonomik ve sosyal hak mücadelesini de barındırıyor. Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) ve DİSK Basın-İş Sendikası hem meslek örgütü olarak basın özgürlüğünün güncel sorunlarına odaklanıyor hem de gazetecilerin ekonomik hakları için mücadele ediyor.

Türkiye Gazeteciler Sendikası uluslararası basın özgürlüğü konferansı düzenledi, 3 Mayıs’ta yıllık basın özgürlüğü raporunu yayınladı, deprem bölgesinde gazetecilerin engellenmesi ya da gazetecilere yönelik şiddet gibi konularda basın açıklamalarıyla kamuoyu oluşturmaya çalıştı. Hukuki ve psikolojik destek çalışmalarını da sürdüren sendika, ilk altı aylık dönemde Evrensel gazetesi, İz Gazete, Reinfinitiv Enformasyon ve Yenigün gazetesi işyerlerinde Toplu İş Sözleşmesi (TİS) imzaladı. Agence France-Presse’te anlaşmazlık üzerine greve giden sendika dokuz gün süren grevi taleplerin çoğunun kabul edilmesiyle sona erdirdi, kurumla TİS imzaladı. Thomson Reuters işyerinde de grev kararı asılması aşamasına gelen anlaşmazlık taleplerin çoğunun kabul edilmesiyle sona erdi ve kurumla TİS imzalandı.

b. Cemiyet, parti ve diğer STÖ’lerin çalışmaları

Basın meslek örgütlerinin basın davaları takibi, ulusal ve uluslararası toplantılar, seçim öncesi siyasi partilere basın özgürlüğü taleplerinin iletilmesi, RTÜK cezaları ya da gazetecilere yönelik engellemelere karşı yapan basın açıklamaları gibi faaliyetleri 2023’ün ilk yarısında da sürdü. Bu dönemde meslek örgütleri çalışmalarını deprem nedeniyle afet bölgesine ağırlık vererek yürüttü.

Ekonomi Muhabirleri Derneği İzmir Şubesi öncülüğünde İzmir Gazeteciler Cemiyeti, TGS İzmir Şubesi ve diğer basın örgütlerinin katılımıyla depremde gazeteciler için destek kampanyası başlatıldı. Kampanya kapsamında satın alınan gazetecilik ekipmanları bölgede zor şartlar altında haber yapmaya çalışan gazetecilere dağıtıldı, Hatay’daki gazeteciler için iki konteyner gönderildi. İzmir’de “Yerel Basın Yaşasın” gazetesi çıkarılarak destek toplandı, İGC depremde gazetecilerin İzmir’de barınması ve istihdamı için destek sağladı. Adıyaman’da Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından dört haber ajansı, beş cemiyet ve 11 yerel medya kuruluşunun çalışabileceği bir konteyner basın sitesi kuruldu.

Gazeteciler Cemiyeti, depremin ardından yürüyen tüm faaliyetlerinin merkezine deprem bölgesini aldı. Önce deprem bölgesine bir heyet gönderen Gazeteciler Cemiyeti, kendi kaynaklarının yanı sıra bazı belediyeler ve şirketlerin desteğiyle hijyen setleri, toza karşı koruyucu N95 maskeler, portatif tuvaletler, telefonlar için harici bataryalar dağıtmaya başladı.

Bölgeye giden Gazeteciler Cemiyeti heyetinin yazdığı ve ihtiyaç tespitleriyle birlikte mevcut durumu anlatan detaylı rapor hem kamuoyuna açıklandı hem de İngilizce nüshası başta Uluslararası gazeteciler Federasyonu (FIJ) ve Avrupa Gazeteciler Federasyonu (FEJ) olmak üzere birçok uluslararası medya kuruluşuna, büyükelçiliklere, uluslararası kuruluşlara iletildi. Cemiyet, yürüttüğü telifli haber programlarını depremde gazetecilere yönelik olarak yeniden düzenlendi, 9. Köy Haber Merkezi projesi revize edilerek depremde gazetecilere açıldı. Cemiyetin Ankara Gölbaşı’nda bulunan sosyal tesisi depremde aileler ve öğrencilerin kullanımına açıldı. Onlar için sağlanan cep telefonu, bilgisayar, giysi, ayakkabı gibi yardım malzemeleri teslim edildi. Cemiyet ayrıca Avrupa Demokrasi Vakfı’nın desteğiyle bir mobil

basın evi aracı temin ederek deprem bölgesine gönderdi.⁹⁶ Ayrıca, Gazeteciler Cemiyeti Basın İlan Kurumu’nun medya örgütlerine verdiği yıllık desteği tümüyle afet çalışmalarına katkı maksadıyla bağışladı. Ayrıca FEJ’in oluşturduğu “Acil Destek” fonundan bazı deprem bölgesi gazetecilerinin yararlanması için gayret gösterildi.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, bazı firmalarla işbirliği yaparak depremde gazetecilerin kullanımı için bilgisayar, cep telefonu ve fotoğraf makinası gibi ekipmanlar temin etti ve Adıyaman, Kahramanmaraş, Hatay ve Osmaniye gibi depremden etkilenen illerde yerel basın çalışanlarına teslim etti. Cemiyetin İskenderun Temsilcisi gazeteci Akın Bodur,

96 <https://www.sondakika.com/haber/haber-gazeteciler-cemiyeti-dogal-afet-ve-kriz-donemlerinde-sahada-calisan-gazetecilerin- ihtiyaclari-icin-m/>

enkazdan sağ kurtulmuş ancak bir kolunu dirseğinden kaybetmişti. TGC Bodur'un İstanbul'daki tedavi sürecine destek oldu, bionik kol temin edilmesini sağladı.

Türkiye Gazeteciler Sendikası, Adana Şubesi aracılığıyla depremde gazetecilerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştı, deprem bölgesinde görev yapan gazeteciler için ücretsiz psikolojik destek sundu. Adana'da deprem bölgesinde bulunan Çukurova Gazeteciler Cemiyeti, depremin hemen ardından seferber oldu, sosyal tesisler geçici konaklama merkezi olarak kullanılmaya başladı.

Medya-İş Sendikası deprem döneminde bölgeye giden basın örgütleri arasındaydı. Medya-İş bir otobüsle Hatay'da, diğer illerde de yaklaşık 6 karavan tipi araçla bölgede görev yapan gazetecilerin çalışma şartlarını iyileştirmeye çalıştı. Enerji, su, sıcak içecek, ısınma, barınma gibi ihtiyaçlar olabildiğince bu araçlarla karşılanmaya çalışıldı. Hatay'daki otobüsün çıkan yangın nedeniyle kullanılamaz hale gelmesi üzerine sendika yeni karavan satın aldı ve gazetecilerin ihtiyaçları için kullanmaya başladı.

2023 yılının ilk yarısında yayımlanan basın ve ifade özgürlüğünü ilgilendiren belli başlı raporlar şunlar oldu:

- 1- AGİT Uluslararası Seçim Gözlem Heyeti Raporu: https://www.osce.org/files/f/documents/2/6/544726_1.pdf
Bianet Medya Gözlem Raporları:
<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/119085-bia-medya-gozlem-raporlari>
- 2- Çağdaş Gazeteciler Derneği Medya İzleme Raporları:
<https://cgd.org.tr/raporlar/>
- 3- Freedom House Dünyada Özgürlük 2023 raporu: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-03/FIW_2023_50Years_DigitalPDF.pdf
- 4- Gazeteciler Cemiyeti M4D Medya İzleme Raporları:
<https://media4democracy.org/reports/>
- 5- Gazeteciler Cemiyeti Özgürlük için Basın Raporları:
<https://pressforfreedom.gc-tr.org/category/raporlar/>
- 6- Human Rights Watch yıllık dünya raporu:
<https://www.hrw.org/world-report/2023>
- 7- Medya Çoğulculuğu ve Medya Özgürlüğü Merkezi (CMPF) 2023 Türkiye Raporu:
https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/75744/turkey_results_mpm_2023_cmpf.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 8- Oxford-Reuters 2023 Dijital Haber Raporu: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-06/Digital_News_Report_2023.pdf
- 9- Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) 2023 endeksi ve Türkiye dosyası:
<https://rsf.org/en/country-t%C3%BCrkiye>
- 10- Türkiye Gazeteciler Sendikası Mayıs 2022/23 yıllık raporu:
<https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/TGS-Basin-Ozgurlugu-Raporu-2022-2023.pdf>
- 11- Uluslararası Af Örgütü Dünyada İnsan Haklarının Durumu 2023 raporu
https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/TR_2022-23%20AnnualReport.pdf

Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler kurumlarının Türkiye'de basın özgürlüğünün gelişmesi için doğrudan ya da sivil toplum aracılığıyla destekleri sürüyor. Bu alanda çalışan uluslararası örgütler de gazetecilerin yaşadığı sorunları takip ediyor, ortak çalışmalar ve dayanışma faaliyetleri yürütülüyor. Bunlar arasında Türkiye'deki gazetecileri ve basın özgürlüğü atmosferini yakından ilgilendiren çalışma, rapor ve açıklamalar da var.

Avrupa Birliği, doğrudan ve alt-hibe programlarının yanı sıra basın özgürlüğüne dönük sivil toplum çalışmalarını Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), European Centre for Press and Media Freedom ve The Centre for Media Pluralism and Media Freedom (CMPF) aracılığıyla desteklemeyi sürdürdü.

6- DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Danıştay baroların ve basın meslek örgütlerinin açtığı davalar sonucunda Emniyet Genel Müdürlüğü'nün eylemlerde ses ve görüntü alınmasını yasaklayan genelgesinin yürütmesini geçen yıl durdurdu. Ancak bu sadece hukuki bir kazanım olarak kaldı. İçişleri Bakanlığı bu genelgeyi fiilen uyguluyor. Meydanlarda talep dile getirmek, basın açıklaması yapmak, hak aramak, barışçıl protestoda bulunmak fiilen yasaklandığı gibi bu türden gösterilerin basına yansımaması için gazetecilere uygulanan şiddet de artıyor. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ile özdeşleşen anti demokratik uygulamaların bakan değişiminden sonra da artış eğilimiyle sürüyor olması yeni bir gösterge olarak okunmalı. Her türden hak arama eyleminin keskin biçimde bastırılması emrini veren, gazetecilerin bu türden hak mücadelelerini kamuoyuna yansıtmasını için hukuku ve temel hakları görmezden gelen siyasi iradenin Avrupa Birliği'ne katılım için bile olsa demokratikleşme adımı atması beklenemez. Burada gazetecilere düştüğü kadar demokratik taleplerini dile getirmek isteyen herkese de görev düşüyor. Barolar, odalar, sendikalar, meslek kuruluşları, hak örgütleri dahil tüm demokratik kesimler, kamu yararı için de kendi taleplerinin duyulması için de gazetecilere daha çok sahip çıkmalı, onları görevini yerine getirmesi için daha çok desteklemelidir.

Basın meslek örgütlerinin, sıradan bir basın açıklamasında bile şiddete uğrayan, itilip kakılan, görüntü alması engellenen ya da gözaltına alınan gazetecilerle daha yakın, sıkı ilişki kurarak onlara hukuki desteği arttırması gerekir. Önümüzdeki günlerde buna daha çok ihtiyaç duyulacağı tahmin edilebilir. Tüm bu çerçevede, basın meslek örgütlerinin hukuki destek kapasitesini arttırması gerekmektedir. İllerde barolarla işbirliği yaparak gazetecilere hukuki desteği arttırmanın yolları avukatlarla birlikte düşünülebilir. Örneğin, barolarda basın destek masaları kurulabilir, gazeteci davalarının daha yoğun takibi sağlanabilir ya da gazetecilerin topluca görev yaptığı yerlerde avukatlar ve meslek örgütü temsilcileri fiilen bulunmayı ve şiddeti önlemeye çalışmayı bir yöntem olarak düşünebilir.

Başta Avrupa Birliği vize sıkıntısını da doğuran sebeplerden en önemlilerinden birisi olarak görülen Terörle Mücadele Kanunu ve geçtiğimiz yıl tüm uyarılara rağmen yasalastırılan dezenformasyon gerekçeli kanunu olmak üzere mevcut mevzuattaki ifade ve basın özgürlüğünün kullanımını ciddi şekilde sakatlayan hükümler çağdaş ve özgürlükçü bir yaklaşımla düzeltilmelidir.

Gazetecinin ve gazeteciliğin potansiyel suçlu olarak görülmesine son verilmeli, medyanın halkın demokrasiye katılımını kolaylaştıran temel unsurlardan birisi olarak görülmesi sağlanmalıdır. Gecenin en karanlık saatlerinde, sabaha karşı gazetecilerin evlerinden toplanarak, kelepçelenerek, gözaltına alınmalarına son verilmelidir. Tutuklu yargılama istisna olmalıdır.

Bu raporun ortaya koyduğu tablo maalesef karanlık. Önümüzdeki günlere ilişkin de hiçbir umut barındırmıyor. Yeni parlamento yapısı ve iktidarın sertleşen tutumu, bu karanlık tabloda bize daha fazla sorumluluk yüklüyor. Başta da özeleştiriyor. Türkiye'de basın ve ifade özgürlüğü mücadelesine katılan çok sayıda kurum kuruluş geçtiğimiz yıl sansür yasasına karşı verilen ortak mücadeleden hiç ders çıkarmamış görünüyor. Tüm basın ve ifade özgürlüğü örgütleri ülkede kendi gündemlerini takip etmeyi sürdürüyor. Ortak mücadele pratiğinin eyleme çevirebileceği potansiyeli fiilen reddeden, kurumsal bürokrasilerini aşamayıp sadece kendi gündemlerine ve paydaşlarına odaklanan örgütlerin mücadelesi de kağıt üzerinde kalıyor. Çuvaldızı kendimize batırmamız gerekirse, başta uluslararası örgütler olmak üzere Türkiye'de basın özgürlüğü mücadelesinin bir bileşeni olsalar da fiilen basına yabancı kalmayı tercih eden bazı kurumlar, gazetecilerin çalışma şartlarını ve ihtiyaçlarını bildiklerini varsayıyor ama sahadaki gazetecileri tanımıyor, onlarla hiçbir organik ilişki kurmuyor. Dolayısıyla bu yabancılaşıma, mücadelesinin varlık nedenini ortadan kaldırıyor. Diğer taraftan haber takibinde meslektaşlarıyla neredeyse hiç bir araya gelmemiş, hiçbir basın davasını takip etmemiş, hiçbir hak arama mücadelesinde gazetecilerin yanında olmamış bazı cemiyet ve dernekler de bu özeleştirinin dışında değildir. Yerel cemiyetlerin kapsayıcılıklarını ve demokratik perspektiflerini arttırmadıkça, sahadaki genç gazetecilere yönetim organlarını açmadıkça esnaf gazeteci lokali olmanın ötesine geçemeyecekleri ortadadır. Bu sadece onların sorunu değil basın özgürlüğü mücadelesindeki herkesin sorunu olacaktır. İrili ufaklı tüm basın örgütlerinin daha çok çalışan gazeteciyi kapsaması, temel hak ve özgürlükler için daha çok mücadele vermesi için bizlere de görev düşmektedir. Dolayısıyla 2011 yılından bu yana en çok gazeteci örgütünü bir araya getiren sansüre yasasına karşı örgütlenen ortak mücadelenin kazanımını sürdürmeye çalışmak tüm bileşenlerin sorumluluğu olmalıdır.

Yukarıdaki iki önemli noktanın yanı sıra 2023'ün ilk yarısında acı biçimde deneyimlediğimiz afet ve afet haberciliği konusunda da basın meslek örgütlerine görev düştüğünü değerlendiriyoruz. Kriz anlarında gazeteciliğin daha da önem kazandığını, etik ilkelere ve evrensel değerlere bağlılıktan sapmanın ne türden olumsuz sonuçlar doğurduğunu yaşayarak gördük. Depremlerin ardından pek çok iletişim akademisyeni afet haberciliğini tartıştı, öneriler getirdi. Örneğin Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi sahada görev yapan gazetecilerle birlikte toplantılar yaptı ve bir "Afet Haberciliği Kılavuzu" hazırladı. Bu türden çalışmaların bir araya getirilmesi, üyelerle, gazetecilerle paylaşılması mesleki gelişimin bir parçası

olarak ele alınmasının sağlanması önerilebilir. Basın meslek örgütleri olası afet, kriz ya da savaş anlarında nasıl hareket edeceklerini, gazetecileri nasıl destekleyeceklerini, gelişmelere basın özgürlüğünü gözetme hedefiyle nasıl müdahale edeceklerini de planlamalıdır. Neredeyse tüm meslek örgütleri deprem bölgesindeki gazetecilere destek götürmeye çalıştı, onların ihtiyaçlarını karşılamak için elini taşın altına koydu. Tüm bu olumlu çabalar biraz el yordamıyla biraz da durum zamanla anlaşıldıkça mümkün olabildi. Maalesef ülkemizin gerçeği haline gelen afetlere karşı hem destek kapasitesi açısından hem de etik yönden nasıl müdahale edileceği üzerine meslek örgütleri acil durum planı yapmayı düşünmelidir.

Gazeteciler Cemiyeti

Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi
Üsküp Caddesi No:35 Çankaya/Ankara

+90 312 468 12 09

www.media4democracy.org
www.gc-tr.org
www.24saatgazetesi.com

facebook.com/media4democracy
twitter.com/democracy4media
instagram.com/media4democracy
youtube.com/media4democracy

Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi kapsamında yayımlanan raporlara ulaşmak için [tıklayınız.](#)